

Katern 1

Katern 2

Katern 3

Katern 4

Katern 5

Thuisloos in Brussel

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT

2010

Thuisloos in Brussel

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT

2010

Katern 2

Brusselse armoederapporten

De inhoud van het Brussels armoederapport werd vastgelegd in de ordonnantie “betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest” van 20 juli 2006.
Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn werd belast met de uitwerking ervan.

De rapporten worden verspreid via de website (www.observatbru.be) en op eenvoudig verzoek.
Elk rapport mag worden gekopieerd, mits vermelding van de bron.

Reeds verschenen Brusselse armoederapporten

2010

Welzijnsbarometer
Thematisch rapport: Thuisloos in Brussel
Gekruiste blikken
Brussels actieplan armoedebestrijding
Synthese van de rondetafel

2009

Welzijnsbarometer

2008

Welzijnsbarometer
Thematisch rapport: armoede en (ver)ouderen
Externe bijdragen
Brussels actieplan armoedebestrijding
Synthese van de rondetafel

2007

Welzijnsbarometer
Externe bijdragen

2006

Welzijnsbarometer
Opvolging van de parlementaire aanbevelingen 1998-2001-2004

2005

Welzijnsbarometer

2004

“9de armoederapport”
Deel 1: armoede-indicatoren, gebrek aan inkomsten en overmatige schuldenlast
Deel 2: verslag van het rondetafelgesprek van 12 oktober 2004

2002

“8ste armoederapport”
Deel 1: armoede-indicatoren, armoede en huisvesting
Deel 2: verslag van het rondetafelgesprek van 26 september 2003

2000

Armoederapport 2000: armoede-indicatoren, opvolging van 4 parlementaire aanbevelingen
Verslag van het rondetafelgesprek van 10 mei 2001

1999

Armoederapport 1999: armoede-indicatoren

Gelieve op volgende wijze naar deze publicatie te verwijzen:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Thuisloos in Brussel,
Brussels armoederapport 2010, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 2010.

DANKWOORD

Een participatief rapport opstellen is een collectieve uitdaging. Wij bedanken het team van La Strada, dat ons hierbij van bij de start heeft geholpen, evenals de leden van de werkgroep “Niet-erkende opvangstructuren”.

De gesprekken met de werknemers uit de sector en de thuislozen hebben kunnen plaatsvinden dankzij de nauwe samenwerking die werd opgezet door de directrice van de vzw Fami-Home, Mallorie Van den Nyden, en de verantwoordelijke van de vzw Bico-federatie, Birger Blancke. Zij vormden de hoeksteen van het participatieve werk (zie hoofdstuk Methodologie). Om de verenigingen en de diensten van de thuislozensector te ontmoeten en hen te laten deelnemen aan het proces, kon het Observatorium ook rekenen op de medewerking van Vinciane Deleuze en Caroline Laurent, naar wie dan ook onze speciale dank uitgaat.

We merkten dat dit project heel enthousiast werd onthaald op het werkveld. Heel wat diensten en verenigingen hebben zich vrijwillig opgegeven om gesprekken met hun maatschappelijk werkers en met groepen thuislozen te organiseren.

Onze dank gaat uit naar de maatschappelijk werkers die aan dit proces hebben meegewerkt, die het groeps gesprek vlot hebben laten verlopen, die dit gesprek hebben geleid en die tevens hun eigen wensen en moeilijkheden op het werkveld hebben verwoord. Wij waren verbaasd over hun energie en hun wil om te streven naar maatschappelijk werk in overeenstemming met idealen van respect en waardering voor alle mensen.

Wij bedanken in het bijzonder de thuislozen die ons hebben verteld over hun leven, hun moeilijkheden, hun verleden, hun angsten, hun hoop, de mensen die getuigden van hun woede en wanhoop. Wij waren verbaasd over hun streven naar waardigheid, naar erkenning, terwijl ze zich in een belabberde situatie bevinden.

Onderstaande diensten en verenigingen hebben meegewerkt:

Het onthaaltehuis Les 3 Pommiers, het onthaaltehuis Accueil Montfort, het onthaaltehuis Albatros, de noodopvang Ariane, het buurthuis Buurtwinkel, het dagcentrum Clos Sainte-Thérèse, de vzw straathoekwerk Diogenes, de dienst Begeleid wonen Fami-Home, het OCMW van Sint-Gillis en zijn dienst Begeleid wonen, het onthaaltehuis Leger des Heils, het onthaaltehuis Spullenhulp, het onthaaltehuis Maison Rue verte, het onthaaltehuis Open deur/Porte ouverte, het onthaaltehuis De relais van het OCMW van Molenbeek, de parapublieke vzw Samu social, het mobiele psychosociale team SMES-B, het onthaaltehuis Source, het steunpunt La Strada, dat samenwerkt met de dagcentra Jamais sans toit en Nulle part ailleurs, het onthaaltehuis Talita, Transit en het buurthuis Vrienden van het Huizeke.

Verder danken wij Nicolas BERNARD en Laurent LEMAIRE van de Faculté universitaire Saint-Louis, voor hun volledige en gedetailleerde juridische studie over de maatregelen die huurders beschermen tegen uithuiszettingen. Hun rapport zal zeer nuttig zijn voor hulpverleners uit de thuislozensector, maar ook in andere sectoren.

Tot slot bedanken wij de deelnemers van het overleg georganiseerd door het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding. Dit overleg leidde tot de uitwerking van het Verslag 2008-2009, deel 2: “Naar een coherente aanpak in de strijd tegen dakloosheid en armoede”, en heeft dit thematische katern “Thuislozen” mee gevoed.

Al deze mensen werkten samen met het Observatorium omdat ze geloven in het participatieve proces. Ze geloven dat de Brusselse politieke verantwoordelijken rekening zullen houden met wat ze ingebracht hebben. Wij hopen dat hun openlijke getuigenissen nuttig kunnen zijn en in rekening worden gebracht. Het is de bedoeling om het publieke debat te voeden, ter verbetering van de diensten, de organisaties en de beleidsinstrumenten inzake thuislozenzorg.

COLOFON

Dit thematisch rapport vormt een onderdeel van het Brussels armoederapport 2010.

Het Brussels armoederapport bestaat uit 5 delen:
de Welzijnsbarometer (jaarlijks),
het **Thematisch rapport** (tweejaarlijks),
de Gekruiste blikken (tweejaarlijks),
het Brussels actieplan armoedebestrijding (tweejaarlijks) en
de Synthese van de rondetafel (tweejaarlijks).

Auteurs:

Annette Perdaens, Truus Roesems, Gille Feyaerts, Nicolas Bernard,
Laurent Lemaire

Gesprekken:

Annette Perdaens, Mallorie Van den Nyden, Vinciane Deleuze,
Caroline Laurent, Birger Blancke, Gille Feyaerts et Truus Roesems

Uittypen gesprekken:

Nahima Aouassar, Célia Salazar Willame

Vertaling:

Brussels Language Services bvba

Lay-out:

Centre de Diffusion de la Culture Sanitaire asbl:
Nathalie da Costa Maya

Depotnummer:

D/2010/9334/28

Voor meer informatie:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
Louizalaan 183 – 1050 Brussel
Tel.: 02/552 01 89
observat@ggc.irisnet.be
www.observatbru.be

Annette Perdaens
Tel.: 02/552 01 50
aperdaens@ccc.irisnet.be

INHOUDSTAFEL

INLEIDING

Annette Perdaens, Gille Feyaerts, Truus Roesems

1. Het topje van de ijsberg.....	9
2. Beleidsondersteunende initiatieven rond thuisloosheid?.....	10
3. Wat brengt dit Brussels armoederapport bij?	12
3.1. Participatieve benadering	12
3.2. Uithuiszettingen en thuisloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Een transversale juridische benadering..	12
4. Referenties.....	16

DEEL 1. THUISLOOS IN BRUSSEL. EEN PARTICIPATIEVE BENADERING

Annette Perdaens

1. Inleiding.....	18
2. Methodologie	19
3. Thuislozen	21
3.1 Hoe wordt iemand thuisloos?.....	21
3.1.1 Alcohol en drugs.....	22
3.1.2 Psychische stoornissen.....	22
3.1.3 Familiaal en/of echtelijk geweld.....	22
3.1.4 Huisvestingsproblemen.....	22
3.1.5 Administratieve problemen.....	23
3.1.6 Alimentatieschulden.....	24
3.1.7 Een instelling verlaten	24
3.1.8 Migratie	24
3.2 Hoe leeft een thuisloze?.....	25
3.2.1 Fasen in het proces van het leven op straat.....	25
3.2.2 De leefomstandigheden op straat	26
3.3 Enkele specifieke groepen.....	29
3.3.1 Migranten.....	29
3.3.2 Jongeren	31
3.3.3 Mensen met mentale problemen.....	31
4. De thuislozenzorg	33
4.1 De institutionele context	33
4.1.1 Inleiding	33
4.1.2 Het Brussels Overleg Thuislozenzorg	33
4.1.3 La Strada.....	33
4.1.4 De federaties	33
4.2 De dienstverlening.....	34
4.2.1 Nachtopvang.....	34
4.2.2 Dagonthaalcentra	36
4.2.3 Onthaaltehuizen	37
4.2.4 Begeleid wonen	40
4.2.5 Begeleiding in de leefomgeving	41
4.2.6 Solidair wonen	43

4.3	De opvang van daklozen in een “grijze zone”	45
4.3.1	Thuislozen in rusthuizen	45
4.3.2	Kraakpanden en precaire bezettingen	46
4.3.3	Niet-erkende opvangstructuren (NEOS)	46
4.3.4	Voorstel: Langdurige opvang	51
4.4	De samenwerking tussen verschillende diensten	52
4.4.1	Kloven tussen diensten	52
4.4.2	Concrete samenwerkingen	54
4.5	Maatschappelijk werk in de thuislozensector	56
4.5.1	Een zeer zware psychologische belasting	56
4.5.2	Hoge verwachtingen van de kant van de daklozen	56
4.5.3	Moeilijkheden bij de maatschappelijke begeleiding	57
4.5.4	De invloed van de dienst op de beroepspraktijk van de maatschappelijk werkers	58
4.5.5	Weinig gewaardeerd werk	58
5.	1001 drempels voor maatschappelijke re-integratie	59
5.1	Huisvesting	59
5.1.1	Toegang tot een zelfstandige woning	59
5.1.2	Zich staande houden in zijn woning	62
5.2	Informatieproblemen	63
5.2.1	Kennis van de rechten	63
5.2.2	Kennis van de diensten	63
5.2.3	Informatiemiddelen	63
5.3	(On)toegankelijke OCMW's	65
5.4	Administratieve problemen	67
5.4.1	Ingeschreven zijn in het bevolkingsregister	67
5.4.2	Het referentieadres	67
5.4.3	Moeilijkheden met de administraties	68
6.	Het belang van preventie	69
6.1	Primaire preventie	69
6.2	Secundaire en tertiaire preventie	69
6.2.1	Problemen opsporen	69
6.2.2	Sensibilisering	71
6.2.3	Uitzettingen voorkomen, een specifieke actie van het OCMW van Sint-Gillis	71
6.2.4	Opvolging na de opvang	72
7.	Conclusies	74
7.1	Extreme armoede: geen “thuis” hebben	74
7.2	Toenemende verscheidenheid van de meest kwetsbare groepen	74
7.3	Multi-dimensioneel maatschappelijk werk	76
7.4	Kwaliteit van het sociaal beleid	76

DEEL 2. UITHUISZETTINGEN EN THUISLOOSHEID IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST. EEN TRANSVERSALE JURIDISCHE BENADERING

Nicolas Bernard en Laurent Lemaire

Inleiding.....	78
Verzameling van statistische gegevens.....	78
Wilde uithuiszettingen.....	78
Verlenging van het huurcontract omwille van uitzonderlijke omstandigheden.....	79
Bepalen van een termijn vóór de uithuiszetting.....	79
Bewaring van meubelen in de gemeentelijke opslagplaats.....	79
Verwittiging van het O.C.M.W.	80
In de sociale woning	81
Uithuiszettingen door de burgemeester in het kader van de algemene administratieve politiebevoegdheid.....	82
Uithuiszettingen ten gevolge van de toepassing van de gewestelijke kwaliteitsnormen	82
Betaling van achterstallige huur door de gemeenschap.....	83
Schuldige eigenaars belasten met de herhuisvestingskosten	83
De wet over de huisjesmelkers	84
O.C.M.W.'s en dak- en thuislozen.....	84
Sociale verhuurkantoren en transitwoningen	85
Huurtoelage	85
Huurwaarborg	85
Strijd tegen de leegstaande woningen	86

INLEIDING

Gille FEYAERTS, Annette PERDAENS, Truus ROESEMIS

1. HET TOPJE VAN DE IJSBERG

Voor dit Thematisch rapport 2010, wenste het Verenigd College dieper in te gaan op de problematiek van 'thuisloosheid' in Brussel.

Net als in andere grote steden is de aanwezigheid van thuislozen in het Brusselse straatbeeld een van de zichtbaarste vormen van armoede, een armoede die zich blijft uitbreiden in een stad waar de ongelijkheid toeneemt. Deze onrustwekkende zichtbaarheid is echter slechts het topje van de ijsberg van een fenomeen dat heel wat minder media-aandacht krijgt en veel breder en minder opvallend is, namelijk het gebrek aan bewoonbare woningen, aan een 'thuis'... (La Strada, 2008, p. 11).

Een "thuis" hebben is meer dan een dak boven het hoofd hebben. Een woning moet niet enkel fysieke bescherming bieden aan zijn bewoner, de bewoner moet zich de woning ook kunnen eigen maken, er zijn levensplek van maken om vorm te geven aan zijn mentale en symbolische identiteit. Zijn "thuis" wordt zo een springplank naar een persoonlijke, familiale en collectieve ontplooiing (Bernard, 2005).

Dé thuisloze bestaat niet. Achter gelijkaardige situaties (een grote kwetsbaarheid op het vlak van huisvesting) gaan zeer verschillende realiteiten schuil: het betreft een problematiek waarvan mensen met de meest uiteenlopende profielen, levenslopen en situaties het slachtoffer zijn (La Strada, 2008, p. 11).

Het verliezen van huisvesting is vaak het resultaat van een langdurig en complex proces en is zelden of nooit terug te brengen tot een enkele oorzaak. Thuislozen worden eerder gekenmerkt door een meervoudige problematiek die zich uitstrekt over verschillende levensterreinen. Een (in West-

Europese landen) uitgebouwd sociaalezekerheidsstelsel en een kwalitatief hoog voorzieningenpeil lijkt te vermijden dat mensen met een enkelvoudige problematiek in groten getale dakloos worden (van Doorn, 2002, p.61).

Hoe dieper en ingewikkelder de problemen waarmee thuislozen worden geconfronteerd, hoe moeilijker het wordt om uit de armoedespiraal te geraken.

"De straatbewoner is in een negatieve spiraal terechtgekomen. Het enige wat straatbewoners gemeenschappelijk hebben, is de cumulatie van moeilijkheden die zich opstapelen in de loop van een lang proces. Elke moeilijkheid die men niet kan overwinnen, brengt nieuwe problemen met zich mee, en het wordt steeds moeilijker om ze te boven te komen. Het individu wordt verstikt door de obstakels en gebruikt alle mogelijke middelen waarop hij een beroep kan doen. Die kwetsbaarheid doet barsten ontstaan, die barsten leiden tot een breuk. Daarom is het zo moeilijk om uit thuisloosheid te geraken." (B. Horenbeek, <http://www.webzinemaker.com/diogenes/>).

De aanpak van de thuislozenproblematiek mag zich niet beperken tot het bestrijden van de meest zichtbare uiting ervan.

Te vaak is het antwoord emotioneel, op de media gericht, in de zin van "enkele bedden meer". Te vaak is het antwoord beperkt tot noodopvang, curatief, alsof het verliezen van de woning onvoorspelbaar en onvermijdelijk was. Te vaak is het antwoord te gespecialiseerd of te weinig aangepast. Te vaak wordt het antwoord overgelaten aan het initiatief van de welzijnssector die vastloopt op de tussenschotten tussen de verschillende beleidsniveaus en beleidsthema's. (l'Observatoire, 2010, p. 15)

De aanpak van thuisloosheid vergt een beleid dat de onderliggende mechanismen aanpakt. De thuislozensector

NACHTELIJKE TELLING VAN LA STRADA

Om een meer volledig beeld te krijgen over het fenomeen thuisloosheid in Brussel, organiseerde La Strada een nachtelijke telling van dak- en thuislozen op 19 november 2008. Hierbij werden het aantal personen dat op die datum in een onthaaltehuis of crisiscentra verblijft,

samengeteld met het aantal mensen die op dezelfde datum op straat slapen.

Er werden 1 771 "telbare" daklozen geteld in het Brussels Gewest. Het betreft echter een bijzonder heterogene groep die geconfronteerd wordt met zeer verschillende realiteiten: 262 personen brachten de nacht daadwerkelijk op de straat door, 60 personen vonden onderdak in een kraakpand, 216 personen verbleven in gebouwen die ze bezetten

na onderhandelingen met de eigenaars. 839 personen verbleven in erkende onthaaltehuizen, minstens 165 mensen brachten de nacht door in onthaalhuizen die niet (als dusdanig) erkend zijn door de overheid. 173 mensen vonden onderdak in de nachtopvang, 49 in crisisopvang. Naast deze 1 771 daklozen vonden nog eens 995 mensen een oplossing in een transitwoning of in diensten begeleid wonen.

dient nog te vaak als opvangnet voor wat misloopt in andere beleidsdomeinen, waardoor het zijn functie moeilijk kan vervullen. Thuislozenbeleid werkt dan corrigerend waar het 'algemeen' beleid tekort schiet. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door de verschuiving van het publiek binnen de thuislozensector.

De thuislozensector moet zelf ook aantonen dat ze een zeker "rendement" heeft. Dat leidt soms tot een selectie van de makkelijkst "integreerbare" thuislozen. Dit leidt tot de paradox dat mensen voor wie de diensten werden opgericht, er geen toegang tot hebben, maar er door worden uitgesloten. Mensen die geen plek vinden in de thuislozensector, worden op hun beurt opgevangen door bejaardentehuizen en niet erkende accommodatie. Mensen die geen plaats vinden in de opvang voor mensen met een handicap, komen in een onthaalhuis terecht, mensen die niet geholpen worden door Fedasil komen in de Brusselse nachtasielen terecht...

"Men zou dus kunnen stellen dat door de instroom van nieuwe groepen in de onthaalhuizen, de meest kwetsbare groepen naar de straat verdreven werden, waar ze vervolgens niet meer van wegraken. Deze stelling wordt gedeeltelijk bevestigd door de actoren op het werkveld. In de eerste plaats zijn er veel getuigenissen over de instroom van nieuwe groepen "langs boven" (kleine zelfstandigen, middenklassers in breuksituaties, jongeren en vrouwen die slachtoffer zijn van echtelijk geweld of conflicten met hun familie...), maar ook "langs opzij" (vluchtelingen, patiënten die een psychiatrisch ziekenhuis verlaten, mensen met een handicap...)" (De Backer, 2008, p. 71)

Dit brengt ons onmiddellijk tot de belangrijkste aanbeveling van dit thematisch katern van het Brussels armoederapport 2010; **het thuislozenbeleid moet ingebed worden in een breder algemeen (armoede)beleid, met voldoende aandacht voor preventie van de thuisloosheid.** Dit betekent dat het thuislozenbeleid ook gericht is op het verminderen van instroom in de thuisloosheid en het bevorderen van de uitstroom, via een degelijk huisvestingsbeleid, een goed uitgebouwd migratie- en onthaalbeleid, toegankelijke sociale diensten, een ontslagbeleid in verschillende instellingen (ziekenhuizen, gevangenis, ...)...

De eerste stappen naar een algemeen armoedebeleid werden gezet. De Brusselse Regering en de 3 Colleges van de Gemeenschapscommissies engageren zich om een gemeenschappelijk beleid te voeren dat bestaansonzekerheid voorkomt, armoede bestrijdt, de integratie van personen in de samenleving bevordert en het welzijn van elke Brusselaar promoot (Actieplan armoedebestrijding 2010, p. 31).

De beleidsnota thuislozenzorg van het Verenigd College van 2007 hanteert bovendien een zeer ruime definitie van thuisloosheid die gebaseerd is op een combinatie van 3 factoren: woondeprivatie (al dan niet tijdelijke afwezigheid van een (leefbare) woonst of onderdak), ontankering (een psychosociale en relationele problematiek die leidt tot ontankering) en armoede (een gebrek aan materiële middelen om te voorzien in het levensonderhoud door het gebrek aan werk, het verlies van het recht op sociale zekerheid en zelfs op een menswaardig inkomen). Het is een zeer ruime opvatting aangezien het enerzijds ook risicogroepen op thuisloosheid en anderzijds de ontankeringsproblematiek integreert in haar definitie^[1].

2. BELEIDSONDERSTEUNENDE INITIATIEVEN ROND THUISLOOSHEID?

Dit thematisch rapport is slechts één van de vele beleidsondersteunende "initiatieven" rond de thuislozenproblematiek het afgelopen jaar. We geven een niet-exhaustief overzicht en moedigen de (Brusselse) beleidsmakers aan om ook de resultaten van deze initiatieven te consulteren, met de bedoeling er een politieke vertaling aan te geven.

Het *Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting* organiseerde in opdracht van de federale staatsecretaris voor armoedebestrijding en maatschappelijke integratie een overleg. Dit overleg resulteerde in de publicatie *"Naar een coherente aanpak in de strijd tegen dakloosheid en armoede"*, deel 2 van het *tweejaarlijks Verslag armoedebestrijding 2008-2009*^[2]. Heel wat Brusselse actoren namen deel aan dit overleg, samen met actoren uit het hele land.

Het Verslag brengt naar voor dat dakloosheid een extreme vorm van armoede is, dat een schending van alle mensenrechten inhoudt en bijgevolg meer is dan een loutere uitsluiting op basis van huisvesting. Er is dan ook nood aan een structureel preventiebeleid, naast een blijvende investering in de thuislozenzorg. Het Verslag snijdt enkele cruciale factoren aan om op een duurzame wijze uit dakloosheid te raken: een longitudinale begeleiding op maat tijdens en na de opvang, rekening houdend met de verschillende verlangens van de daklozen; een voldoende en diverse waaier aan huisvestingsvormen, met respect voor persoonlijke keuzes; en een multidisciplinair, voortgezette hulp, dat overleg inhoudt tussen de verschillende diensten in de thuislozenzorg onderling en tussen deze diensten en nauw verbonden sectoren zoals de (geestelijke) gezondheidssector,

[1] De gehanteerde definitie is niet neutraal. Voor meer detail zie kader p. 13.

[2] [http://www.armoedebestrijding.be/tweejaarlijksverslag5.htm#Deel 2 Naar een coherente aanpak in de strijd tegen dakloosheid en armoede](http://www.armoedebestrijding.be/tweejaarlijksverslag5.htm#Deel%20Naar%20een%20coherente%20aanpak%20in%20de%20strijd%20tegen%20dakloosheid%20en%20armoede).

de huisvestingssector,... Dit rapport bevat eveneens een reeks concrete aanbevelingen voor alle beleidsniveaus. Het Samenwerkingsakkoord tussen de federale staat, de Gemeenschappen en de Gewesten betreffende de besteding van het armoedebelief, voorziet dat de verschillende parlementen debatteren over dit tweejaarlijks verslag.

In het kader van het Europees jaar van de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting, financierde de POD Maatschappelijke integratie ook een onderzoek naar de *OCMW-hulpverlening aan dak- en thuislozen*^[3]. De onderzoeksploeg bevroeg verschillende OCMW's en andere hulpverleners voor dak- en thuislozen. De manier waarop, de mate waarin en de regelmaat waarmee OCMW's met dak- of thuisloosheid te maken krijgen, is afhankelijk van hun ligging (in de stad of op het platteland) en het aantal inwoners in hun gemeente.

De onderzoekers kwamen tot de vaststelling dat er al flink wat oplossingen worden aangereikt om de verschillende aspecten van dak- en thuisloosheid aan te pakken. Deze aanpak is echter versnipperd als gevolg van de autonome werking van de OCMW's en het ontbreken van een globaal en samenhangend nationaal beleid. Bovendien zijn de verschillende actoren weinig op elkaar ingespeeld. Een ander probleem is dat de wetgeving niet door alle OCMW's op dezelfde manier wordt geïnterpreteerd, nageleefd of toegepast, al dan niet bewust. De praktijken van maatschappelijke hulpverleners uit de overheidssector en de privésector bieden gericht antwoord op lokale maatschappelijke knelpunten (plaatselijke woningmarkt, ongezonde woningen, hoge huurprijzen, wegvallen van gezinsstructuren, werkgelegenheid, schoolverlaters enz.) maar zijn eigenlijk niet meer dan een pleister op de wonde omdat ze het probleem niet met wortel en al uitroeien. Volgens de bevroegde deskundigen, hulpverleners en vele anderen (onderzoekers, verenigingen enz.) is het hoog tijd om de structurele oorzaken van dit maatschappelijke probleem aan te pakken. (Deboyser ea, 2009)

In de *"Gekruiste blikken"*, het derde katern van dit Brussels armoederapport, hebben een aantal auteurs ingezoomd op de problematiek van thuislozen.

Het *Observatorium voor de Werkgelegenheid* leverde een kwantitatieve bijdrage in de vorm van een beschrijvende statistische analyse van de ingeschreven werkzoekenden met een administratief adres als gevolg van het feit dat ze – al dan niet tijdelijk – niet over huisvesting beschikken.

Het *Steunpunt Schuldbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest* schrijft expliciet dat het nauwelijks in contact komt met de thuislozenproblematiek. Mensen zonder vaste verblijfplaats kunnen immers moeilijk worden opgespoord door schuldeisers. De schuldenproblematiek

steekt echter de kop op wanneer mensen weer een woning hebben gevonden. Samen met de woning duiken dan ook onvermijdelijk de schulden uit het verleden weer op. Een begeleiding door een dienst schuldbemiddeling zou in dat geval zeer nuttig zijn.

De bijdrage van de *federaties van de thuislozenzorg* benadrukt dat thuislozen geconfronteerd worden met het verlies van hun rechten. Het stap voor stap weer terugkrijgen van die rechten is een zware klus waar de sector haar handen vol mee heeft. Ze leggen ook de nadruk op de huisvestingscrisis op de Brusselse huisvestingsmarkt die een zware rem zet op de mogelijkheden tot reïntegratie van hun doelpubliek. Ze geven een beschrijving van de vele creatieve initiatieven die door de sector werden ontwikkeld, en vragen dat de overheid dit werk zou erkennen en ondersteunen. Tenslotte leggen ze de nadruk op het belang van nazorg als preventieve maatregel en het gebrek aan financiering voor dit werk.

Vanuit de *coördinatie van de diensten voor justitieel welzijnswerk* wordt vastgesteld dat de gevangenis vaak tot armoede en zelfs thuisloosheid leidt. "Het ontbreken van de economische en sociale rechten in de gevangenis, de termijn om ze opnieuw op te nemen na de vrijlating, de onzekerheid over de datum van de vrijlating, de structurele moeilijkheid om binnen de gevangensmuren een (her)inschakeling in de samenleving voor te bereiden wanneer men geen familie of inkomen heeft, verklaren waarom ex-gevangenen zo weinig middelen hebben op het vlak van toegang tot huisvesting en soms op straat terecht komen."

De *"Concertation Aide Alimentaire"* wijst op een stijgende groep mensen die een beroep doet op voedselhulp. Dit wijst op een stijgende groep mensen in extreme armoede, waaronder heel wat thuislozen.

De *organisaties in contact met mensen zonder papieren* leggen in hun bijdrage de mechanismen bloot die ervoor zorgen dat er heel wat thuisloze mensen zonder papieren in Brussel aanwezig zijn. Ze uiten hun bezorgdheid over het feit dat de samenleving er niet in slaagt een humaan antwoord te vinden op de problematiek van mensen zonder wettig verblijf en doen heel wat beleidsvoorstellen terzake.

In de dertiende en laatste bijdrage geven het *Brussels Platform Armoede* en de *Forum bruxellois de lutte contre la pauvreté* aan hoe de thema's huisvesting en dak- en thuislozen als vanzelfsprekend door alle verenigingen waar armen het woord nemen vooraan op de agenda wordt geplaatst.

De bijlage bij het vierde katern van dit Armoederapport, het *"Actieplan armoedebestrijding"* bevat een overzicht van het aantal personen die in de thuislozensector actief zijn en de budgetten waarover de organisaties beschikken.

[3] Beschikbaar op de website van de POD Maatschappelijke Integratie (www.mi-is.be)

Op 20 mei 2010 presenteerde de werkgroep van het Brussels overleg thuislozenzorg met ondersteuning van La Strada, haar voorlopige resultaten in verband met *“niet erkende accommodatie”*. Deze accommodatie zag het daglicht omwille van verschillende redenen: een gebrek aan opvangplaatsen binnen de officiële (erkende) structuren, een blokkering van de uitstroom bij gebrek aan betaalbare huisvesting, te strenge opnamevoorwaarden bij de erkende structuren, geen opvang voor personen jonger dan 60 die lijden aan vroegtijdige veroudering, vermindering van het aantal bedden in de psychiatrie en te weinig omschakeling naar alternatieven, versnippering van de verantwoordelijkheden van de verschillende openbare actoren in Brussel (op het niveau van de gemeenten, de gemeenschappen, federaal en de OCMW's). (Van den Nyden M, 2010).

Op 22 juni 2010 organiseerden de Brusselse ministers bevoegd voor de coördinatie van het thuislozenbeleid een colloquium *“Hoe urgent is de sociale urgentie?”*, waar samen met het werkveld een evaluatie werd gemaakt over de organisatie van de winteropvang.

Naast bovenvermelde initiatieven, ontwikkelen La Strada (Steunpunt thuislozenzorg Brussel), het Brussels overlegplatform thuislozenzorg en de drie Brusselse federaties van de thuislozenzorg een permanent overleg met de verschillende betrokken actoren binnen de thuislozensector (zie deel 1, hoofdstuk 4.1).

Op 30 september 2010 organiseert AMA een uitwisselingsmoment onder de titel: *“Des recherches et après? Verderbouwen op aanbevelingen en actiepistes”*. Die dag worden de meest recente onderzoeken rond thuisloosheid gepresenteerd.

3. WAT BRENGT DIT BRUSSELS ARMOEDERAPPORT BIJ?

Dit thematisch rapport heeft niet de ambitie om een volledig beeld te schetsen van de thuislozenproblematiek in Brussel. Het doel is wel de kennis in verband met de thuislozenproblematiek te verhogen vanuit twee specifieke invalshoeken. Deel 1 is het resultaat van een participatief proces, zoals voorzien in de ordonnantie van 20 juli 2006 betreffende het armoederapport. Deel 2 omvat de samenvattende aanbevelingen van een juridisch onderzoek met betrekking tot de preventie van thuisloosheid.

3.1 Participatieve benadering

In deel 1 worden thuislozen en maatschappelijk werkers uit de thuislozensector aan het woord gelaten. Dankzij de vele letterlijk uitgetypte getuigenissen, kan u zich laten onderdompelen in wat leeft in de thuislozensector. Voor beleidsmakers is het contact met de realiteit ontzettend belangrijk, maar niet eenvoudig. Het laten doorstromen van wat leeft op het werkveld en bij de mensen die gebruik maken van het aanbod in de thuislozensector, behoort tot de beleidsondersteunende functie van dit armoederapport. Dit hoofdstuk omvat geen exhaustief overzicht van de thuislozensector en de problematieken waarmee die wordt geconfronteerd. Het bevat wel een weergave van wat werd aangebracht in de 41 gespreksgroepen die het Observatorium organiseerde in samenwerking met de thuislozensector (voor meer info, zie *“methodologie”* p. 19).

Hoewel we hierboven de nadruk legden op het belang van een brede benadering van de thuislozenproblematiek, met vooral aandacht voor de preventie (instroom vermijden, uitstroom bevorderen), gaat dit hoofdstuk vooral over de concrete situaties waarin thuislozen zich dagelijks bevinden en de manier waarop de thuislozensector hier een antwoord op biedt. Voor mensen die moeten leven van dag tot dag, is het immers moeilijk een breder perspectief te zien. Dat geldt eveneens voor maatschappelijk werkers, die dag in dag uit geconfronteerd worden met prangende noodsituaties en mensonterende omstandigheden, maar over onvoldoende instrumenten beschikken om mensen te begeleiden naar een structurele oplossing: huisvesting, aangepaste begeleiding, voldoende inkomen,...

De sector is erg creatief in het uitwerken van nieuwe begeleidingsvormen, zowel binnen individuele als collectieve woningen (sociale huisvesting, sociaal verhuurkantoren, private woningen, hotels, transitwoningen, solidaire woningen,...). Deze waaier aan oplossingen zou ondersteund moeten worden door de overheid. Anders is enkel *“kluswerk”* mogelijk, waarbij de organisaties het gewicht van hun creativiteit ten voordele van de meest kwetsbare mensen, volledig zelf moeten dragen (zowel inzake professionele inzet als financieel).

3.2 Uithuiszettingen en thuisloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Een transversale juridische benadering

Preventie van uithuiszettingen en ondersteuning bij de (her)huisvesting van thuislozen, vormen een belangrijke strategie in de strijd tegen armoede. Maatschappelijk werkers

beschikken over te weinig juridische kennis om mensen te helpen die het risico lopen om uit huis gezet te worden. Ter ondersteuning van dit thematisch katern, werd opdracht gegeven aan de onderzoekers Nicolas BERNARD en Laurent LEMAIRE (Facultés universitaires Saint-Louis) om de juridische aspecten van de problematiek duidelijk in kaart te brengen en pistes te formuleren in de strijd tegen thuisloosheid.

Dit werk resulteerde in een onderzoeksrapport "Uithuiszettingen en thuisloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Een transversale juridische benadering".

In dit katern vindt u de aanbevelingen die aan het einde van het onderzoeksrapport werden opgenomen. Deze aanbevelingen geven tevens een goede synthese van de inhoud van het document. Het volledige onderzoeksrapport is (enkel in het Frans) beschikbaar op de website van het Observatorium (www.observatbru.be).

DEFINITIE: DAKLOOS OF THUISLOOS?

Definities zijn afhankelijk van de maatschappelijke context en de beoogde doelstellingen

Het definiëren van een sociale problematiek, in dit geval dak- en thuisloosheid, impliceert in de eerste plaats een definitie van wat in een samenleving als "normaal" wordt beschouwd, en wat een onwenselijke afwijking van deze situatie is en bijgevolg een 'sociaal probleem'. Dit vindt plaats binnen een gegeven maatschappelijke context en een heersend ideologisch kader en vormt bijgevolg de **weerspiegeling van de heersende maatschappelijke opvattingen en verhoudingen**. Dit heeft ook als gevolg dat deze definities veranderen over de tijd (Howlett & Ramesh, 2003, p. 121).

Dit wordt bijvoorbeeld duidelijk in de termen die door de beleidsmakers gebruikt worden. Waar het vroeger een "zwerver" was die als delinquent opgesloten moest worden in een van de onafhankelijke strafinstellingen in Wortel, Merksplas of Saint-Hubert, werd het vanaf 1993^[4] een "thuisloze" die als

uitgeslotene geïntegreerd moet worden via de aangepaste opvangdiensten (Rea e.a., 2001, p.11). Je zou kunnen stellen dat de zwervers van toen vandaag vervangen zijn door de mensen zonder papieren die vastgehouden worden in gesloten centra, zelfs op hetzelfde domein in Merksplas.

Het definiëren van een sociale problematiek gebeurt steeds binnen een politiek kader en de gevoerde (of beoogde) beleidsvormen. De manier waarop een probleem erkend en vervolgens gedefinieerd wordt, is een belangrijke determinant van de manier waarop het probleem uiteindelijk aangepakt zal worden door de beleidsmakers (Howlett & Ramesh, 2003, p. 120-121). De wet "Onkelinx" heeft met het opheffen van de wet op landloperij geen thuislozen gecreëerd, maar wel de term of categorie "thuislozen". Dit heeft een verandering met zich meegebracht in de houding van de instellingen tegenover de mensen die voordien als zwervers werden beschouwd. De politie kwam niet meer tussen zoals vroeger en beroepsmensen van o.a. de OCMW's moesten vanaf dan optreden (Rea e.a., 2001, p.11). Een ander voorbeeld is de plotse sterke toename van vrouwelijke thuislozen vanaf 1999. Eerder dan de weerspiegeling van een feitelijke toename, was dit echter het gevolg van institutionele veranderingen: het COCOF-decreet uit 1999 bracht de "maisons maternelles" onder in het statuut van

onthaaltehuis. De vrouwen die in deze onthaaltehuizen verblijven maken vanaf dan deel uit van de thuislozenbevolking (La Strada, 2008, p. 13).

De doelgroep van beleid wordt tenslotte ook afgebakend in functie van bepaalde doelstellingen. Daar waar de definitie van dak- en thuislozen in het kader van het opstellen van een winterplan voor urgente opvang eerder beperkt geformuleerd zal worden, moet deze in het kader van een preventief thuislozenbeleid breder geformuleerd worden, en ook rekening houden met de risicofactoren op thuisloosheid.

In haar bijdrage aan het Brussels armoederapport 2008, geeft la Strada een duidelijk beeld van het belang en de moeilijkheden in verband met het vastleggen van een duidelijke definitie in de Brusselse context (La Strada, 2008).

[4] Als gevolg van de wet van 12 januari 1993 "houdende een urgentieprogramma voor een meer solidaire samenleving", de zogenaamde "wet Onkelinx", die onder andere het verbod op landloperij en bedelarij verbodt.

Definities volgens woonsituatie

Een eerste groep van definities categoriseert mensen naargelang hun woonsituatie. Een eerste, zeer enge definitie van wat men dan meestal **daklozen** noemt, omvat de mensen *“die gedurende de laatste maanden hoofdzakelijk slapen in een of meerdere plaatsen zoals op straat, onder een afdak, in verlaten gebouwen, parken, of nog andere plaatsen die normaal gezien niet aangepast zijn op menselijke bewoning (zoals tunnels of de metro)”* (Stuart B. McKinney, 1987 in Philippot & Galand, 2003). Het betreft de zogenaamde “rough sleepers”.

Van Doorn voegt hier de mensen aan toe die de nacht moeten doorbrengen in een crisisopvangcentrum. Deze categorie benoemt zij als de daklozen of de **straatpopulatie**, namelijk *“de mensen die niet beschikken over een gegarandeerd onderkomen voor de nacht, die hun toevlucht nemen tot de openbare ruimte, gebruikmaken van de dag- en nachtopvang en van andere tijdelijke, al dan niet geïmproviseerde onderkomens (zoals hotels, onderkomen bij vrienden, enzovoort)”* (2002, p.14). Deze straatpopulatie onderscheidt zich dan van de **instellingspopulatie** die eveneens niet beschikt over een gegarandeerd onderkomen voor de nacht, maar *“toch niet aangewezen is op de dag- en nachtopvang en de straat, bijvoorbeeld omdat ze direct na het verlies*

van huisvesting terechtkomen in residentiële instellingen [...]” (van Doorn, 2002, p.14).

De Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri (FEANTSA) werkte de ETHOS^[5]-typologie uit die thuislozen classificeert volgens hun woonsituatie (zie schema op <http://www.feantsa.org/files/freshstart/Toolkits/Ethos/Leaflet/BENL.pdf>). Het hanteert hierbij echter een **zeer breed begrip van thuisloosheid**, in die zin dat ze ook de personen met een risico op thuisloosheid inbrengen. Het vertrekt hierbij van het principe dat een (t)huis gevormd wordt op drie conceptuele domeinen: een persoon en zijn of haar familie moet op exclusieve wijze over een toereikende woonruimte beschikken (het fysieke domein: een dak boven het hoofd, een bewoonbare woning), de woonruimte moet de mogelijkheid bieden om de privacy te bewaren en sociale relaties aan te gaan (het sociale domein: privéruimten), en men moet wettelijk aanspraak kunnen maken op de woonruimte (wettelijke domein: statuut van bewoning, stabiliteit en veiligheid). De afwezigheid van een of meerdere domeinen kan leiden tot thuisloosheid of sociale uitsluiting op het vlak van wonen.

[5] European Typology of Homelessness and housing exclusion.

De FEANTSA-typologie bestaat uit **4 conceptuele categorieën van thuisloosheid** en sociale uitsluiting op het vlak van wonen: dakloosheid, thuisloosheid, onzekere of instabiele huisvesting en ontoereikende huisvesting.

- **Dakloosheid:** leven op straat, of in nachtelijke nood- of crisisopvang
- **Thuisloosheid:** mensen in begeleide huisvesting (opvang voor thuislozen, vrouwenopvang, opvang voor asielzoekers en immigranten, mensen die binnenkort uit een instelling komen) of in begeleid wonen
- **Onzekere of instabiele huisvesting:** preciaire woonomstandigheden, zoals mensen zonder huurcontract, mensen die uit hun huis dreigen gezet worden of mensen die leven onder de dreiging van huiselijk/familiaal geweld
- **En ontoereikende huisvesting:** mensen die leven in tijdelijke of niet-conventionele woningen, in ongeschikte huisvesting of in een extreem overbevolkt gebouw.

Definities met een sociale dimensie

Een tweede groep van definities neemt naast de huisvestingssituatie aan sich ook elementen van persoonlijke, maatschappelijke en relationele kwetsbaarheid op. "De twee topics van huisvesting en ontankering in een aantal gehanteerde definities zijn twee kernaspecten bij thuisloosheid" (Van Regenmortel e.a., 2006, p.36). Thuisloosheid omvat dan "niet louter een verhouding tot huisvesting, maar juist een hele reeks van sociale problemen. Thuisloosheid gaat ook om verbroken sociale banden, isolatie en afhankelijkheid van sociale diensten om zich staande te houden in zijn of haar huis, en er een thuis van te maken" (Brousse, 2004, p. 34).

FEANTSA nam deze elementen van kwetsbaarheid op in haar definitie van een thuisloze: "Een persoon die niet in staat is om zonder de hulp van sociale diensten toegang te vinden tot een aangepaste woning, en deze te onderhouden" (Avramov, 1995, in Philippot & Galand, 2003, p. 11).

De sociale dimensie in de definities geeft uiteraard ook onmiddellijk de richting aan waarin een oplossing gezocht moet worden: een thuislozenbeleid mag niet enkel bestaan uit het verschaffen van een woonvoorziening. "Terwijl de woonvoorziening een essentieel element

uitmaakt van integratie, vormt het niet de oplossing voor het thuislozenfenomeen [...] De uitzonderlijke broosheid (van thuislozen) brengt behoeften met zich mee die de behoefte aan een woning ruim overschrijden" (Rea e.a., 2001, p. 153).

Het werkveld

Diogènes vzw hanteert een ruime definitie om doelpubliek voor hun opdracht af te bakenen

"Iedereen die kwetsbaar is op meerdere vlakken (persoonlijk, psychisch, relationeel, sociaal, juridisch, inzake gezondheid, huisvesting,...) heeft het moeilijk zijn persoonlijke hulpbronnen en die van zijn omgeving aan te spreken. De meervoudige problemen waarmee ze te maken hebben, kenmerkt zich door de afwezigheid van een woonst of van investering in zijn woonst.

Ook mensen die over een woning beschikken, maar op straat leven en dezelfde kwetsbaarheid vertonen zoals hierboven beschreven, kunnen als thuislozen beschouwd worden."

Zowel tijdens het overleg georganiseerd door het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, als tijdens contacten die het Observatorium had met het Brussels werkveld in het kader van het participatief deel van dit rapport, was er discussie in verband met de te hanteren definitie tussen verschillende actoren van het terrein.

Door te veel te focussen op het brede begrip van thuislozen, vrezen sommigen dat men onvoldoende aandacht zou hebben voor de meest uitgesloten, de daklozen. De opmerking van *Chez Nous/Bij ons* vzw maakt dit erg duidelijk "daklozen zijn diegenen die uitgesloten worden door de thuislozensector" (werkersvergadering Brussels Platform armoede, september 2009).

Ook Martin Wagener geeft deze spanning aan "Il est question de trouver une définition qui sera assez large pour intégrer l'entière des différentes personnes qui fréquentent le secteur de l'aide aux sans-abri, et de l'autre côté d'une définition assez ciblée pour rendre compte des spécificités de ces groupes, ceci en vue d'orienter des actions spécifiques en leur direction" (Wagener, 2009, p. 66).

4. REFERENTIES

Bernard N. J'habite donc je suis. Pour un nouveau rapport au logement. Ed Labor, 2005.

Brousse C. The production of data on homelessness and housing deprivation in the European Union: survey and proposals. Eurostat, Luxemburg, 2004.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CC-04-008/EN/KS-CC-04-008-EN.PDF

De Backer B., Les cent portes de l'accueil. Héberger des adultes et des familles sans abri. Couleurs livres, 2008.

De Boyser K., Linchet S., van Dijck L., Casman M.T., Dierckx D., Vranken J. Onderzoek naar de OCMW-hulpverlening aan dak- en thuislozen. Een onderzoek in opdracht van de POD Maatschappelijke Integratie, 2009 (www.mi-is.be)

FEANTSA. European Typology on Homelessness and Housing Exclusion (ETHOS).

<http://www.feantsa.org/files/freshstart/Toolkits/Ethos/Leaflet/BENL.pdf>

Howlett M., Ramesh M. Studying public policy. Policy cycles and policy subsystems. Oxford University Press, 2003.

La strada. Thuislozen in Brussel. In: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Externe bijdragen, Brussels armoederapport 2008, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 2008.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Brussels actieplan armoedebestrijding, Brussels armoederapport 2010, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 2010.

L'Observatoire. Accueil, hébergement... des Sans-abri. N° 64/2009-2010

Philippot P., Galand B. Les personnes sans-abri en Belgique. Regards croisés des habitants de la rue, de l'opinion publique et des travailleurs sociaux. Academia Press, Gent, 2003.

Rea A., Giannoni D., Mondelaers N., Schmitz P. De problematiek van de thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Onderzoek in opdracht van het Verenigd College en vde Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 2001.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. Verslag armoedebestrijding 2008-2009, Deel 2, Naar een coherente aanpak in de strijd tegen dakloosheid en armoede, 2010.

Van den Nyden M. presentatie op het publiek debat van de werkgroep "niet erkende accommodatie" van 20 mei 2010.

van Doorn L. Een tijd op straat. Een volgstudie naar (ex-)daklozen in Utrecht (1993-2000). NIZW Utrecht, 2002.

Van Regenmortel e.a., Zonder (t)huis. Sociale biografieën van thuislozengetoetst aan de institutionele en maatschappelijke realiteit. 2006.

Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. Beleidsnota Thuislozenzorg. 2007

Wagener M. La réorganisation du secteur d'aide aux sans-abri en région de Bruxelles-Capitale. Les articulations entre le monde politique, le travail social et les habitants de la rue. Mémoire présenté dans le cadre du Master 120 en sociologie, UCL, 2009.

Wet van 27 januari 1999 houdende goedkeuring van het samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten betreffende de bestendiging van het armoedebeleid, ondertekend te Brussel, op 5 mei 1998.

DEEL I:

**THUISLOOS IN BRUSSEL.
EEN PARTICIPATIEVE BENADERING**

Annette PERDAENS

I. INLEIDING

Dit hoofdstuk is het resultaat van een participatief proces zoals opgelegd door artikel 8 van de ordonnantie van 20 juli 2006 betreffende het opstellen van het Brussels armoederapport. De 41 ontmoetingen en uitwisselingen met het Brussels werkveld worden hier samengebracht.

Het is de bedoeling het woord te geven aan de betrokkenen (thuislozen, mensen actief in de thuislozenzorg,...) opdat zij hun ervaring, expertise en standpunt kunnen delen om het publiek debat en de beslissingen inzake armoedebeleid te verhelderen.

Naar aanleiding van het Europees jaar 2010 van de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting, werd ervoor gekozen de nadruk te leggen op de moeilijkheden die verschillende groepen mensen ondervinden, waaronder daklozen. De redactie van het Brussels armoederapport was de gelegenheid om het leven van "thuislozen" op een participatieve manier te benaderen.

Thuisloosheid is geen voor de hand liggend thema om via een participatieproces uit te diepen. Hoewel er een aantal gespreksgroepen bestaan die op regelmatige basis thuislozen, ex-thuislozen en betrokken actoren samenbrengen, gebeurt dit niet zonder moeilijkheden.

De ontmoeting met de meest kwetsbare personen uit onze samenleving vereist een lange periode van toenadering, die onmogelijk kan worden gerealiseerd in het kader van het armoederapport^[1].

Er werd niet enkel in het kader van dit Brussels armoederapport rond deze thematiek gewerkt. Het Observatorium werkte zoveel mogelijk samen met andere participatieve initiatieven, zoals de werkgroep (niet-erkende structuren) van La Strada, en het overleg georganiseerd door het *Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting* (zie beleidsondersteunende initiatieven in de inleiding).

---

[1] De studie van Marie Bourgeois uit 2005 die door het Observatorium werd gepubliceerd onder de titel "Evaluatie van de participatie van mensen die in armoede leven aan het armoederapport" heeft het team van het Observatorium doen besluiten dat het onmogelijk was om dit proces zelf te organiseren en dat het noodzakelijk was om samen te werken met een of meer beter toegeruste partners. De beoogde partner was het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen.

2. METHODOLOGIE

Zowel de bicommunautaire, als de Vlaamse en Franstalige unicommunautaire organisaties uit thuislozensector werden uitgenodigd om mee te werken aan dit participatief project. Deze vraag werd ondersteund door de drie Brusselse federaties van de thuislozenzorg (zie 4.1.4). De deelname van het Observatorium aan de werkgroep van La Strada zorgde voor een vlot contact met de sector.

In het Brussels Gewest beschikken enkele OCMW's over een specifieke dienst voor thuislozen: het onthaaltehuis de Relais van het OCMW van Sint-Jans-Molenbeek, de dienst begeleid wonen van het OCMW van Sint-Gillis en de vzw Samu social, voorheen CASU^[2], vanuit verschillende Brusselse OCMW's^[3]. Zij stemden allen in om mee te werken.

De organisaties die meewerkten, noemen we "partners" van het participatief rapport.

Bij elke partner werd eerst een ontmoeting georganiseerd met de directie (soms samen met maatschappelijk werkers) om het project toe te lichten en de doelstellingen en verwachtingen van de samenwerking uit te leggen. Sommige organisaties stopten de samenwerking na dit gesprek. Andere organisaties organiseerden na het eerste gesprek een of meerdere ontmoetingen met de geïnteresseerde maatschappelijk werkers. Wanneer binnen de organisatie ook een gespreksgroep met thuislozen bestond, werden een of meerdere ontmoetingen met hen georganiseerd (intern of buiten de dienst).

Er werd een vragenlijst opgesteld als kader voor de collectieve gesprekken, een nuttige gespreksgids om de groepen te leiden. Deze werd vooraf, ter aanvulling of wijziging, aan de maatschappelijk werkers voorgelegd.

Vertrekkend vanuit het principe van een "in situ"-samenwerking, gingen alle gesprekken door bij de organisaties zelf. Het Observatorium richtte zich op organisaties die al gespreksgroepen organiseren en verplaatste zich naar de omgeving die de thuislozen goed kennen en waarin ze zich "thuis" voelen. Dat is slechts mogelijk wanneer de medewerkers van de dienst op hun beurt de gebruikers goed hebben voorbereid op de ontmoeting en het gesprek met het Observatorium en wanneer ze hun uitdrukkelijk akkoord hebben gekregen. Dit verklaart de variabele deelname van de thuislozen en de moeilijkheden

om één enkele kwalitatieve aanpak te hanteren. Het is immers aangewezen om zich steeds aan te passen aan de dienst en aan zijn werkmethoden.

Met het oog op een gediversifieerde aanpak werden twee- en eentalige duo's gevormd in functie van de partnerorganisatie. Elk duo bestond uit een medewerker van het Observatorium en een Franstalige en/of Nederlandstalige medewerker uit de thuislozensector, ofwel van Fami-Home ofwel van de Bico-federatie. Bij elk groeps gesprek was een duo aanwezig. (Tabel 1)

De collectieve gesprekken gebeurden onder leiding van de directie en/of de maatschappelijk werkers, volgens hun gebruikelijke werkwijzen. Voor sommige diensten waren deze ontmoetingen een primeur, een positieve ervaring aangezien sommige gebruikers om een herhaling vroegen. De gesprekken werden opgenomen maar blijven anoniem in de mate dat enkel stemmen kunnen worden geïdentificeerd. Enkel de naam van de organisatie wordt vermeld. De opnamen werden gedecodeerd en uitgetypt door het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn en integraal overgemaakt aan de verschillende diensten die ze naar eigen goeddunken kunnen gebruiken als werkinstrument. Samu social leverde zelf een geschreven tekst.

De partners zijn zeer verschillend qua samenstelling, vergaderstijl, grootte en betrokkenheid. Gezien de omstandigheden waarin de gesprekken en de opnamen plaatsvonden (veel achtergrondgeluid, mensen die toekomen en weggaan, doorgangslokaal, emotie van de gesprekken waardoor iedereen door elkaar sprak,...), bevatten de teksten enkele leemtes in de dialogen. Ook de opnameapparatuur liet het soms afweten. In dergelijke gevallen werden de collectieve gesprekken aangevuld met schriftelijke samenvattingen.

De situatie van thuislozen is overigens zodanig precair en gericht op hun onmiddellijke behoeften en op een leven "van dag tot dag" dat het moeilijk is voor hen om naar de ontmoetingen te blijven komen en om deel te nemen aan verschillende vergaderingen die over een langere periode gespreid zijn. Dit verklaart waarom er geen continuïteit is in de verschillende groepen en waarom ze zich soms beperken tot een of twee bijeenkomsten. Dit verklaart eveneens de moeilijkheid om een verslag van de vergaderingen te laten goedkeuren, aangezien de deelnemers steeds veranderen.

[2] In deze tekst worden beide benamingen door elkaar gebruikt.

[3] Wet van 8 JULI 1976. - Organieke wet betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, artikel 118: "Een openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn kan, om een van de opdrachten uit te voeren die door deze wet aan de centra zijn toevertrouwd, een vereniging tot stand brengen met een of meer andere openbare centra voor maatschappelijk welzijn, met andere openbare besturen en/of met rechtspersonen andere dan die welke winstoogmerken hebben."

Tabel 1: Partners van het thematisch rapport

Type organisatie	Naam van de organisatie	Aantal ontmoetingen	Aantal maatschappelijk werkers	Aantal thuislozen	Verwijzing
Onthaaltehuis	Accueil Montfort	2	11	13	AM
	Maison Rue Verte	3	16	14	MRV
	Spullenhulp	5	14	32	SH
	Talita	2	9	16	TA
	Source	2	3	18	SO
	3 Pommiers	2	5	6	3P
	Leger des Heils	2	6	3	LH
	Albatros	1	9		ALB
	Open deur	2	7		OD
	Relais	1	6		RE
	Transit	2	5	10	TR
Nood- en nachtopvang	Ariane	1	7		AR
	Samu social	2	3		SAM
Straathoekwerk	Diogenes	3	2		DIO
Dagcentrum	Buurtwinkel	1	1	8	BU
	Clos Ste Thérèse	1	1	8	CST
	Strada/Jamais sans toit/Nulle part ailleurs	2	2	6	STR
	Vrienden van het huizeke	3	28	20	VH
Psychosociale diensten	SMES-B	2	12		SME
Begeleid wonen	Fami-Home	1	2	3	FH
	Begeleid wonen OCMW St-Gillis	1	5		HASG

Een andere moeilijkheid is het taalgebruik. Heel wat kwetsbare personen hebben een eigen woordenschat en gebruiken veel herhalingen in zinnen die “met haken en ogen aan elkaar hangen”. Anderen, vooral dan migranten, spreken heel slecht Frans of Nederlands. De maatschappelijk werkers zelf passen hun taalgebruik aan dat van hun gesprekspartners aan. Dit verklaart het gebruik van korte zinnen, soms zeer direct of zelfs verward en met vele herhalingen. Het was dus zeer moeilijk om de collectieve gesprekken te decoderen, zowel voor de werknemers die de gesprekken hebben uitgetypt, als voor de auteur van dit rapport die nochtans zelf heeft kunnen deelnemen aan de ontmoetingen en de zaken in hun context heeft kunnen plaatsen voor een goed begrip van de gesprekken.

Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn vatte de gesprekken samen in dit hoofdstuk. Het geeft enkel die elementen weer die aangehaald werden door de talrijke

deelnemers, zonder interpretatie. In de tekst worden de vaststellingen geïllustreerd door een aantal getuigenissen (*cursief*). Hun oorsprong verwijst naar de plaats waar ze werden opgetekend: TA1 verwijst bijvoorbeeld naar een getuigenis die werd opgetekend in het onthaaltehuis Talita tijdens het eerste collectief gesprek (zie tabel 1).

Voor het formuleren van voorstellen werd daarentegen wel uit meerdere bronnen geput, waarnaar steeds wordt verwezen. Sommige voorstellen werden geformuleerd tijdens de gespreksgroepen, andere komen uit de literatuur, memoranda of activiteitenverslagen.

Deze tekst zal aan alle partners worden overhandigd. Er wordt een publiek debat (ronde tafel) georganiseerd op 30 november 2010, na de publicatie van het rapport.

3. THUISLOZEN

Thuislozen vormen geen homogene groep mensen. Armoede verhoogt echter bij iedereen het risico om op een gegeven moment geen thuis meer te hebben.

De literatuur benadert thuisloosheid op twee manieren: respectievelijk vanuit een collectief of “sociologisch” standpunt en vanuit een individueel of “psychologisch” standpunt. Sommige onderzoekers interpreteren de maatschappelijke werkelijkheid in termen van uitsluiting die leidt tot het verlies van huisvesting en anderen zoeken de verklaring in de overdracht van de gezinservaring, van de generationele reproductie. Deze benaderingen zijn niet noodzakelijk tegengesteld, maar vullen elkaar eerder aan. Grote kwetsbaarheid ligt aan de oorsprong van dramatische situaties en mondt uit in veelvuldige, ingewikkelde en vaak gecumuleerde breukmomenten. In de individuele levenslopen kunnen niettemin een aantal factoren aangeduid worden, zonder altijd een onderscheid te kunnen maken tussen oorzaak en gevolg.

Hoewel alcoholisme en psychiatrische problemen tot de belangrijkste oorzaken van breukmomenten behoren, zijn maatschappelijke en de gezondheidsproblemen bepalend voor sociale uitsluiting. Uithuiszettingen, psychiatrische stoornissen en financiële problemen komen het vaakst voor. De mythe van de typische dakloze is ruimschoots achterhaald door een deel van de bevolking die verarmt en in de noodopvang terecht komt ten gevolge van problemen die voornamelijk verband houden met een gebrek aan financiële middelen, gezondheidsproblemen en de afwezigheid van familiale of sociale netwerken. (SAM)

Voor ik in de gevangenis terecht kwam, leefde ik in een onthaaltehuis. Er waren problemen met mijn ouders. Mijn moeder, mijn zus en ik leefden in een (onthaalte)huis. Wij waren daar 2, 3 jaar. Daarna hebben we een appartement gezocht, en geprobeerd onze plan te trekken. Ik ben teruggekeerd naar mijn vader, omdat ik nog naar school moest. Ik was 17 en had geen diploma. Daarna heb ik werk gevonden, ik heb gewerkt. Maar er liep vanalles mis en ik had problemen. (SH)

De publieke opinie denkt vaak dat iedereen het risico loopt op een dag “thuisloos” te worden, wat zijn achtergrond ook is. Tijdens onze gesprekken hebben we maar weinig mensen uit welgestelde milieus ontmoet. Wanneer deze mensen zich in een moeilijke situatie bevinden, lijken ze makkelijker een uitweg te vinden dan mensen in armoede. Ze hebben “(hulp) bronnen” en mogelijkheden die hen toelaten om een beroep te doen op hun “sociaal netwerk” om hen te helpen zo snel mogelijk uit een crisissituatie te raken.

Wanneer ze echter geen uitweg vinden, kennen ze ook de organisaties niet die hen hulp kunnen bieden, omdat ze er nooit een beroep op hebben moeten doen.

Ik denk dat het ideaalbeeld van het parcours van een thuisloze dat leeft bij de overheid, kan gelden voor een bepaalde groep van thuislozen, wat wij hier de “nieuwe armen”, de “occasioneel” armen, of de “puur” daklozen noemen. Dat zijn mensen die een geschiedenis hebben met een min of meer regelmatig leven, en een min of meer modaal inkomen en traject, en die door een of andere gebeurtenis, meestal een echtscheiding of faillissement, schulden gaan opbouwen, en daardoor uithuis gezet worden, hun netwerken verliezen, en zo terecht komen in de thuislozensector. Als je die mensen op tijd opvist, dan kan je die mensen terug integreren, of aansluiting laten vinden bij hun vroegere leven. Daar klopt dat ideaalbeeld misschien wel. Maar dat is maar een kleine groep. (VH)

3.1 HOE WORDT IEMAND THUISLOOS?

Iedereen is het product van zijn eigen geschiedenis, zijn levensloop, zijn parcours, dat bestaat uit verschillende ervaringen. Ook de geschiedenis van elke thuisloze is dus specifiek, maar past echter meestal in een parcours van armoede, uitsluiting, affectieve verwerping of verwaarlozing, materiële, fysieke, relationele, familiale, sociale, administratieve, professionele en gezondheidsproblemen. Wanneer mensen in zulke precaire omstandigheden geconfronteerd worden met breukmomenten (een uithuiszetting, een echtscheiding,...), leidt dit tot een «instorting» en gaat het leven van de mensen in kwestie kantelen.

Sommigen geloven dat mensen ervoor “kiezen” om op straat te leven. Dit denkbeeld maakt nauwelijks een onderscheid tussen een “bewuste” keuze en een verplichte keuze omdat er “geen andere keuze is”. In het laatste geval is de thuisloze wel verplicht om zich langzaamaan en naarmate de hoop afneemt, aan de situatie aan te passen.

Soms schokt het mij dat journalisten of maatschappelijk werkers zeggen: “Ja, maar ze hebben ervoor gekozen”. Je kiest er nooit voor. (FH)

Er bestaat veel literatuur over de oorzaken van thuisloosheid. In deze tekst hebben we enkel die oorzaken opgenomen die tijdens onze collectieve gesprekken aan bod kwamen.

3.1.1 Alcohol en drugs

Is alcohol een oorzaak of het gevolg van thuisloosheid? Een individueel probleem of familiaal bepaald? Heel wat thuislozen beginnen te drinken wanneer de problemen zich opstapelen en worden verslaafd.

Hoe ben je op straat terechtgekomen? Je had werk! Het overlijden van moeder. Ik had werk, ik dronk en verloor mijn werk, vader heeft het huis verkocht, ik heb de erfenis niet willen aannemen. Ik ben beginnen drinken. Had iets je van de drank kunnen houden? Ik dronk al toen moeder nog leefde! (FH)

Voor mij was het de drank, ik verloor mijn werk en ben beginnen drinken. (TR)

Ja, natuurlijk. Je sprak over alcohol. Het is wel duidelijk dat het een probleem is dat in de familie wordt doorgegeven. (FH)

Relatiebreuken, schulden, drankprobleem,... De volgorde van gebeurtenissen is niet altijd duidelijk. Over het algemeen hebben de mensen geen energie meer. Voor sommigen is er maar een enkel probleem waardoor ze plots op straat belanden, alsof ze even "in panne" zijn gevallen. (LH)

3.1.2 Psychische stoornissen

Het is moeilijk om met thuislozen over hun gezondheid of over hun mentale problemen te praten, maar deze problematiek wordt door maatschappelijk werkers steeds vaker aangehaald.

Je hebt een andere groep die in thuisloosheid terecht komt, omwille van heel wat andere factoren dan materiële factoren, en dan zit je bijvoorbeeld op de rand met de psychiatrie. Daar kan je voor een stuk stabiliseren door ze op te nemen in een onthaalhuis of in transitwoningen. Zij kunnen zich een bepaalde periode handhaven, ook als ze hier vertrekken, maar totdat er iets gebeurt dat hun destabiliseert. En dan komen ze terug in de thuislozensector. (VH)

3.1.3 Familiaal en/of echtelijk geweld

Familiaal geweld komt vaak voor, vooral bij thuisloze vrouwen en kinderen. De onthaaltehuizen in kwestie vangen heel wat personen op die met familiaal geweld te maken hebben.

Ik was ook getrouwd met een Marokkaan. Ik had veel problemen met zijn vader omwille van de mentaliteit. Ik ben drie maanden bij hem gebleven. Hij heeft eens geprobeerd me te vermoorden. Daarna ben ik naar de politie gegaan om klacht tegen hem in te dienen. Soms vroeg ik hem om geld en kreeg ik het niet. Hij

neemt een douche en zegt me: "Jij neemt geen douche", hij zegt: "Ga weg zodat ik een douche kan nemen". Ik zeg tegen mezelf dat hij misschien gaat veranderen, maar hij verandert niet. Hij vloekt steeds tegen me en beledigt me altijd. Wanneer hij weggaat, sluit hij het water af zodat ik niet kan douchen. (TA)

Minderjarigen lopen soms weg omwille van familiaal geweld, een slechte behandeling of hoogoplopende ruzies. Soms verstoten ouders hun kinderen. Er bestaan in Brussel slechts een tiental specifieke plaatsen voor deze kinderen. De andere mogelijkheid is opvang die voor volwassenen is bedoeld.

Ja, ze werd door haar broer geslagen die haar in de kelder had opgesloten en haar de hele tijd sloeg. Haar zuster heeft haar geholpen te ontsnappen en ze dacht dat hij niet naar Brussel zou gaan. Dus is ze naar Brussel gekomen. Ze is 19. Ze is in Brussel aangekomen in de hoop een man te vinden die haar zuster kende. Ze heeft hem niet gevonden, ze is twee dagen blijven rondlopen en is uiteindelijk iemand tegengekomen die haar heeft overtuigd om naar de politie te gaan. Het geweld is vastgesteld en vanaf dan naar de CASU en daarna naar hier. (TA)

Ik ben bij mijn ouders weggegaan en ik zat zonder inkomen, zonder iets, op straat. Ik zat in een centrum, waar ik anderhalve maand ben gebleven. Daarna heeft men mij weggestuurd, er was geen plaats meer. Er was dus de CASU en 's anderendaags stond ik op straat, buiten. (SH)

Ik ga u mijn verhaal vertellen, maar het is moeilijk om te begrijpen. Als kind werd ik mishandeld, werd ik gek verklaard en kreeg ik geen eten of drinken. Ik werd misbruikt, ik bevond mij op de rand van de prostitutie en nu word ik beschouwd als een oude prostituee, maar hierdoor heeft een vrouw van 90 mij daaruit gehaald, anders zou ik nog steeds in dat milieu zitten. En wat zie je daarna? Op straat, miserie, wat moet je dan? Wij zijn er niet om vuil geld te verdienen, want prostitutie, dat is geen leven. (CST)

Ik ken een vader die zijn zoon heeft laten schrappen omdat hij er genoeg van had PV's te krijgen voor graffiti en schrik had deurwaarders over de vloer te krijgen. De zoon leeft nu op straat... (SME)

3.1.4 Huisvestingsproblemen

Het verlies van een woning is een van de oorzaken van thuisloosheid. Dit gebeurt bijvoorbeeld na een brand,...

De eerste keer dat ik mijn huis verloor, was door een brand, zie je? Ik kom rond 2-3 uur 's nachts thuis. Mijn appartement was afgebrand en de brandweer was al vertrokken. Ik had niets meer, zie je? Van de ene dag op de andere stond ik dus op straat! (SO)

Vaak zijn het uitzettingen die het hele proces in gang zetten. Een uithuiszetting gebeurt op een beslissing van de vrederechter, vaak omdat de huur niet werd betaald.

Ik had een groot appartement. Dan is mijn vrouw weggegaan, daarna is ze gestorven en toen is het bergaf gegaan want we woonden daar samen. Ik kon dan mijn huur niet meer betalen. En toen ben ik naar de vrederechter gegaan die mij eruit heeft gezet. En ik zei: "Ja, 't is waar, ik moet nog vijf maanden huur en ik wil ze betalen", want ik ging van de verzekering trekken, wat uiteindelijk ook is gebeurd. (...) En hij keek naar de eigenaar en zei nee. (LH)

Is je huur opgeslagen? Ja, ik kon niet betalen. Ik stond op straat, links, rechts, bij maten, en toen ben ik naar hier gekomen. Het probleem is om een studio te vinden. Het is heel moeilijk, ze vragen een loon. Als je niet werkt, is het onmogelijk om er een te vinden. (SH)

Ik had een lange vooropzeg, ik heb me niet ingeschreven als werkzoekende en dus heb ik geen recht meer op een werkloosheidsuitkering. Na één jaar heeft de eigenaar mij er uitgezet. (FH)

Om 8 uur 's ochtends stonden ze daar, met de vrachtwagen van de gemeente. Ik woonde in een sociale woning, ze zijn binnengekomen en hebben mijn spullen meegenomen. Wist u dat u uit uw huis zou worden gezet? Mijn schoonmoeder werkt als hoofd van de administratie en kon niets doen. Om 10 uur 's ochtends stond ik op straat, ze hebben alles meegenomen om te betalen. Toen ben ik beginnen drinken en daarna ben ik naar het ziekenhuis van Schaarbeek gegaan. Ik zei: "Mevrouw, zou u iets kunnen doen voor mij, wij staan sinds 10 uur vanochtend op straat". Ze hebben ons eten gegeven. Ze hebben de sociale dienst gebeld, we zijn gaan kijken, mevrouw alleen om naar een opvangcentrum te gaan kijken. Ik ben naar het leger des heils gegaan. Drie jaar ben ik daar gebleven. (FH)

Vaak oefenen eigenaars druk uit op kwetsbare huurders: onwettige verhoging van de huur, dubbele betaling van de huurwaarborg, dreigen met uitzetting.

Alle dagen werden we bedreigd. Onder ons de huisbaas, boven ons zijn zoon. Ik leef in angst, ik kan niet meer. Ze zeggen dat ik moet weggaan, dat ik de huur niet heb betaald. Ik had de betalingsbewijzen en al. Echt, ik was geschokt. Ik heb een dubbele waarborg moeten betalen, ik heb een (tweede) waarborg cash betaald omdat ik een woning nodig had om het ziekenhuis te verlaten. Je hebt gezondheidsproblemen en een dergelijke procedure lopen op een moment dat je echt niet meer kan. Die familie heeft me vlakaf met de dood bedreigd, de vader heeft me gezegd dat hij me ging vermoorden! (AM)

Onwettige uitzettingen komen steeds vaker voor. Eigenaars die mensen onwettig uit hun huis zetten, worden zelden voor het gerecht gedaagd. Mensen die op straat terechtkomen hebben immers andere prioriteiten: een slaapplek vinden, eten,...

De 16de, gisterenochtend dus, is mijn huisbaas gekomen om me te zeggen dat ik "mijn boeltje moest pakken". Hij had niet eens gebeld. Hij is binnengekomen, hij had de sleutel. Bovendien staan al mijn meubels nog in het appartement! Hij is binnengekomen, hij heeft je er uitgezet en je meubels staan er nog altijd en dat is niet eens genoteerd door de politie of niks! (STR)

Wanneer men uit huis wordt gezet, moet men het hoofd bieden aan de meest dringende zaken.

Bij illegale uithuiszettingen, heeft iemand die van de ene dag op de andere uit zijn huis wordt gezet omdat de eigenaar hem eruit heeft gezet, heeft die nog zin om zich moe te maken, tijd te vinden om de eigenaar voor het gerecht te dagen, terwijl hij zelf op straat staat? Zelfs wanneer je over de juiste informatie beschikt, maar op straat staat, dan ga je eerst een oplossing proberen te vinden, en eten. En daarna een advocaat zoeken, maar je hebt geen inkomen! (SH)

3.1.5 Administratieve problemen

Kwetsbare mensen hebben het heel moeilijk om hun administratieve problemen op te lossen. Ze begrijpen niet wat van hen wordt gevraagd, ze hebben moeilijkheden om brieven te begrijpen, ze hebben moeilijkheden om alles op tijd in orde te brengen,... Deze problemen hebben verschillende en uiteenlopende oorzaken. Enkele voorbeelden:

Een sanctie van de RVA:

Hoe komt het dat u op een gegeven moment geen inkomen had of onvoldoende middelen om aan uw behoeften te voldoen en waardoor had u dit kunnen vermijden? Bijvoorbeeld, een beslissing van de RVA, drie maanden schorsing. Je komt bij het OCMW om te zeggen dat ze je hebben geschorst, je hebt een zware fout gemaakt, "Ja, maar u krijgt niets omdat u een zware fout hebt begaan". Ze geven je alleen maar bonnen om voedselpakketten te gaan halen en ze betalen de huur, maar voor de rest heb je niets. Maar nadien barst de bom. Je bent al heel snel de kluts kwijt. (SH)

Domiciliëringsproblemen:

Bij mij is het probleem de administratieve documenten. Ik kan niet volgen. Ik heb een appartement gehuurd en de gemeente erkent je niet (de gemeente weigerde hem in te schrijven). Ik had nochtans een arbeidsongevallenuitkering. Dan moet je weer vanaf nul beginnen, je staat op straat en begint te drinken. (TR)

Het statuut van samenwonende:

Het statuut van samenwonende drijft sommige koppels en gezinnen tot sociale mistoestanden: koppels schrijven zich in twee verschillende woonplaatsen in en scheiden voor een iets hogere sociale uitkering, de uitkering als alleenstaande voor de vader en de uitkering als gezinshoofd voor de moeder en de kinderen.

Koppels die opzettelijk scheiden om hier in België geld te krijgen, is dat normaal? De politici vullen hun zakken en wij kunnen maar creperen. Het is hard, maar het is zo. Veel mensen scheiden (voor het alleenstaandentarief), de kinderen zien af en het kan niemand wat schelen! In een land als het onze is dat erg! (TR)

3.1.6 Alimentatieschulden

Wanneer een ouder geen alimentatiegeld betaalt, kan een procedure worden opgestart door de ouder die voor het kind zorgt (meestal de moeder). In dat geval heeft de schuldenaar (de vader) geen beschermd inkomen. Er bestaat een bescherming voor personen met een overmatige schuldenlast in geval van loonbeslag, die hen toelaat een minimuminkomen te behouden om te leven. Dit noemt men een "niet voor beslag vatbaar bedrag"^[4]. De enige uitzondering is de alimentatieschuld. In geval van alimentatieschuld, kan alles in beslag worden genomen en heeft de ouder (vaak de vader) geen enkel inkomen meer.

Ik ben op straat beland doordat ik geen alimentatie meer kon betalen. Je verliest je werk, je woning en je staat op straat! (CST)

3.1.7 Een instelling verlaten

Een leven in een instelling is geen voorbereiding op het leven buiten de muren van die instelling. Wanneer men een instelling verlaat, is men niet voorbereid op een zelfstandig leven, of het nu gaat om een instelling waar kinderen worden geplaatst, de gevangenis, een psychiatrisch ziekenhuis,...

Bijzondere problematiek van kinderen die geboren worden in een onthaaltehuis, gaan zich als het ware "thuis" voelen in instellingen. (LH)

Toen ik jong was, verbleef ik in een home. Ze hebben me toen echt geholpen. Toen ik 18 werd, heb ik van de ene dag op de andere een flat gevonden. En dan komen de schulden, de rekeningen. Je betaalt ze niet want je begrijpt nog niet de helft

van wat er allemaal staat geschreven en dan zit je tot over je oren in de schulden, kan je de huur niet meer betalen, enz. (3P)

Het gevangenisstelsel laat mensen aan het einde van hun straf vrij, zonder echter enig vooruitzicht of voorbereiding. Hierdoor komen ze weer in de criminaliteit terecht. De grootste instabiliteit wordt veroorzaakt doordat men niet weet wanneer men vrijkomt.

In feite is het toen ik de gevangenis heb verlaten dat ik alles echt heb laten vallen. Ik kom op straat terecht, het klikt niet met mijn ouders,... ik werd echt met mezelf geconfronteerd en zo stond ik plots aan het Zuidstation. Ik zat weer in de miserie. De justitieassistent heeft niets gedaan. Hij heeft me niks gezegd, de mogelijkheid om naar een centrum te gaan,... niks! En wist u op voorhand wanneer u uit de gevangenis zou komen? Neen,... want dat is vaak het probleem... (SO)

3.1.8 Migratie

De droom van een beter leven mondt in werkelijkheid vaak uit in een ontgoocheling. Afkomstig uit landen met een fundamenteel andere cultuur dan de westerse landen, zijn migranten niet alleen vaak ontcijferd en verloren, maar missen ze vaak ook sociale banden.

Ze zijn steeds daar met papieren en procedures terwijl veel mensen naar hier komen met gewoontes waarbij geen papieren nodig zijn. Het is een grote desillusie om te moeten worden geconfronteerd met al wat men moet kennen, al wat men moet weten en al wat men moet doen. (TA)

En voor jou, voor jou, je broer, je hebt geen vrienden. Je hebt gezegd dat je mensen kent die een baan hebben in België en daarom heb je deze droom willen waarmaken. Maar het zijn geen goede vrienden. Zelfs diegenen die ik al lang ken... (BU)

Een verblijf in de illegaliteit kan iemands zelfbeeld volledig ondermijnen en iemands persoonlijkheid volledig stuk maken.

Ik ben niemand en ik moet hier niet zijn want ik heb geen rechten. (STR)

Belgen die steeds in het buitenland hebben gewoond kunnen ook dakloos worden doordat ze de instellingen en de sociale rechten niet kennen.

[4] Het voor beslag vatbaar bedrag (het omgekeerde van het niet voor beslag vatbaar bedrag) : het derdenbeslag maakt het mogelijk dat een deel van het loon door de werkgever rechtstreeks aan de schuldeiser uitbetaald wordt. Dit kan enkel voor een beperkt deel van het loon, het zogenaamde «voor beslag vatbaar gedeelte» (het deel van het loon noemt men het beschikbaar bedrag, het % dat men toepast noemt men het vatbaar bedrag).

Ik zou het eerder willen hebben over de Belgen die in het buitenland wonen en door omstandigheden in België zijn verzeild. Wanneer ze op de luchthaven aankomen, is er geen structuur om hen op te vangen en te begeleiden. Wat moeten ze doen om een oplossing te vinden? Er is niets voorzien om Belgen uit het buitenland te helpen, die België nooit gekend hebben. Ik heb Belgen ontmoet die zich in dezelfde situatie als ikzelf bevonden en ze zeggen dat er geen geschikte structuren zijn die kunnen helpen. Via de maatschappelijk werkers die we tegenkomen, komen we te weten wat het OCMW is, wat werkloosheid is, en dit alles in een systeem dat we nooit hebben gekend. (SH)

3.2 HOE LEEFT EEN THUISLOZE?

Wanneer er geen oplossing wordt gevonden nadat men zijn huis is verloren, zwerven heel wat mensen door de straten en is het risico groot dat ze op straat gaan wonen.

Het grootste gevaar ligt in het feit dat hun situatie chronisch wordt. Er zijn Brusselse diensten die zich bekommeren om mensen die zich niet langer in staat voelen om aan de straat te ontsnappen.

Als de mensen niet onmiddellijk een antwoord krijgen in het onthaaltehuis, als er onvoldoende plaats is in de noodopvang, blijven ze gedurende een week, twee weken, drie, vier weken, een maand, twee maanden op straat leven. En net het gebrek aan plaatsen zorgt ervoor dat sommige mensen chronischer worden en problemen hebben om de situatie waarin ze zich bevinden te ontvluchten. (FH)

Ik had een formulier, "De daklozen" genaamd, en ik zei tegen mezelf: "Tiens, er is opvangmogelijkheid". Ik ben dan naar het resto du coeur op het Sint-Gillisvoorplein gegaan. Ik was daar en ze hebben ons goed opgevangen en zo is mijn leven op straat begonnen. En de vrouw met wie ik toen was, haar zoon ging niet akkoord met die manier van leven. Hij heeft er dus voor gezorgd dat zijn moeder is vertrokken en dan zijn we dus uit elkaar gegaan. In het begin heb ik iets gezocht om te huren, 500 euro, verschillende maanden waarborg, 700 euro voor een krot dus. Ik kampeerde en sliep eender waar. Dan ben ik met mijn vrienden gewend geraakt aan de situatie. (FH)

3.2.1 Fasen in het proces van het leven op straat

Het leven op straat kan sommige mensen definitief aantasten. Ze zijn te zwaar gehavend om nog "normaal" te kunnen leven. De Franse psychiater Alexandre Vexliard vestigde in 1957 de aandacht op dit soort mensen in zijn boek "Le Clochard"^[5]. Hij

beschrijft de 4 fasen die hij heeft waargenomen in het proces van de sociale uitsluiting. (SAM)

- **Agressie.** De persoon kan zich bewust worden dat de instelling, de sociale diensten, het opleidingscentrum, de huisvesting, de psycholoog hem niet aanvaarden zonder regels die in zijn ogen vijandig zijn. Hoe meer de persoon agressief wordt, hoe meer hij, als reactie, wordt verstoten. Hoe meer hij wordt verstoten, hoe geslotener, ontoegankelijker en vijandiger de wereld lijkt en hoe vaker hij zijn aanvaarding opeist, hoe vaker hij wordt verstoten, enz.
- **Depressie.** De persoon begint tegen zichzelf te zeggen dat hij niets waard is, dat hij niet mee is. Hij gaat eventueel psychotrope middelen, kalmerende middelen beginnen gebruiken, wordt geconfronteerd met alcohol of zelfs zelfdoding. Het is de periode van niet handelen.
- **Fixatie.** De persoon geeft de strijd op en wil de mislukking niet meer aanvaarden. Hij eist zijn status op, dit is de legende van de landloper-filosoof die beweert te streven naar een vrij leven en dat hij vrij is, terwijl de anderen de gevangene zijn van hun werk, hun gezin, hun tijdsgebruik,... en tevens vrij om te drinken, omdat niemand het hem verbiedt.
- **De laatste fase:** de verwaarlozing, omdat men, zoals de naam het al aangeeft, in deze uitsluitingsfase alles laat varen. Na jaren op straat, na strenge winters, na de nodige tegenslagen en steeds weer de alcohol, na heel wat toevallige verblijfplaatsen, maakt de persoon gaandeweg plaats voor onmiddellijke overleving en psychische verbijstering. Ze eisen hun status niet meer op, ze zijn er gewoon en leven dag na dag, overgeleverd aan de vrijgevigheid van de verenigingen of van de noodopvangsystemen.

Dit troosteloze leven wordt eveneens beschreven in het boek van Patrick Declercq^[6]. Deze mensen hebben "hun eigen lichaam verlaten", hun lichaam (gangreen,...) en bewustzijn zijn hard geraakt en ze zijn volledig buiten de samenleving gegroeid. Hun tijdsbesef is beschadigd. Ze leven van het bedelen. Hun leven wordt gekenmerkt door gebruik van alcohol, geneesmiddelen, drugs en enorme hoeveelheden sigaretten. Ze hebben geen energie meer. Hun fysieke toestand is schrikwekkend: zweren, zwaar geïnfecteerde wonden, rotte tanden, tbc. De paradox is dat ze in opstand komen tegen alle mogelijke verplichtingen en eisen (ze verliezen voortdurend hun papieren), dat ze geen inspanning willen leveren en dat ze tegelijkertijd in situaties terecht komen waarin de eisen zeer hoog liggen omdat ze al hun energie steken in "steeds weer alles herdoen". Dit leven is het resultaat van situaties van geweld, incest, het vroegtijdig overlijden van de ouders, plaatsingen, gevangenis, een alcoholverslaafde moeder (nog voor zij geboren waren). Hoe ze over hun lichaam denken,

[5] Alexandre Vexliard. Le clochard. Parijs, 1957

[6] Conferentie van 4 mei 2010 van Patrick Declercq, auteur van Les Naufragés. Avec les clochards de Paris. Paris, 2001

kan worden afgeleid uit de vuiligheid waarin ze leven, de kleren die ze nooit uittrekken, de sokken die in hun vel plakken. Ze dragen hun huis, hun pijn en hun leed op hun rug."

De schrijver vraagt zich af wat de meerwaarde is van een dergelijk berooid bestaan. Wat kunnen de maatschappelijk werkers doen voor mensen die de hulp en de logica van de instellingen weigeren?

Ja in het begin, echt in het begin, zijn ze zo kwetsbaar en beschadigd. Niet alleen kwetsbaar, maar ze hebben ook heel wat kwetsuren die je niet kan herstellen. (VH)

Binnen de daklozen zie ik dan ook nog eens een onderverdeling. Je hebt de occasionele daklozen, en de echte straatbewoners. Straatbewoners zullen de stap nog niet, of nooit de stap zetten naar een bepaalde vorm van hulpverlening. Hoe kan je preventief optreden tegen dat complex samenspel van verschillende factoren? Ik denk dat dat heel moeilijk is. Ik denk dat we niet de illusie mogen voeden dat we elke kwetsuur kunnen verhinderen. (VH)

Dit wordt bevestigd door deze getuigenis:

Nu ben ik tevreden met wat ze hier eten. En dan is er nog mijn leeftijd hé! Ik heb geen enkele mogelijkheid meer, ik kan niet meer. Ik zal trouwens niet meer gaan werken. Ik wil dus maar zeggen dat ik mijn pensioen heb tot aan mijn dood. Het is een klein pensioen, het is echt wel overleven! Wat zou u kunnen doen? Helemaal niks! (LH)

3.2.2 De leefomstandigheden op straat

De voortdurende zoektocht naar een plek om te slapen

Het eerste wat iemand doet die op straat terechtkomt, is op zoek gaan naar een plek om de volgende nacht door te brengen. Dit is een constante zoektocht, dag na dag.

Sommige mensen vinden een slaapplek in een nachtsiel, in de noodopvang, maar er zijn niet genoeg plaatsen om iedereen die dit wil, op te vangen (zie 4.2.1)

Wanhoop is het lot van mensen die op straat moeten blijven. Bij gebrek aan nachtsiel gaat men op zoek naar andere oplossingen om de nacht door te brengen: stations, kraakpanden, vrachtwagens, parken,... Elk systeem heeft zijn nadelen.

Ik, euh, neem geneesmiddelen, ik hang wat rond en jaag me soms op, en ik denk van 's ochtends tot 's avonds waar ik die nacht weer ga slapen, zie je? Elke dag denk ik van 's ochtends tot 's avonds waar ik de nacht ga doorbrengen. Daar word je gek van! Snap je? Je wordt alcoholicus, je slaapt in het Zuidstation... euh... Je wordt aangevallen door mensen... (STR)

Het Noordstation gaat immers om 1 uur dicht en om 4 uur weer open. Drie uur lang zit je dus op café, waar het warm is. En om 4 uur ga je dan terug. En iedereen keert uiteindelijk terug. De anderen blijven buiten, ze drinken alcohol om zich warm te houden. (BU)

En... er zijn huizen... is het niet mogelijk om in een kraakpand te wonen? Kraakpanden zijn gevaarlijk! Het is gevaarlijk, echt gevaarlijk. En het station is minder gevaarlijk? Ja zeker, ik heb er nog nooit problemen gehad. Bovendien zijn daar ook camera's. En de politie passeert van tijd tot tijd als er iets ergs gebeurt. Maar in een kraakpand ben je verlaten. U verkiest het station? Ja (BU)

In een vrachtwagen, ik heb drie maanden lang in een vrachtwagen geslapen tot iemand het portier heeft opgedaan. Hij heeft de politie gebeld. Ze begrepen me heel goed en zeiden me toen: "Maar meneer, waarom gaat u niet zoals iedereen elders een woning kraken?" En toen ben ik vertrokken en beginnen kamperen. In het Zoniënwoud, in het Terkamerenbos, op de Zavel. Ik heb enkele mensen ontmoet die me wel wilden opvangen, een vriend van me heeft me enkele maanden opgevangen. Daar heb ik goede herinneringen aan, want ik heb er veel uit geleerd. Ik heb tegen mezelf gezegd: "Als ik zo moet leven, dan zal ik zo leven". (FH)

Onveiligheid

Het leven op straat is "de jungle", vooral voor vrouwen. Diefstal en agressie komen vaak voor.

Wat ik me steeds afvraag, is wat je moet doen als je op straat leeft en niet veel middelen hebt. Je wordt overvallen, ze stelen je spullen terwijl je al weinig hebt. En vaak hoor je hoe moeilijk het is om ergens een plaatsje te vinden zonder dat het geld kost, waar we gelukkig kunnen zijn en ons goed voelen. Er zijn plaatsen waar we graag zijn en dan voel je dat er iets is waardoor het ondraaglijk wordt omdat er moeilijkheden zijn. Wat moet je doen wanneer je op straat leeft en je de vraag stelt "Waar ga ik vandaag naartoe?", ergens waar ik kan eten, op mijn gemak ben, kan slapen. Hoe trek ik mijn plan in de wetenschap dat het risico bestaat dat men mijn spullen gaat pikken, enz. (STR)

Voor vrouwen zijn ze zeer kwetsbaar op straat. Ze lopen meer risico te worden aangevallen, te worden aangerand. Ze hebben een plaats nodig waar ze zich volledig veilig voelen ten opzichte van mannen.

Onthaaltehuis Open deur/Porte ouverte denkt dat het absoluut nodig is om plaatsen te hebben die uitsluitend voor vrouwen zijn voorbehouden, waar ze zich kunnen wassen, zich kunnen "opmaken", opnieuw contact vinden met hun lichaam (ook door massage) en het kunnen verzorgen. Deze aanpak kan heel gunstig zijn. (OD)

Naast geweld betekent leven op straat ook dat men alleen is en aan zichzelf en agressie is overgeleverd, het is "ieder voor zich". Men moet zijn angsten en het lijden dat eruit voortkomt, beheersen. Solidariteit is moeilijk wanneer men in dergelijke omstandigheden leeft.

Ja, je mag niet zeggen dat we vrienden zijn op straat. Het zijn gevallen die je zelfs niet kent, ze drinken iets en dat is het. Niets anders, het zijn kennissen. (FH)

Als ze goed overeenkomen, is het goed. Als je op straat problemen hebt, is alles toegestaan, er zijn geen regels. (FH)

In mijn ogen heb ik al héél naïeve mensen gezien. Ze laten zich vaak uitbuiten door anderen. Er is afpersing op straat. Ja, afpersing. Zodra ze ergens munt kunnen uit slaan, worden ze door bepaalde mensen aanvaard. (FH)

Ik weet nu wat het betekent op straat te leven. Je moet kunnen vechten op straat en je mag niet bang zijn. (FH)

Maar er zijn uitzonderingen.

Er is slechts solidariteit zodra men in dezelfde beweging zit, dan is men solidair. Maar als het erop aankomt te vechten, is het toch een beetje ieder voor zich. Dit moet je duidelijk maken, met hem vechten, bij hem blijven en hem de weg wijzen. (FH)

Om mensen die op straat slapen te beschermen, stellen sommigen voor om "patrouilles" te organiseren.

De nacht is het moeilijkst. Ook onveiligheid is een probleem wanneer je aan je lot bent overgelaten. Er is geen plaats. Op straat kom je van alles tegen, allerlei soorten mensen. Het zou goed zijn dat er een nachtelijke patrouille zou komen die sukkelaars gaat opzoeken en zegt: "Ja, die gaan we in veiligheid brengen". Hij is alleen op straat, een gemakkelijke prooi. Welke oplossing zou jij hebben? Bij de Samu social bijvoorbeeld hebben ze een bestelwagen, waarom patrouilleren ze daar 's nachts niet mee? Al was het maar om aan iemand die alleen op het trottoir zit te vragen of het gaat. (FH)

Vermoeidheid, het gebrek aan vooruitzichten

Wie op straat leeft, heeft het vaak over vermoeidheid, een gevolg van het rondzwerven op straat^[7].

Ja, ik ben niet ongelukkig. Ik ga niet zeggen dat ik gelukkig ben, maar ik ben niet ongelukkig. Op den duur is het wel vermoeiend. Op den duur is er de angst, de agressie, de voortdurende bezorgdheid om wakker te zijn. Ik heb 4 uur, 4,5 uur geslapen, ... Dat is dus weinig tijd om te slapen. Natuurlijk heb ik dus soms behoefte aan rust, net zoals iedereen. Ik heb stress, net zoals iedereen. Maar daarom ga ik nog geen zelfmoord plegen hé! (STR)

Hygiëne

Heel wat mensen klagen over het gebrek aan plaatsen waar ze kunnen douchen of hun kleren kunnen wassen. De vzw Het Fonteintje biedt deze diensten aan, samen met nog andere (de was doen), maar is gedurende de twee zomermaanden gesloten. Ook verschillende dagopvangcentra bieden deze diensten aan, maar daar is het lang aanschuiven. De moeilijkheden nemen toe in de zomermaanden en tijdens de weekends. Sommigen maken gebruik van diensten die aan de hele bevolking worden aangeboden, zoals bijvoorbeeld het zwembad.

Zijn er genoeg plaatsen waar u kunt douchen? Ja, het zwembad. Ik geloof dat het in het zwembad 20 minuten is. Het is er goed, en ook warm. Het Fonteintje is in de zomer gesloten. En hebt u andere plaatsen waar u terecht kunt? Ja, CASU. In het weekend is het moeilijker omdat al die diensten dan gesloten zijn. Maar het zwembad niet. Het zwembad is open (BU). Om de was te doen is er niet veel. Het Fonteintje, ja, maar daar moet je 3 uur wachten om een douche te kunnen nemen. Het is voor een beperkt aantal, er zijn slechts twee wasmachines. En toiletten... (TR)

Bijna alle hygiënediensten zijn uitsluitend open in de ochtend, nooit in de namiddag! Na 12 uur kan je geen douche meer nemen! Als je een beetje geld hebt, kan je altijd terecht in het badhuis, maar dat kost 1,2 euro. (CST)

Het Brussels Gewest heeft enkele openbare fontein (33) met drinkbaar water en zelfs een fontein voor honden in het park van Brussel geplaatst. Dit is een recente verbetering. Op affiches, uitgegeven door de vzw Straatverplegers en opgehangen in de metrostations, staat aangegeven waar deze zich bevinden.

[7] In de katern "Armoede en (ver)ouderen" van het Brussels armoederapport 2008 werd een deel gewijd aan de vroegtijdige veroudering van arme mensen.

Brussel is echter een stad met een groot tekort aan openbare toiletten, die bovendien nauwelijks worden onderhouden. Momenteel telt het Brussels Gewest 11 urinoirs en één toilet en wordt een tweede gebouwd.

We zijn kwaad op het systeem. Het is een pleister op een houten been. Kijk, er zijn slechts 8 pisbakken en 2 toiletten, vol uitwerpselen. (TR)

Er is onvoldoende infrastructuur voor mensen die op straat leven: plaatsen waar ze zich kunnen wassen, waar ze hun was kunnen doen, propere openbare toiletten, meer bagagedepots,...

Zijn waardigheid verliezen

Wie op straat leeft, leeft niet alleen in de vuiligheid, maar stelt zich ook bloot aan de blikken van voorbijgangers, ondervindt de schande, buigt het hoofd en kijkt naar de grond om maar niet te worden gezien.

De gevolgen van dakloosheid? Er zijn er die drinken, drugs nemen, naar een andere stad trekken, zelfmoord plegen, de hoop verliezen. Dit heeft dus gevolgen voor de familie, de gezondheid, de waardigheid, het verlies van de waardigheid. Je moet je verbergen voor voorbijgangers, men is beschaamd, ik wil niet dat ze mij zien. Je probeert veel leed te verbergen. (STR)

Wie op straat leeft, wordt niet meer gerespecteerd. Je wordt beschouwd als een stuk stront. (STR)

Men gaat bedelen uit noodzaak. Voor sommigen is het echt werken, voor anderen is het een schande.

Er is niet alleen het probleem van eten, maar ook van het zelfbeeld. Plots moet je gaan bedelen of om eten gaan vragen. Dat is psychologisch niet gemakkelijk, helemaal niet. Soms drijft dit je zelfs tot diefstal. Dan ga je stelen in de winkels. Het is een kwestie van waardigheid, je wil niet laten zien dat je in de problemen zit. Uiteindelijk, op een bepaald moment, heb je geen keuze. (SH)

De familiale banden verliezen

Wanneer men geen thuis heeft waar men zich goed voelt en waar men andere mensen kan uitnodigen, verwateren sociale contacten, om niet te zeggen: verdwijnen. Wie op straat leeft, heeft geen plaats waar hij zijn kinderen kan onderbrengen wanneer hij bezoekrecht heeft. Hij laat de hoop om ze te zien dan maar varen. Hij blijft alleen en de psychologische afstand wordt, samen met de fysieke afstand, steeds groter. Het onderwerp van de relatie met de kinderen werd weinig aangehaald door de vaders omdat er een te groot leed achter schuilgaat. De overheersende indruk is dat mannen die op straat leven helemaal het idee hebben opgegeven dat ze nog contact met hun kinderen (en de moeder van hun kinderen) kunnen hebben. Het is moeilijk. Sommigen willen hun kinderen duidelijk niet meer zien omdat ze beschaamd zijn.

En dan zijn er ook nog mannen die hun hoederecht zijn verloren omdat ze hun kinderen nergens konden ontvangen. Ik denk dus dat de statistieken geen goede weergave van de werkelijkheid zijn. Ik denk dat er in opvangtehuizen voor mannen veel mannen zijn die hun kind niet zien omdat ze het niet kunnen ontvangen. (3P)

Er moet een oplossing worden gevonden voor vaders, zodat ze hun kinderen opnieuw in goede omstandigheden kunnen zien.

In dit verband bestaan er bepaalde "goede praktijken", zoals bijvoorbeeld de ontmoetingsruimten. Die bestaan in Brussel, maar er zijn er ongetwijfeld veel te weinig. Hun financiering laat momenteel niet toe dat er meer ouders in grote moeilijkheden hun bezoekrecht kunnen uitoefenen.

3.3 ENKELE SPECIFIEKE GROEPEN

3.3.1 Migranten

Het profiel van de mensen die recent in België zijn aangekomen, is zeer uiteenlopend^[8]: het zijn asielzoekers, erkende vluchtelingen, mensen die naar ons land komen in het kader van gezinshereniging, geregulariseerde vreemdelingen, slachtoffers van mensenhandel, arbeidsmigranten, studenten en mensen met een onwettig verblijf. In dit punt bespreken we enkele specifieke migrantengroepen.

Migrantenvrouwen die het slachtoffer zijn van geweld

De aankomst en het verblijf in België verlopen niet zonder problemen. De aanpassing aan de Belgische samenleving en haar culturele modellen kan tot een heuse cultuurschok leiden.

Verschillende Brusselse onthaalhuizen stellen vast dat ze onderdak verlenen aan heel wat vrouwen uit de Marokkaanse gemeenschap die onlangs in België zijn aangekomen en die gevlucht zijn als gevolg van familiaal geweld. Zonder deze opvang zouden ze op straat staan^[9].

Het huwelijk, een vertrekpunt

Ze komen uit een land waar de gewoonten sterk verschillen van die in de samenleving die hen opvangt en komen voornamelijk naar België in het kader van een gezinshereniging. Het is niet enkel de bedoeling om te trouwen met een man die in België woont, maar het gaat er ook om de middelen te vinden om het gezin in het land van herkomst te laten leven.

Voor Marokkaanse migrantenvrouwen is het huwelijk hun droom, hun lot, hun zelfverwezenlijking. Deze huwelijken gaan gepaard met heel veel hoop en dromen, of het nu gaat om strategische huwelijken, huwelijken uit liefde of een combinatie van beide. De realiteit ziet er echter vaak anders uit: sommige vrouwen zijn het slachtoffer van gedwongen huwelijken, van min of meer geregelde huwelijken die worden voltrokken in het kader van een migratie.

Hun situatie in België

Bij hun aankomst worden ze vaak geconfronteerd met heel wat vragen, met name omdat hun echtgenoot niet werkt, gokverslaafd is, lichamelijk of mentaal gehandicapt is,... Op

die manier worden ze geconfronteerd met grote sociale en economische moeilijkheden.

Bij hun aankomst bezitten ze vaak onvoldoende kennis van de taal van het onthaalland, hebben ze geen ander sociaal netwerk dan de schoonfamilie, zodat ze zeer geïsoleerd zijn of zelfs gevangen zijn binnen hun familie. Ze zijn onderworpen aan de bevelen van de schoonvader die het gezinsleven regelt en moeten gehoorzamen aan hun echtgenoot. Heel vaak hebben ze te maken met echtelijk of intrafamiliaal geweld.

Strategieën die vrouwen hanteren om te overleven

Tegen deze achtergrond van geweld en bestaansonzekerheid hanteren vrouwen verschillende strategieën:

- Om hun echtgenoot niet te tarten of kwaad te maken, gebruiken ze list en wachten af;
- Om niet alleen te zijn en de leegte van hun bestaan op te vullen, om gerespecteerd te worden (betere status in de gemeenschap), om niet te worden gezien als “een slechte vrouw”,... willen ze een kind;
- Om te kunnen praten over wat ze hebben meegemaakt en op zoek naar psychologische hulp, trachten ze een plaats te verwerven in het sociale weefsel;
- Op zoek naar morele steun bezoeken ze de gebedsgemeenschap, gaan ze naar de moskee;
- Om geld te verdienen voor het gezin gaan ze werken in het zwart, vaak als poetsvrouw.

De breuk

Omdat het ondenkbaar is om de gemeenschap te ontvluchten en om terug te keren naar hun land – waar ze zouden worden verstoten – verlaten ze het gezin alleen wanneer het echtelijk of intrafamiliaal geweld ondraaglijk wordt. De kinderen zijn getuige van dit geweld of zijn er soms zelf ook het slachtoffer van.

In 85 % van de gevallen wordt het lijden van vrouwen veroorzaakt door mannen. Ze worden voortdurend geslagen of in het gelaat verminkt. Ik heb al heel wat meisjes gezien die met de dood werden bedreigd. En hun echtgenoot maakt vaak een scène op straat. Dat betekent dat de vrouwen onvoldoende worden beschermd en wanneer de politie arriveert, nemen ze hem mee voor een uur of twee, waarna hij weer naar huis kan. (MRV)

[8] De Wergifosse, N. *De opvang van nieuwkomers in het BHG. Vaststellingen, juli 2007*. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 2007

[9] Dit punt is gebaseerd op een mededeling van het onthaalhuis *Maison rue Verte* voor het colloquium georganiseerd door de *Femmes prévoyantes socialistes* op 4 juni 2010, “Sur la corde raide. Précarités: enjeux et réflexions au féminin.” In de onthaalhuizen waar deze vrouwen verblijven, hebben ook 4 groepsgesprekken plaatsgevonden.

Moeilijkheden na de breuk

Behalve verstoting uit de familie (hier en in het land van herkomst), worden ze in België geconfronteerd met het gebrek aan houvast, met culturele en taalkundige hindernissen, een gebrekkige kennis van de instellingen van het onthaalland en de ingewikkelde administratie, onwetendheid over hun rechten, eenzaamheid en onveiligheid als gevolg van hun afzondering.

Maar ik denk dat men de vrouwen stigmatiseert. Je voelt je niet aanzien als mens, als persoon. Iedereen kan in deze situatie terecht komen... Het enige wat er vroeger niet was, was het gebrek aan sociale contacten. Dat is alles. Het is een gebrek aan netwerken. (MRV)

Hun positie op de woning- en arbeidsmarkt is zeer kwetsbaar. Bovendien is het onthaal in de instellingen niet altijd hartelijk, of zelfs menselijk. Ze vrezen dus te worden blootgesteld aan vooroordelen en onbegrip.

Omdat ik, bij het OCMW of in gelijkaardige instellingen, de persoon die ik voor me had, me aanviel. En dus voelde ik me echt zo. (MRV)

Hun administratieve status hangt nauw samen met die van hun echtgenoot. Het echtelijk huis verlaten, kan gelijkstaan met uitwijzing.

In dergelijke omstandigheden vermijden sommige vrouwen de instellingen in de mate van het mogelijke, wat hun situatie geen goed doet: het vredegericht voor de hoede over de kinderen, het OCMW voor financiële steun, de zoektocht naar huisvesting,...

Omdat ik niet kan lezen, schrijven, of wat? De advocaat verschijnt voor de rechter en deze reageert als volgt: "Ze is zwart, Afrikaans, ze kan haar kinderen niet opvoeden. Bovendien kan ze niet gaan studeren. Wij vragen dus dat meneer de tweeling in huis neemt (...)." Hij wint altijd, hij voelt zich thuis, en ik ben bij hem en hij heeft een diploma. En ik voel me als een gebruikte zakdoek. Wanneer men die niet meer nodig heeft, wordt hij in de vuilbak gegooit, zo eenvoudig is het. (MRV)

Het geïntegreerde beleid inzake de strijd tegen echtelijk geweld moet worden versterkt^[10].

Het is wenselijk dat vrouwen die naar België zijn gekomen in het kader van een gezinshereniging, maar die de echtelijke woning hebben moeten ontvluchten na partnergeweld, tijdens en na de klachtprocedure een bijzondere status krijgen zodat ze niet kunnen worden uitgewezen^[11].

Onregelmatig verblijvende personen

Het Brussels Gewest is een gewest dat met heel wat tijdelijke migraties te maken krijgt, maar sommige migranten willen zich er vestigen.

Het aantal en de oorsprong van deze migranten zijn afhankelijk van de periode en de gebeurtenissen die ze in hun land van herkomst hebben meegemaakt (oorlog, hongersnood, politieke of economische problemen,...). Asielzoekers die zich in België willen vestigen, moeten een aanvraag indienen om als vluchteling te worden erkend. Als de asielaanvraag wordt goedgekeurd, kunnen ze op het grondgebied blijven; als ze wordt geweigerd, ontvangen ze een bevel om het grondgebied te verlaten. Als ze dit bevel niet opvolgen, worden ze illegaal.

De impact op de Brusselse nachtopvang kan worden afgeleid uit het aantal mensen die worden opgevangen, maar ook uit het aantal verblijfsattesten die worden aangevraagd om een regularisatie te verkrijgen. Mensen zonder papieren en kandidaat-vluchtelingen worden in de nachtopvang aanvaard omdat de opvang onvoorwaardelijk is. Hoeksteen en Samu social stellen zich echter vragen over de gevolgen van de aanwezigheid van mensen zonder papieren en kandidaat-vluchtelingen voor de mensen die op straat leven. Het vaste publiek van de nachtopvang wordt immers uitgesloten als gevolg van plaatsgebrek.

Het is belangrijk omdat het al meer gericht is en het is zo dat we in alle gratis onthaalstructuren worden overspoeld door mensen zonder papieren en dit heeft tot gevolg dat de daklozen hier geen gebruik meer van maken. Maar iedereen weet dit en er zijn redenen die nooit worden aangehaald (DIO).

Op medisch vlak krijgen illegalen enkel dringende medische hulp, een bevoegdheid van de OCMW's. Deze laatste maatregel is echter zeer beperkt en is vaak vatbaar voor interpretatie. De mensen mogen niet worden verzorgd voor "gewone" gezondheidsproblemen, die niet onder dringende medische hulp vallen.

Bent u in Sint-Pieter geweest? Ik ging naar de spoedgevallen om me te laten opereren en de dokter zei dat het niet dringend was. Hij zei: "Neen, ik mag niet want u hebt een dossier bij het OCMW voor dringende ziekten en uw geval is niet dringend." Ik bevind me nu dus al 4 maanden in deze situatie. In Sint-Pieter zeggen ze hem: "Jouw geval is niet gevaarlijk." Ze wachten tot ze hem kunnen begraven. (BU)

[10] Association des Maisons d'Accueil et des Services d'Aide aux Sans-abri
Federaal memorandum 2010

[11] Memorandum van de Bico-federatie. Brusselse thuislozenzorg, 2009

3.3.2 Jongeren

Jongeren die hun familie verlaten

Jongeren die hun familie verlaten en stoppen met school weten meestal niet waar naartoe als ze geen naaste familie of begripvolle vrienden hebben waar ze terechtkunnen voor onderdak en hulp. Omdat ze geen opvangplaats vinden in aangepaste structuren komen ze uiteindelijk terecht in onthaaltehuizen voor volwassenen. Deze zijn echter van oordeel dat het geen goede zaak is om deze beide groepen te mengen (zie 4.2.3).

Zeer jonge moeders die een instelling verlaten

Jonge meisjes – migranten of Belgen – die hun hele leven in een instelling hebben doorgebracht profiteren ten volle van het leven wanneer ze de instelling verlaten. Dat resulteert soms in een zwangerschap. Vaak zijn ze onvoldoende zelfstandig. Gezien hun levensloop, gaan ze logischerwijze op zoek naar bescherming in instellingen. Zo komen ze terecht in een onthaaltehuis waar ze hun leven als volwassene en moeder beginnen en op zoek gaan naar steun.

Zelfs al verblijven ze in gemengde onthaaltehuizen, ik geloof dat er een dienst zou moeten zijn die een externe dienst moet helpen om hen te helpen moeder te worden. Maar voor mij zou dat al moeten gebeuren in het ziekenhuis. Het is toch een schok om uiteindelijk moeder te worden, wanneer men zwanger is, is het kind veilig en geborgen, enz. maar zodra het wordt geboren, verandert dat. Dit kan misschien een schok zijn voor sommige jonge meisjes die van de ene op de andere dag zwanger worden. Maar ook zij moeten de middelen krijgen om zich te kunnen ontwikkelen in hun rol als moeder (3P).

3.3.3 Mensen met mentale problemen

De hulpverleners uit de thuislozenzorg benadrukken de toename van de mentale problemen bij hun doelpubliek, ongeacht hun herkomst. Het betreft psychische moeilijkheden, al dan niet als reactie op armoede, bestaanonzekerheid en langdurige uitsluiting. De vaststellingen op het terrein wijzen op een stijging, maar wij beschikken niet over exacte cijfers om dit juist in kaart te kunnen brengen. De hulpverleners hebben het gevoel dat ze tekortschieten tegenover dit publiek.

Vragen met betrekking tot de geestelijke gezondheid zijn als dusdanig niet aan bod gekomen, maar wel bepaalde maatschappelijke gevolgen ervan.

Het syndroom van Diogenes

Een van de zichtbare tekenen van mentale problemen is het syndroom van Diogenes. Het werd in 1975 beschreven door Clark^[12] om een gedragsstoornis van een persoon te kenmerken die leidt tot verwaarlozing, of zelfs ongezonde levensomstandigheden. Dit syndroom heeft onder andere de volgende kenmerken:

- Een soms verregaande verwaarlozing van de lichaams- en huiselijke hygiëne;
- Een verzamelwoede waarbij men uiteenlopende voorwerpen bewaart, ook wel sylogomanie genoemd;
- Ontkenning van zijn eigen toestand, die gepaard gaat met een totale afwezigheid van schaamte;
- Maatschappelijk geïsoleerd, of zelfs afgezonderd leven, ten opzicht van de gangbare normen in zijn cultuur;
- Steevaste weigering van hulp in zijn toestand, die als inmenging wordt beschouwd;
- Een abnormale persoonlijkheid: achterdochtig, listig, afstandelijk, geneigd om de werkelijkheid te vervormen (ook hier volgens de gangbare culturele normen). Het is ook een karaktertrek van psychoten.

Het ontkennen van de ziekte

De meeste thuislozen beperken zich in de eerste plaats tot het vervullen van hun primaire behoeften en zitten opgesloten in een overlevingslogica en een logica van “de onmiddellijkheid”. De (mentale) gezondheid komt op de tweede plaats en ze weigeren inmenging van gezondheidswerkers uit de sector uit angst of omwille van negatieve ervaringen uit het verleden. Bovendien kenmerkt de psychose, die in deze populatie oververtegenwoordigd is, zich vaak door een ontkenning van de ziekte.

Het is moeilijk om over deze problematiek te praten met thuislozen, het onderwerp komt niet aan bod of ze gaan in de richting van wat de gezondheidswerkers volgens hen van hen verwachten...

Er zijn heel wat mensen met zeer zware problemen, cognitieve en geheugenproblemen. Er zijn er die leegtes opvullen met waanvoorstellingen, hun verbeelding. Aan de anderen op straat vertelt men de verhalen die ze moeten vertellen. Zoals bijvoorbeeld: “ik heb een tegenslag gekend in mijn leven, mijn vrouw is ervandoor en ik ben beginnen drinken”. De werkelijkheid is echter veel triester. Het gaat bijvoorbeeld om iemand die zijn ouders elke dag in de goot ging zoeken omdat ze weer eens te veel hadden gedronken. Er zijn onderzoekers die jarenlang de behoeften van de thuislozen onderzoeken... er zijn zo veel cruciale elementen die nooit worden aangehaald. (DIO)

[12] CLARK A, MANKIKAR GD, GRAY I. *Diogenes syndrome. A clinical study of gross neglect in old age*. Lancet. 1975 Feb 15;1(7903):366-8. PMID: 46514.

Sociale gevolgen voor de leefomgeving

Wanneer de mentale problemen zichtbaar zijn, is het moeilijk om toegang te krijgen tot een privéwoning.

Wanneer men niettemin een woning heeft gevonden, leidt het bizarre gedrag tot wantrouwen bij en zelfs verstoting door de burens, met soms reële risico's voor de hygiëne (syndroom van Diogenes) of voor de veiligheid tot gevolg. Deze risico's en het gebrek aan veiligheid van de woning zorgen ervoor dat de eigenaars zich vragen stellen over de aanwezigheid van deze "onaangepaste" mensen die niet in staat zijn om voor hun woning te zorgen. Aangezien de eigenaars de huurders het ongestoord genot van het goed moeten verzekeren en sommigen dit genot verstoren, gebeurt het dat de huurder die voor problemen zorgt, uit het goed wordt gezet, en dit zowel in het private als in het sociale woningpark. N. Bernard schreef een artikel over de problematiek van mentale gezondheid en huisvesting vanuit juridisch standpunt^[13].

Er is iemand die uit zijn huis is gezet omdat hij zijn huis volstouwde met allerlei rotzooi, totdat de woning helemaal vol stak, zonder dat er nog plaats was om te slapen of zich te wassen. Dat is het syndroom van Diogenes. Dit zit sterk verankerd in de persoonlijkheid. Dit veroorzaakt heel wat angst en bezorgdheid, er is een risico van brandgevaar, wanneer er overal kaarsen staan. Er moet aan deze vragen worden gewerkt. De persoon voelt zich het slachtoffer, maakt zich kwaad, beschermt zich, sluit zich af... Het is het begin van dementie, men wordt gek. Uiteindelijk heeft hij ermee ingestemd dat iemand kwam opruimen. Men moet hen leren hoe ze dingen moeten klasseren en wegwerpen. Het zijn zeer geïsoleerde mensen, hun spullen bieden hen een zekere veiligheid. (SME)

[13] Nicolas BERNARD. *Le logement et la santé mentale au prisme de la loi*. In *Les Echos du logement* nr. 2.2010

4. DE THUISLOENZORG

4.1. DE INSTITUTIONELE CONTEXT

4.1.1. Inleiding

In het Brussels Gewest wordt de thuislozenzorg door drie overheden gecontroleerd: de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie en de Vlaamse Gemeenschap (met aanvullend beleid van de Vlaamse Gemeenschapscommissie). Elke overheid past verschillende regels toe inzake erkenning en subsidies, vaak geïnspireerd op de praktijken van de andere gemeenschappen of gemeenschapscommissies. Dit zorgt voor problemen inzake coherentie en soms ook tot immobilisme bij de betrokken organisaties. De gebruiker maakt vaak geen verschil en weet zelfs niet dat het Brussels Gewest wordt gekenmerkt door dit drievoudig systeem van erkenning. De manier waarop de sector wordt georganiseerd, heeft nochtans gevolgen voor de kwaliteit van de dienstverlening.

Als je Brussel bekijkt, een kat vindt haar jongen daar niet in terug. Je moet initiatief durven nemen. In de sector worden bijna geen initiatieven meer genomen, die worden onmiddellijk verstikt. Er is dus een soepele reglementering nodig. (LH)

In het Brussels Gewest zijn er een aantal initiatieven opgericht die zich richten om de samenwerking tussen de verschillende diensten.

4.1.2 Het Brussels Overleg Thuislozenzorg

Sinds 1994^[14] is het thuislozenzorgbeleid van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie op een coherente manier gestructureerd dankzij de organisatie van een overlegcomité waarin de diensten van de 3 Gemeenschapscommissies/Gemeenschappen vertegenwoordigd zijn. Tot 2009 werd dit overleg geleid door de medewerkers van de twee ministers voor bijstand aan personen.

In 2009 werd een algemene beleidsnota thuislozenzorg goedgekeurd door het Verenigd College en werd het overlegcomité "Brussels Overleg Thuislozenzorg"^[15] opgericht, onder leiding van La Strada. Haar taak bestaat uit het bevorderen van de sociale re-integratie van thuislozen, het bevorderen van de toegang tot de diensten en structuren via een coördinatie van de acties op het terrein, de onderlinge uitwisseling van informatie, het bevorderen van de

gezamenlijke reflectie en het uitwerken van voorstellen, en ook het afstemmen van de praktijk op de behoeften van de thuislozen.

4.1.3 La Strada

La Strada, steunpunt thuislozenzorg Brussel, werd opgericht in 2009. Het is een instrument voor operationele samenhang, dat tevens optreedt als interface tussen de Brusselse politieke verantwoordelijken en de sector thuislozenzorg. Het is een vzw die werd gemandateerd om de heterogene sector te stroomlijnen en de onontbeerlijke samenwerking met andere sectoren te bevorderen om een beleid te kunnen voeren dat is gericht op preventie en duurzame integratie (gezondheid, huisvesting, tewerkstelling, enz.) en om de veldwerkers te ondersteunen.

De thuislozen kregen er hun plaats via de "Praatgroepen".

De coördinatie tussen de overheden (gemeenschapscommissies, plaatselijke en federale besturen) en de verschillende diensten van de thuislozenzorg en de verwante sectoren is essentieel voor het Brussels Gewest.

4.1.4 De federaties

De diensten voor thuislozenzorg zijn georganiseerd volgens de gemeenschap waartoe ze behoren binnen de federaties die in Brussel bestaan. De bicommunautaire diensten zijn verenigd in de Bico-federatie. *L'Association des maisons d'accueil et des services d'aide aux sans-abri* (AMA) overkoepelt de Brusselse twee- of Franstalige en de Waalse diensten. De Nederlandstalige diensten hebben geen eigen federatie, maar komen samen met de bicommunautaire organisaties in het Regio-overleg Thuislozenzorg Brussel (ROTB), dat op zijn beurt wordt gecoördineerd door de Brusselse WelzijnsRaad (BWR). Deze federaties vormen een noodzakelijk platform voor de diensten, met name wat betreft hun vertegenwoordiging bij de overheden.

[14] Besluit van 15 december 1994 van de Ministers, leden van het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, bevoegd voor de bijstand aan personen, houdende oprichting van een overlegcomité inzake het beleid voor de integratie van thuislozen.

[15] Ministerieel besluit houdende oprichting van het Brussels Overleg thuislozenzorg, van kracht gegaan op 1 mei 2009.

4.2 DE DIENSTVERLENING

Het dienstenaanbod voor thuislozen in het Brussels Gewest is zeer uiteenlopend.

Een thuisloze die niet in een instelling verblijft, kan terecht bij het OCMW van de gemeente waar hij feitelijk verblijft en kan er een referentieadres aanvragen. Een thuisloze die in een instelling verblijft (bijvoorbeeld een onthaaltehuis) kan terecht bij het OCMW van de gemeente waar zijn hoofdverblijfplaats was ingeschreven in het bevolkings-, vreemdelingen- of wachtregister op het moment van zijn opname. De thuisloze kan ook bij het OCMW terecht voor het leefloon, een installatiepremie, dringende medische hulp, al dan niet financiële maatschappelijke dienstverlening, schuldbemiddeling, steun, raad, aanmoedigingen, ...^[16]

Naast de OCMW's bestaan er ook dringende- en nachtopvang, onthaaltehuizen, dagopvangcentra, straathoekwerk, diensten die maaltijden aanbieden, kleedkamers, medische diensten, diensten voor sociaal-juridische hulp, diensten voor begeleid wonen.

De folder "Dakloos? Waarheen?", een uitgave die elk jaar wordt bijgewerkt door La Strada^[17], bevat de nodige adressen en informatie. We wijzen erop dat de diensten voor begeleid wonen niet in deze folder zijn opgenomen. Het Centrum voor Maatschappelijke Documentatie en Coördinatie heeft een website opgestart met eveneens heel volledige informatie over de sector^[18].

Het officiële aanbod van de erkende en gesubsidieerde diensten van de thuislozenzorg wordt aangevuld door andere structuren: niet-erkende onthaalstructuren (zie 4.3.3) en erkende structuren die zich richten tot een ander doelpubliek (zie 4.3.1).

In dit hoofdstuk wordt geen volledig overzicht van de sector van de thuislozenzorg gegeven, maar wel de mening van de thuislozen en van de maatschappelijk werkers over het dienstenaanbod. Dit is geen gemakkelijke oefening.

Het is moeilijk om zich een duidelijk beeld te vormen wanneer men in kritieke omstandigheden leeft. De kwaliteit van de diensten wordt verschillend beoordeeld door de thuislozen en vaak op basis van geruchten. Diensten die niet helemaal hebben voldaan aan de verwachtingen van thuislozen worden gemakkelijk bekritiseerd.

4.2.1 Nachtopvang

De twee Brusselse nachtsasielen, *Samu social* (het voormalige CASU) en de vzw *Hoeksteen*, bieden noodopvang. De *Samu social* staat in voor de winteropvang, dit betekent dat het meer bedden ter beschikking stelt in de winterperiode.

Toegang tot de nachtopvang

Wat is het moeilijkst? Op zoek gaan naar een plaats om te slapen omdat er zijn die geen vrienden, geen familie hebben. De enige mogelijkheid is een kelder, een nachtsiel, een kraakpand of de CASU. (SH)

Wanneer je buiten stond met mevrouw, met je gsm, en wanneer je familie je heeft laten verstaan dat het neen was, waar heb je dan aangeklopt? We hebben aangeklopt bij de CASU. We hebben onze situatie uitgelegd. (FH)

Ja, de CASU is zoals buiten, maar dan binnen. De mensen drinken er veel. Het is een aparte wereld, waar het 's nachts gevaarlijk is. (SO)

Er zijn niet genoeg plaatsen om iedereen die dit wil op te vangen. De twee Brusselse nachtsasielen hanteren verschillende selectiecriteria om bedden toe te wijzen. De *Samu social* biedt plaats aan mensen die een telefonisch akkoord hebben verkregen (tussen bepaalde uren). Sommige categorieën mensen krijgen een voorbehouden plaats. Gezinnen kunnen momenteel worden opgevangen door de *Samu social*. De vzw *Hoeksteen* organiseert "lotje trek" (rode en zwarte kaart) aan de deur van het nachtsiel. Wanneer de mensen aan het ene asiel bot vangen, wagen ze hun kans in het andere.

Het is hard voor wie op straat leeft, ... omdat er mensen zijn, maatschappelijk assistenten, "maatschappelijk moordenaars", die het menselijk brein vermoorden! Bellen als een gek, drieduizend keer om dan een halfuur lang muziek te horen. Daarna ben je fier (dat je eindelijk iemand hebt kunnen bereiken) en dan hoor je dit: "Excuseer meneer, maar alles is vol". Je krijgt de rode kaart, de zwarte kaart, je staat te beven voor de deur. Als je de rode trekt, sta je op straat. Iedereen praat alleen en brult. Hij gaat brullen, de mensen (de dienstverleners) beledigen die de wet uitmaken, die gewoon hun werk doen in alle oprechtheid, maar dat weet hij niet. Hij wil rustig slapen. En dan begint hij te beledigen, het werkt op je zenuwen, je wordt er zot van, ziek. (STR)

[16] www.belgium.be

[17] *Dakloos? Waarheen?* La Strada, Editie 2010. Kan online worden besteld op de website www.lstb.be of telefonisch op het nummer 02 552 01 78.

[18] www.sociaalbrussel.be

Ik denk alleen aan mijn eigen kans. Wat gaat het worden, zwart of rood? Als je naar de CASU, Samu social belt, hoop je daar geluk te hebben. Je loopt achter het geluk aan. Geluk hebben is zoals gokken. Wie altijd gokt, wordt uiteindelijk gek! Als je wil douchen in het Fonteintje, is dat ook gokken! (STR)

Het gevoel van hoogdringendheid zorgt er echter voor dat men strategieën gaat hanteren, met name door op zoek te gaan naar andere instanties die gemakkelijker resultaat opleveren, zoals bijvoorbeeld de politie.

Een koppel met een kind heeft de keuze tussen llot of Ariane, maar dan moet er wel plaats zijn! De enige oplossing is dan langsgaan bij de politie omdat zij de mensen onmiddellijk in de noodcentra kunnen onderbrengen. (CST)

Beide selectiesystemen zijn erg gecontesteerd, maar niemand heeft een beter voorstel.

Het is ondraaglijk om uren naar de CASU te bellen om dan uiteindelijk te horen dat er geen plaats meer is! En er steekt een nieuw probleem de kop op: waar vind je nog openbare telefoons? Er zijn steeds minder openbare telefoons om naar de CASU te bellen! In de winter, en alleen dan, kan je met een gsm naar de CASU bellen. (CST)

Er zijn zoveel plaatsen, zie je, en als er een plaats overblijft en nog 10 tot 15 mensen een kaart krijgen dan,... dan word je gek! Je ziet maten die daar al een uur tot anderhalf uur voor jou stonden, jij hebt ook een plaats nodig... Toeval is meer aanvaardbaar omdat het in elk geval een feit is dat er minder plaatsen zijn dan aanvragen, blijkbaar. Welke criteria zouden voor jou aanvaardbaar zijn, misschien menselijker,...? Menselijker ja, al menselijker. Want kaarten trekken is niet menselijk... (SO)

In de mate van het mogelijke sturen de nachtsielen de mensen onmiddellijk door naar de onthaalstructuren.

Voor wie buiten is, is het een grondigere opvolging van bij de start. Wanneer ik bij Samu social ben aangekomen, de dag nadat ik een afspraak met de maatschappelijk assistente had, heeft ze mij enkel het foldertje "dakloos" gegeven en dat was het. Er kwam geen vervolg. Daar stond ik dan met mijn bagage. (FH)

Twee groepen "strijden" om een plaats in het nachtsiel: mensen die doorgaans op straat leven in Brussel en mensen die op doorreis zijn of recente nieuwkomers uit andere landen (asielzoekers, kandidaat-vluchtelingen, illegalen,...). Mensen zonder papieren en kandidaat-vluchtelingen worden in de nachtsielen aanvaard omdat de opvang onvoorwaardelijk is. Dit heeft tot gevolg dat het vaste publiek van daklozen wordt uitgesloten als gevolg van plaatsgebrek.

Bij hun aankomst in België worden heel wat migranten zonder banden of opvangplaats rechtstreeks van de luchthaven naar een Brussels nachtsiel gestuurd, terwijl de opvang van deze personen de verantwoordelijkheid is van Fedasil, het Federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers in België^[19]. Deze personen krijgen te maken met heel wat problemen in verband met opvang, sociaal isolement, taal, cultuur, gezondheid, hun juridisch en administratief statuut.

De centra van Fedasil, die door de federale overheid worden georganiseerd en gefinancierd, moeten over voldoende middelen beschikken om hun opvangtaak correct uit te voeren.

De onvoorwaardelijkheid en de anonimiteit zijn voor bepaalde hulpverleners van fundamenteel belang in de nachtsielen om een waardige opvang te kunnen garanderen^[20]. Voor anderen zijn deze imperatieven voorbijgestreefd in de huidige situatie omdat ze de maatschappelijke hulp op maat voor iedere persoon zouden verhinderen.

Winteropvang

De daklozen hadden heel wat kritiek op de plaatsen voor de winteropvang. De winter van 2009-2010 was bijzonder koud en er werden noodplaatsen opengesteld in ruimten die niet altijd aangepast waren. Moet er voor bijkomende plaatsen, van eventueel slechtere kwaliteit (geen verwarming en warm water) worden gekozen of voor geschikte, maar onvoldoende plaatsen? Dit leidde tot het openen van een nieuwe opvangplaats.

Ik heb mijn land (in Oost-Europa) verlaten en ben naar hier gekomen. Ik dacht dat ik in de hoofdstad van Europa deftig zou kunnen worden opgevangen. Ik heb geslapen in de CASU, zonder verwarming of warm water. Ik ben kwaad, ik begrijp niet dat zoiets mogelijk is in een land als België. (VH)

[19] Fedasil staat in voor het verlenen van materiële hulp aan de asielzoekers (waaronder opvang) en organiseert, rechtstreeks of met zijn partners, opvang en begeleiding.

[20] Association des Maisons d'Accueil et des Services d'Aide aux Sans-abri Federaal memorandum 2010.

Denkt u dat er verbeteringen moeten worden aangebracht in de bestaande diensten? Ja, in Masui, de hygiëne. Er is schurft, luizen (TR).

Tijdens de voorbereidende gesprekken voor de winteropvang 2010-2011 zou men rekening moeten houden met de kritiek op de kwaliteit van de opvangplaatsen.

Ook de coördinatie tussen de verschillende beleidsniveaus die de winteropvang organiseren (federaal, gewestelijk, OCMW's of grote steden) moet worden verbeterd^[21].

We verwijzen naar het verslag van het colloquium over de noodopvang dat op 22 juni 2010 werd georganiseerd in het Brussels parlement door de leden van het Verenigd College, bevoegd voor de bijstand aan personen^[22].

4.2.2 Dagonthaalcentra

Wanneer thuislozen weten waar ze de nacht zullen doorbrengen, zoeken ze nog een plaats voor overdag. Er bestaan dagopvangcentra of ontmoetingsplaatsen. Elk centrum is naar eigen goeddunken georganiseerd om optimaal aan de behoeften van de mensen tegemoet te komen. De toegang is doorgaans onvoorwaardelijk. Deze centra zorgen ervoor dat personen die op straat leven overdag een veilige plek kunnen vinden. De praatgroepen van La Strada worden georganiseerd in de dagcentra. Het nachtasiel *Hoeksteen* had op een gegeven ogenblik de opvang uitgebreid tot overdag, maar is hiermee moeten stoppen omdat het overstelpt werd.

Er waren problemen in Hoeksteen. Er waren 80 personen die er een koffie kwamen drinken. Kan je je voorstellen wat dat was voor de mensen die naar het toilet kwamen, die zich kwamen verwarmen, die kwamen eten enz. Het was niet doenbaar, met meer dan 100 mensen daarbinnen. We kennen de plaats, het is klein (STR).

Deze dagcentra dienen niet enkel "om de dag door te komen", maar vormen een echte "onthaalplek" waar men zich "installeert" en waar men (nieuwe) sociale contacten kan aanknopen.

Sommige van deze centra stellen een depot ter beschikking van thuislozen, zodat ze hun spullen kunnen achterlaten.

Straatbewoners zouden meer bewaarkastjes in de dagcentra willen om er hun spullen in achter te laten (STR1).

De openingsuren verhinderen echter dat de mensen er terecht kunnen tussen het ogenblik waarop het nachtasiel sluit en het ogenblik waarop de dagopvangcentra de deuren openen.

Om 10 u gaat Jamais sans toit open. En de krakers, de mensen die op straat leven, vragen me waarom ik niet om 8 u openga, het uur waarop andere structuren, zoals Hoeksteen, dichtgaan. Ik wil maar zeggen dat ik ook niet alles kan. Tijdens werkvergaderingen werd me gevraagd of ik geen dienst van 8 tot 10 of van 18 tot 20 kon organiseren omdat ik een van diegenen ben die het laatst sluiten en tussen 18 en 20 u, het uur waarop ze naar de CASU of naar Hoeksteen gaan, is er echt een groot gat. 18 – 20 u en 8 – 10 u's ochtends. Natuurlijk wordt hier in de winter meer over gesproken, wanneer het koud is. (STR).

Men zou een oplossing moeten vinden voor de periodes waarin het onthaal van de mensen overdag niet wordt verzekerd, namelijk tussen 8 en 10 u's ochtends en tussen 18 en 20 u's avonds. Sommige dagcentra zouden deze uren kunnen opvangen, maar hiervoor is extra personeel nodig.

Sommige dagcentra hebben te kampen met nog een ander probleem. De centra die niet worden gesubsidieerd en die niet afhankelijk zijn van een grotere structuur, hebben veel problemen om hun werk te kunnen uitvoeren. Ze werken ofwel met vrijwilligers ofwel met mensen afkomstig uit tewerkstellingsprojecten van Actiris.

Het is belangrijk dat de dagcentra worden gesubsidieerd zodat ze een stabiele plaats kunnen aanbieden waar daklozen overdag opvang en sociale contacten kunnen vinden.

[21] Association des Maisons d'Accueil et des Services d'Aide aux Sans-abri
Federaal memorandum 2010.

[22] *Hoe urgent is de sociale urgentie?* Colloquium van 22 juni 2010 in het Brussels parlement. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

4.2.3 Onthaalhuizen

De Brusselse onthaalhuizen zijn ofwel erkend door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie of door de Vlaamse Gemeenschap. Ze werden opgericht voor de opvang van mensen zonder onderkomen: alleenstaanden (mannen en vrouwen) of koppels, gezinnen en vrouwen met kinderen. Ze zijn ontstaan uit private of religieuze initiatieven. Mettertijd zijn hun activiteiten professioneler geworden en werden ze erkend en gesubsidieerd door de overheden.

De onthaalhuizen ontwikkelen een pedagogisch project voor maatschappelijke re-integratie, en dit uit eigen initiatief of omdat ze het wettelijk verplicht zijn (bijvoorbeeld decreet van de COCOF).

Misschien leggen ze soms te veel druk. In het onthaalhuis wordt hen in ieder geval gevraagd: "En uw project, mijnheer?" Het antwoord: "ik heb geen projecten". Er zijn onthaalhuizen waar het er op die manier aan toegaat. (FH)

Wat de organisatie betreft, bestaan er verschillende soorten onthaalhuizen: sommige hanteren volledig het concept van leven in gemeenschap, sommige vangen mensen op in autonome studio's, nog andere kiezen voor zowel private ruimtes als gemeenschappelijke activiteiten. De verschillen zijn zowel gebaseerd op het pedagogische project als op de behoeften van de doelgroep.

Ja, maar hier moet je toch toegeven dat de situatie anders is, want we zitten hier wel in een driesterrenonthaalhuis. We zijn voor ¾ zelfstandig. In andere onthaalhuizen word je "zoals een klein kind" aan het handje gehouden, of je nu in een koppel bent, kinderen hebt of alleenstaand bent. Ze nemen je bij het handje en dan gaat het van: "Doe nu dit en dat". Hier heb je je eigen flat en doe je alles zelf. Eenmaal per week heb je een gesprek met je verantwoordelijke. De situatie wordt geëvalueerd, anders ben je "thuis". Dat is niet hetzelfde. Tot slot zijn er nog leefregels zoals in alle onthaalhuizen of in alle structuren. Dit is logisch, maar hier kies je uiteindelijk toch je eigen weg. (3P)

Wij willen niet dieper ingaan op de werking van de Brusselse onthaalhuizen, maar wijzen op enkele struikelblokken, waarover in gespreksgroepen van maatschappelijk werkers en thuislozen wordt nagedacht. Voor meer informatie over de sector van de onthaalhuizen, verwijzen we naar de bijdrage

van de federaties van de thuislozenzorg in "Gekruiste blikken", het derde katern van dit armoederapport^[23], evenals naar het boek "Les cent portes de l'accueil"^[24].

Een selectie van het publiek

De onthaalhuizen hebben als taak de mensen opnieuw in de samenleving in te schakelen. Deze behoefte aan doeltreffendheid zorgt er soms voor dat ze hun publiek kiezen om zo snel mogelijk resultaten te boeken. Er moet eveneens rekening worden gehouden met werkingsvoorschriften die van hogerhand worden opgelegd.

We moeten eerlijk zijn, wij kiezen wie opgevangen wordt. Het is niet meer zo vrij als vroeger. We houden rekening met de veiligheid, met welke persoon het beste past bij ons, met zijn problematiek, is die niet te zwaar, is het leefbaar binnen de groep? Voor sommige mensen is elke drempel te hoog, dat geldt voor drinken en roken, maar ook voor mensen met psychische problemen. (LH)

Men moet stilstaan bij de gevolgen wanneer onthaalhuizen een bijzonder moeilijke bevolkingsgroep (meerdere diagnoses, adolescenten in een onthaalhuis, ex-gedetineerden,...) met veel problemen, feitelijk uitsluiten.

Een gediversifieerd of onvolledig aanbod voor specifieke groepen

De onthaalhuizen zijn opgericht voor de opvang van tijdelijke daklozen, zonder huisvesting, en dit om verschillende redenen. Ze moeten zich aanpassen aan de veranderende samenleving en krijgen te maken met een steeds uiteenlopende publiek, dat in steeds armoedigere en dramatische situaties terechtkomt. Ze moeten dus keuzes maken. Maar wie kiest voor een bepaalde groep, sluit andere groepen dan weer uit. Bijgevolg moeten we vandaag vaststellen dat bepaalde categorieën van personen in de marge van de onthaalhuizen leven (zie 4.3.3).

Vroeger was het publiek "ruiger". De mannen zochten het avontuur op. Nu ben je geconfronteerd met mensen met drugsproblemen,... Wat ons nu opvalt, is het aantal mensen met een hoger opleidingsniveau, mensen met meer "bagage". (LH)

[23] Zie in de katern "Gekruiste blikken" het artikel over de federaties van de diensten voor thuislozenzorg "Te valoriseren initiatieven. Opvolging na de opvang en alternatieven voor huisvesting".

[24] De Backer, B. Honderd open deuren. Opvang van volwassen thuislozen en gezinnen in moeilijkheden. Association des Maisons d'Accueil et des Services d'Aide aux Sans-abri, 2009.

De realiteit is dat er over het algemeen te weinig plaatsen zijn voor bepaalde mensen, je moet creatief zijn en oplossingen zoeken. (ALB)

Jonge meisjes en jonge moeders

Er zijn niet genoeg opthaalstructuren voor vrouwen en ze kunnen er maar korte tijd blijven: 10 tot 13 dagen om zich weer te herpakken. Dat is veel te kort om een alternatief te vinden. (TR)

Er waren vaak meisjes van 15 jaar, door de rechter geplaatst en die al een kind hadden van één jaar. Ze blijven daar omdat ze door de rechter worden beschermd. Dat is toch geschift, meisjes zonder enig zelfrespect en nog minder voor hun kind. (...). Ik vind dat er structuren zouden moeten zijn voor dergelijke moeders. Hen de middelen geven om te groeien, hen leren hoe ze moeder worden,... Mij hebben ze ook geholpen om een bepaalde structuur op te bouwen voor mijn kind, en dat heeft me heel veel geholpen. (3P)

Er zijn onverwachte obstakels: als gevolg van slechte ervaringen staan huizen waar moeders met kinderen worden opgevangen weigerachtig tegenover gezinnen met oudere zonen omdat dit de relaties met de jongste moeders verstoort (die soms dezelfde leeftijd hebben).

In de opthaaltehuizen zijn er geen leeftijdsgrenzen als het over meisjes gaat. Maar er is een leeftijdsgrens voor jongens. Als je een zoon hebt van 14 jaar zal het heel moeilijk zijn om hier terecht te kunnen. Dat is zwaar. Ik heb het er soms moeilijk mee om dat aan iemand duidelijk te maken. (AR)

Vaders met kinderen

Voor ons als vader van een gezin, zijn er heel weinig plaatsen. Tien jaar geleden bijvoorbeeld waren er misschien 100 plaatsen, net zoals nu, behalve dan dat er meer dan 400 aanvragen zijn. Er zijn weinig plaatsen waar vaders met kinderen terecht kunnen. Je moet geluk hebben om te worden aanvaard. (3P)

Koppels (met hond?...)

Als koppel met kinderen, moet je lang zoeken. Er bestaan wel wat structuren voor moeders met kinderen, maar voor koppels is het moeilijk. En als je een hond hebt, is het helemaal gedaan. (ALB)

(Grote) gezinnen

De opthaalstructuren hebben te weinig plaatsen voor grote gezinnen. Wanneer een volledig gezin onderdak zoekt, gebeurt het dat sommige gezinsleden moeten worden gescheiden omdat er onvoldoende plaatsen beschikbaar zijn en/of omwille van het pedagogisch project.

Ik denk dat het ontbreekt aan structuren voor iedereen. Er zijn in ieder geval gezinstypes die zeer vaak uit de boot vallen en sommige gezinstypes kunnen slechts op één plaats terecht. Soms wordt de vader afgezonderd. (AR)

Het gemeenschapsleven in bepaalde opthaaltehuizen is niet altijd aangepast en de verblijfskosten zijn te hoog.

Het zou nodig zijn om voor deze gezinnen een andere opvang te voorzien dan het opthaaltehuis en een overeenkomst uit te werken tussen de OCMW's en de opthaaltehuizen om de verblijfskosten te beperken^[25].

Jongeren

In Brussel zijn er weinig opthaalcentra waar jongeren onder de 18 jaar terecht kunnen. In Brussel zijn er enkele centra voor tijdelijke opvang voor jongvolwassenen, doorgaans op initiatief van de Gemeenschappen (SOS Jeunes-Quartier libre vzw,...) maar met een te beperkt aantal plaatsen om de talrijke crisissituaties bij deze jongeren aan te pakken. De enige oplossing is dus een opthaaltehuis voor volwassenen ofwel de straat...

Uiteindelijk is het probleem dat de opthaaltehuizen overvol zitten. Er zijn immers opthaaltehuizen die in wezen zijn opgericht om minderjarigen met kinderen op te vangen. Bijvoorbeeld die van Ukkel en dat van Vogelzang waren oorspronkelijk hiervoor bedoeld. Maar ik denk dat er zodanig weinig plaatsen zijn dat deze tehuizen meerderjarigen met kinderen opvangen, met uiteindelijk een reglement en hulp voor minderjarigen met kinderen, en dus uiteindelijk is het moeilijk om er terecht te kunnen wanneer men 15 is en een kind heeft, net zoals wanneer men 25 of 30 is en een kind heeft. (3P)

Ik ben 20 jaar en verblijf in een centrum waar de meesten 25, 30, 40 jaar zijn. Het is een andere mentaliteit, iemand van 25, van 30 jaar... Er zijn jongeren die op het slechte pad zijn terechtgekomen omdat ze zich hebben laten beïnvloeden. Er zijn drugs. Daarna om aan geld te geraken... Je plaatst een jongere bij iemand die het kan uitleggen, die je kan beïnvloeden,... (PR).

[25] Bico-federatie Memorandum van de Bico-federatie. Brusselse thuislozenzorg, 2009

Het is hier goed, maar rondom mij enkel spiegels zien, mensen die hetzelfde hebben meegemaakt, dat moet voor jongeren niet gemakkelijk zijn. Jongeren die niet meer de houvast van een gezin hebben, en daar denk ik dat een structuur die volwaardig is aangepast aan hun behoeften hen eerder iets zou kunnen bijbrengen dan hier zitten met alle problemen maar ook alle verleidingen van het leven. En dan zijn er in de onthaalhuizen ook mensen die het nog minder zien zitten dan jijzelf, en dat ontnemt je de moed om te vechten. (PR)

Mensen die vrijgelaten worden uit “sociaal verweer”^[26]

Deze mensen zijn in vrijheid gesteld onder voorwaarden bepaald door het gevangeniswezen. Volgens de diensten voor justitieel welzijnswerk, kunnen deze personen niet snel een beschikbare plek vinden die voldoet aan de voorwaarden gesteld vanuit “sociaal verweer”, bijvoorbeeld de opvolging van de medicatie, het uitoefenen van een activiteit buitenshuis, de opvolging door een psychiater, de controle tegen middelengebruik door wekelijkse tests,... Steeds minder erkende structuren aanvaarden immers te werken in omstandigheden die tegenstrijdig zouden zijn met hun eigen pedagogisch project. Voor een beter inzicht in de situatie van de gevangenen, verwijzen wij naar katern 3 “Gekruiste blikken” van dit rapport^[27].

Mensen met meerdere en/of chronische gezondheidsproblemen

Deze mensen vinden momenteel geen onthaalhuis waar ze terecht kunnen omdat ze niet behoren tot het doelpubliek. Dit is het geval voor personen die lijden aan psychotische of neurologische stoornissen, verslaafd zijn aan alcohol of andere drugs, personen met een intellectuele achterstand of met meerdere handicaps,... De opvang van doelgroepen gebeurt nog al te vaak in functie van de problemen waarmee ze worden geconfronteerd en waarin de sociale diensten zich zagezegd hebben gespecialiseerd. Dit gaat ten koste van een globale behandeling en leidt tot een versnippering van mensen en hun behoeften over verschillende diensten, of het verplicht mensen rond te dwalen in een no man's land.

Het is belangrijk om het aanbod te diversifiëren om zo aan ieder individu opvang te bieden die is aangepast aan zijn ziekte en aan zijn gedrag (meerdere diagnoses, adolescenten in een onthaalhuis, ex-gedetineerden,...). Dit gespecialiseerd aanbod moet kaderen binnen een globale benadering.

De verzadiging van de onthaalhuizen

Om uit een onthaalhuis te kunnen vertrekken moet men een geschikte, bewoonbare en betaalbare woning vinden, wat gezien de huidige situatie op de Brusselse huisvestingsmarkt een hele uitdaging is. De toegang tot de onthaalhuizen wordt aldus “belemmerd” door een publiek dat klaar is om ze te verlaten, maar er niet in slaagt.

Voor sommige mensen is het inderdaad moeilijk. De onthaalhuizen zijn verzadigd en dat kan een tijdje duren. In afwachting gaat de persoon erop achteruit, verzwakt hij. (STR).

Aangezien het aanbod verzadigd is, zijn de diensten verplicht het aantal instromers (wier aantal toeneemt) en het aantal uitstromers (omwille van de verzadiging van de huisvestingsmarkt) te beperken. Nochtans vinden we in onthaalhuizen een publiek dat er niet thuishoort: mensen met een handicap wier graad van invaliditeit niet is erkend, soms bejaarden,... We verwijzen hieromtrent naar de werkgroep van het Brussels Overleg Thuislozenzorg onder leiding van La Strada die zich bezighoudt met de opvangmoeilijkheden waarmee sommige doelgroepen worden geconfronteerd^[28].

De hele sector is verworpen tot een “transitsysteem” van mensen in armoede die zijn uitgesloten van het sociale systeem, die nood hebben aan opvang en die op het “vakje” onthaalhuis terechtkomen. In zekere zin verjaagt de ene doelgroep de andere.

Om te vermijden dat mensen die lijden aan psychische aandoeningen, personen met een mentale handicap, bejaarden,... een beroep doen op de sector van de thuislozenzorg, moet een dialoog worden opgestart met de betrokken sectoren met het oog op de opvang van deze personen.

[26] “Sociaal verweer” is een opvangmaatregel voor beklagden die niet verantwoordelijk kunnen gesteld worden voor hun daden.

[27] DUFAUX Florence. Cacher cette pauvreté que je ne saurais voir... De gevangenis: exponentiële armoede. In Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel Hoofdstad, Gekruiste blikken, Brussels armoederapport 2010, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 2010.

[28] Werkgroep “Mensen met een handicap”, werkgroep “Niet-erkende opvangstructuren”.

Tot slot worden personen met al te zware problemen uitgesloten van de onthaalhuizen en moeten ze hun toevlucht zoeken tot meer “tolerante” milieus, zoals de niet-erkende opvangstructuren. (zie 4.3.3)

Er moet een permanent overlegplatform worden georganiseerd met de huisvestingssector om pistes uit te werken om uit de thuisloosheid te geraken.

De organisatie van het bezoekrecht

Om toegang tot een tehuis (voor alleenstaande vrouwen) te krijgen, moeten sommige moeders hun kinderen achterlaten. In gevallen waarbij sprake is van geweld kan het toevertrouwen van de kinderen aan de vader een probleem vormen. Sommige moeders kunnen dit niet over hun hart krijgen. Wanneer de scheiding zich dan toch voordoet, is dit pijnlijk voor beide partijen.

Wanneer de relaties het toelaten, stellen onthaalhuizen een lokaal ter beschikking binnen hun gebouw zodat de vader zijn bezoekrecht kan uitoefenen. Voor andere huizen levert dit geen problemen op voor zover de moeders een eigen woonst in het onthaalhuis hebben.

Ah ja, maar bij ons is het ietwat bijzonder omdat er geen gemeenschapsleven is. Ze zijn dus minder streng wat het reglement betreft. De moeder of de vader kan het kind dus komen bezoeken. En als er omkadering nodig is, kan hiervoor worden gezorgd, behalve wanneer een specifieke maatregel nodig is. (3P)

Er moet een oplossing worden gevonden voor vaders, zodat ze hun kinderen in goede omstandigheden kunnen zien. Om te vermijden dat de band tussen ouders en kinderen wordt verbroken, moeten maatschappelijk werkers dit bezoekrecht organiseren, al dan niet omkaderd.

4.2.4 Begeleid wonen

Algemeen principe

De diensten voor begeleid wonen richten zich tot mensen met huisvestingsproblemen die de stap zetten om op een zelfstandige manier te leven, terwijl ze nog worden begeleid door maatschappelijk werkers. Deze diensten zorgen voor een maatschappelijke begeleiding, zowel stroomafwaarts (om de mensen van de straat te halen), als stroomopwaarts (om situaties van dakloosheid te vermijden). Deze diensten zijn weinig bekend.

De begeleiding bestaat uit verschillende vormen, afhankelijk van het specifieke project van de dienst en de behoeften van de begeleide personen: steun bij het zoeken naar een woning en een baan, hulp bij het vervullen van administratieve formaliteiten, budgettaire omkadering en alle maatregelen met het oog op maatschappelijke integratie, de toekenning of het behoud van de sociale rechten en het opbouwen van een sociaal netwerk. De opvolging is intensief (gemiddeld één afspraak per week). Als de Dienst begeleid wonen over onvoldoende of zelfs geen huisvestingsmogelijkheden beschikt, zijn de sociale verhuurkantoren een ideale partner.

Het principe van begeleid wonen is vaak: we doen wel aan begeleiding, maar je moet eerst een woning hebben. Maar voor onze mensen is dat niet aantrekkelijk. Die willen in de eerste plaats een woning. Als ze een woning kunnen krijgen met begeleiding, nemen ze de begeleiding er wel bij. Maar als ze zeggen “zoek een woning en wij zullen u begeleiden”, dan gaan ze daar niet op in. (LH)

Specifieke kenmerken van de verschillende gemeenschappen

De diensten voor begeleid wonen worden erkend en gesubsidieerd door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie voor verschillende doelgroepen (thuislozen, mensen met een handicap,...), terwijl de Franse Gemeenschapscommissie de specifieke projecten van de onthaalhuizen stimuleert door middel van “initiatiefgerichte” subsidies. Dit systeem bestaat ook voor de diensten die erkend zijn door de Vlaamse Gemeenschap.

De diensten voor begeleid wonen erkend door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, staan in voor een maatschappelijke begeleiding voor onbepaalde duur in de leefomgeving van de mensen, of het nu gaat om een private woning, een woning van een sociaal verhuurkantoor (SVK) of zelfs een hotelkamer.

De diensten voor begeleid wonen van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie zijn daarentegen actief in de leefomgeving van de mensen. De cel begeleid wonen krijgt deze vraag van de hotels en moet instaan voor de begeleiding van de mensen die tijdelijk in een hotel worden ondergebracht tot een oplossing is gevonden. Ze worden hier evenmin aan hun eigen lot overgelaten (HASG).

In het kader van de samenwerkingsovereenkomsten tussen diensten, omschrijven sommige diensten hun activiteiten als de begeleiding van mensen die een onthaalhuis verlaten. De opvolging na de opvang is immers fundamenteel om zelfstandigheid in de nieuwe leefomgeving te bevorderen (zie 4.2.5).

De nieuwe erkenning voor begeleid wonen van de Vlaamse Gemeenschap kwam tot stand ten koste van de erkenning van onthaalhuizen. De meerwaarde van de nieuwe erkenningen, zorgt dus voor een gebrek elders. De maatschappelijk werkers pleiten voor het behoud van beide voorzieningen.

Het mag geen “of-of” verhaal zijn, maar een “en-en”. Er moet geïnvesteerd worden in beide vormen van opvang en begeleiding. Deze diversiteit en dit breed aanbod aan dienstverlening is net de rijkdom van de thuislozensector. Er moet weliswaar gestreefd worden naar afstemming, coördinatie en samenwerking, maar dit mag niet ten koste gaan van de diversiteit van de thuislozensector. Het gevaar met teveel rationalisatie met grote structuren die puur resultaatgericht denken is dat men gaat afkomen en enkel werken met de sterkste mensen waarmee men resultaten kan bereiken. Hierdoor gaan er opnieuw mensen uit de boot vallen. (VH)

 Er zouden veel meer instellingen zoals De Schutting moeten zijn. De Schutting is eigenlijk een unicum, aan Nederlandstalige kant dan toch. Het concept is dat je er overdag kunt zitten. Je hebt de indruk dat je in een onthaalhuis zit als je lid bent van De Schutting. Je hebt je eigen appartement, maar je kan de hele dag in de leefzaal gaan zitten, je ziet bijna altijd ongeveer dezelfde mensen, er wordt eten voorzien, de sociale begeleiding kent je heel goed. Dat bestaat alleen op het Ninoofseplein. Chambery doet ongeveer hetzelfde. Niet vanuit begeleiding, maar als een wijkhuis waar mensen uit de buurt komen eten, en de hele dag terecht kunnen. (ALB)

Gelijkaardige en verwante initiatieven

Gelijkaardig aan de diensten voor begeleid wonen, bestaan er “initiatieven van beschut wonen”^[29] (IBW), bestemd voor mensen die uit de psychiatrie komen. Er zijn er te weinig in Brussel. Deze diensten zorgen voor huisvesting en maatschappelijke begeleiding. De financiële bijdrage voor diegenen die er worden opgevangen is er overigens zodanig klein dat ze niet worden aangezet om deze initiatieven te verlaten en om zelfstandig te gaan leven...

Tegenover de evolutie van de samenleving spelen de diensten voor begeleid wonen of alternatieve vormen voor begeleid wonen een primordiale rol in de integratie van kwetsbare personen. Het is van essentieel belang dat alle vormen van diensten voor begeleid wonen worden versterkt^[30].

4.2.5 Begeleiding in de leefomgeving

Psychiatrische thuiszorg

In het Brussels Gewest zijn de ministeriële bevoegdheden voor bijstand aan personen, volksgezondheid en huisvesting verdeeld tussen verschillende ministers, waardoor de werking van de projecten die onder verschillende bevoegdheden en dus onder verschillende politieke verantwoordelijken vallen, wordt bemoeilijkt. Deze manier van werken stemt nochtans overeen met de evolutie van de samenleving en met de sociale behoeften van de Brusselaars. De sector van de thuislozenzorg is zeer creatief in het bedenken van allerhande oplossingen en aangepaste werkwijzen van sociale hulpverlening voor de meest uiteenlopende doelgroepen.

 Het OCMW van Sint-Gillis heeft een specifieke formule bedacht: Psychiatrische thuiszorg.

Personen met een handicap vinden geen plaats meer in een privéwoning en dus moeten we echt vernieuwend zijn. Toevlucht zoeken tot gesuperviseerde en vooral omkaderde structuren die de mix psychiatrie-huisvesting combineren en dergelijke zaken, zijn echt wel de moeilijkste situaties omdat men bij de aanpak respect moet tonen voor de waardigheid van de persoon. Het gaat hierbij niet om het stigmatiseren of beoordelen van zijn toestand of gedrag, het gaat om het aanbieden van een plaats waar de persoon kan blijven leven en kan genieten van een aangepaste, beschermde omgeving. Dit is echt een geïntegreerde aanpak (HASG).

[29] De IBW's zijn alternatieven voor het psychiatrisch ziekenhuis. De initiatieven van beschut wonen nemen patiënten wier zelfredzaamheid onvoldoende is om zonder begeleiding te leven, op een verschillende, meer autonome wijze, ten laste, los van de ziekenhuiscontext. Ze bieden zowel huisvesting als begeleiding zodat psychiatrische patiënten met een chronische aandoening die niet langer in het ziekenhuis dienen opgenomen te worden, de sociale vaardigheden kunnen verwerven die nodig zijn voor hun reïntegratie in het maatschappelijk leven. Het verblijf is verantwoord zolang dit doel niet is bereikt.

[30] Memorandum van de Bico-federatie. Brusselse thuislozenzorg. 2009

Pluridisciplinaire zorg in de leefomgeving

Het straathoekwerk van de vzw Diogenes

Ondanks het bestaan van talrijke diensten en instellingen om tegemoet te komen aan hun moeilijkheden, blijft er een diepe kloof tussen de mensen op straat en de geïntegreerde sociale diensten. Sommige daklozen willen geen gebruik maken van deze diensten of lijken er niet toe in staat. Uit deze vaststelling is het idee ontstaan om de "straatbewoners" in hun omgeving, met hun referentiekader en waarden, te gaan opzoeken om te trachten hun verzoeken en behoeften beter te begrijpen, en indien mogelijk, de sociale band weer aan te halen.

 Het straathoekwerk van de vzw Diogenes begeleidt mensen die meestal op straat leven gedurende hun hele parcours in de marginaliteit en dit uitsluitend op hun terrein en met inachtneming van hun verzoeken, met de bedoeling hun sociale banden te herstellen.

Dankzij de open, toegankelijke en proactieve aanpak is straathoekwerk een goed instrument om in contact te komen met thuislozen in hun leefomgeving, en om hen een geschikte begeleiding en omkadering te geven. Het straathoekwerk voor thuislozen moet worden uitgebreid^[31].

Straathoekwerk en bemiddeling van de Maraude van Sint-Joost

 Sinds april 2006 beschikt de gemeente Sint-Joost over De Maraude, die thuislozen op het grondgebied van de gemeente aanspreekt. Het gaat om een initiatief van de afdeling Preventie van de gemeente.

De Maraude deelt middagmalen uit en bemant sociale en juridische permanenties: psychologische steun, contact- en verbindingspunt met de opvangplaatsen en de centra voor maatschappelijke hulpverlening,... Ze ijvert dagelijks voor een verandering in de perceptie over thuislozen. Ze heeft een belangrijke rol gespeeld bij de uitzetting van de 600 bewoners van een kraakpand aan het Sint-Lazarusplein: ze heeft er bemiddeld tussen de uitgezette bewoners en de gemeente Sint-Joost om een nieuwe opvangplaats te vinden.

Verzorging op straat door de vzw Straatverplegers

Wie op straat leeft, heeft het heel moeilijk om zijn lichaam te verzorgen. De verpleegsters verzorgen de thuislozen op straat, in samenwerking met dokters die met de thuislozen werken.

De vzw Straatverplegers wil een globale dienstverlening aanbieden. Dankzij de verzorging winnen de straatverplegers het vertrouwen van de thuislozen en motiveren ze hen om aandacht te schenken aan hun hygiëne en gezondheid. Het zijn medische bemiddelaars tussen mensen die in grote armoede verkeren en de gezondheidswerkers en de maatschappelijke hulpverleners. Ze verwijzen de mensen door of begeleiden ze naar het meest aangewezen centrum indien nodig.

We merken haar onmiddellijk op: ze steekt de Koningsstraat over, ingepakt in vuile dekens. Haar haar is in de war en haar gekwetste tenen steken door haar kapotte schoenen. Ze gaat naar een bankje en zet zich er neer, een koffie in de hand. Wij stappen op haar toe en groeten haar. Ze groet ons zeer beleefd terug met een brede glimlach: "Dag dames! Op vakantie? Wat een prachtig weer! Nog een fijne namiddag. Tot ziens!" Het lijkt alsof ze alleen wil blijven. Wij maken ons echter zorgen over haar toestand. Wij nemen de draad van het gesprek weer op en leggen haar uit dat we verpleegsters zijn en dat we, indien zij dit wenst, verband hebben om haar voeten te verzorgen. Zij verzet zich onmiddellijk: "Het gaat echt goed, dank u wel, tot ziens!" Wij gaan discreet verder... Bezorgd om haar zichtbaar slechte toestand nemen wij contact op met twee straatverenigingen. Een ervan kent deze dame en meldt ons eveneens dat ze moeilijkheden hebben wanneer ze haar aanspreken. Wij blijven de patiënte opzoeken en beetje bij beetje vertrouwt ze ons wat meer. Dit kost tijd, heel veel tijd. Misschien dat ze op een dag zal toelaten dat we haar verzorgen...^[32]

Psychosociaal werk in de leefomgeving door SMES-B

Om zich te laten opvolgen door een ambulante dienst voor geestelijke gezondheidszorg moet de patiënt een afspraak maken en naar de dienst komen. Mensen die op straat leven, doen dit niet of nauwelijks omdat ze in het hier en nu leven. Een afspraak maken behoort niet tot hun mogelijkheden. Moeten wachten op hulp leidt ertoe dat ze de afspraak vergeten... En intussen is hun situatie al veranderd...

Het probleem is vooral contact op te nemen met of hen contact te laten opnemen met de sector van de geestelijke gezondheidszorg. Soms zijn er ook mensen die hier op een gegeven ogenblik wel oren naar hebben, maar wanneer ze moeten wachten met wachtlijsten, en niet onmiddellijk ergens kunnen worden opgenomen, dan kan je herbeginnen. Of ze zien dat ze van de ene dienst worden doorverwezen naar de andere, omdat hun geval te ingewikkeld is. Persoonlijk denk ik dat het een vicieuze cirkel is. Als je geen papieren hebt, een handicap hebt, ga je nergens een plaats vinden omdat je telkens om een of andere reden gaat worden geweigerd (TA).

[31] Memorandum van de Bico-federatie. Brusselse thuislozenzorg. 2009

[32] *Tranches de vie*. www.straatverplegers.be

 SMES-B (santé mentale – exclusion sociale Belgique) heeft een pluridisciplinair, meertalig en multicultureel team samengesteld. Dit team treedt op ter plaatse, op vraag van Brusselse gezondheidswerkers om hen te helpen bij het heropstarten van een geblokkeerd hulp- en/of verzorgingsproject met een gebruiker/patiënt.

Het team werkt via “outreach” en zoekt de mensen op in hun leefomgeving. Als gevolg van een samenwerking met een OVM (Openbare vastgoedmaatschappij = een Brusselse sociale huisvestingsmaatschappij) treedt het psychosociaal team ook op om ervoor te zorgen dat de mensen in hun sociale woning kunnen blijven wonen en dat hun uithuiszetting kan voorkomen worden wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan.

Er moet aan bepaalde voorwaarden zijn voldaan alvorens wij optreden: een omgeving in crisis en het risico dat men zijn verworvenheden verliest (huisvesting, contacten, rechten,...). De omgeving moet dan worden overtuigd van hun vermogen om deze situatie aan te pakken (veel waanvoorstellingen rond de geestelijke gezondheid,...); er moet een medische opvolging komen, de patiënten moeten worden overtuigd om hun geneesmiddelen te nemen, er moeten contacten met hen zijn; er moet structuur worden gebracht in de dagen van de mensen die niets doen of die een levensritme hebben dat ervoor zorgt dat hun activiteiten niet kunnen worden gestructureerd. Het is een werk van lange adem. (SME)

Deze aanpak maakt deel uit van een pilootproject, maar het team moet keuzes maken omdat het te beperkt is om alle aanvragen te kunnen verwerken.

Mensen met een depressie gaan we minder snel helpen, het is te veel werk. We gaan wanneer we worden verwittigd, vaak door geneesheren die bereid zijn om te luisteren. (SME)

4.2.6 Solidair wonen

Voor mensen die rechtstreeks van de straat komen

 Vanuit de diensten voor thuislozenzorg zijn verschillende projecten ontstaan voor “rechtstreekse toegang tot solidair wonen vanaf de straat”^[33]. Deze projecten zijn in 2003 ontstaan uit een bijeenkomst van een netwerk van partners met dezelfde vaststellingen en behoefte om alternatieve antwoorden aan te reiken voor de problemen waarmee de thuislozen in Brussel worden geconfronteerd. Op die manier vertalen deze projecten zich in de oprichting van solidaire woningen voor mensen die rechtstreeks van de straat komen en niet passen in een onthaaltehuis.

De drempel moet zo laag mogelijk zijn, er gelden slechts drie criteria: dakloos zijn, wettelijk op het grondgebied verblijven en bereid zijn één maand huur te betalen. Voor het overige is iedereen welkom, ongeacht zijn moeilijkheden (hygiëne- of gezondheidsproblemen, psychische stoornissen, verslavingen, administratieve of gerechtelijke problemen,...). Huisvesting wordt gezien als het vertrekpunt voor een proces van sociale rehabilitatie. Hoewel er regelmatig gesprekken zijn met de maatschappelijk werkers over de leefomstandigheden in gemeenschap, kunnen de huurders indien nodig ook een beroep doen op individuele psychosociale begeleiding op maat. Hiervoor wordt een beroep gedaan op externe diensten die geen deel uitmaken van de samenwerking.

De sterke punten van dit vernieuwende project

Huisvesting wordt gezien als het sleutelement met het oog op het weer op de rails krijgen van het eigen leven, van de eigen krachten en houvast. Dit is meer bepaald aangewezen voor daklozen die er tot dan toe niet meer in slaagden om een plaats te bemachtigen in een tijdelijke opvangstructuur en die van mening waren dat ze de straat nooit meer zouden kunnen verlaten om een woning te betrekken.

Het leven in gemeenschap laat toe om opnieuw sociale banden te smeden en om solidariteit tussen de bewoners tot stand te brengen. Het biedt een interessant alternatief voor de eenzaamheid en de sociale leegte waarmee de dakloze wordt geconfronteerd wanneer hij de straat verlaat.

De huurders zijn niet louter gebruikers, maar nemen actief deel aan de uitwerking van het project waarvan zij de hoofdrolspelers zijn. Op die manier bepalen ze zelf de leefregels van het huis waarin ze wonen. De opdracht van de maatschappelijk werkers bestaat erin hen te begeleiden en steunen bij hun keuzes, de haalbaarheid van hun gezamenlijke beslissingen te evalueren, hen te helpen bij het

[33] Gebaseerd op de presentatie van Diogenes tijdens de ontmoetingsdag op 8 juni 2010, georganiseerd door Eurocities.

concretiseren van deze beslissingen en bij het omgaan met de gevolgen ervan.

Samenwerken en netwerken

Het project past in het gemeenschappelijke actieveld van de deelnemende organisaties. Op die manier wordt het project ondersteund door de knowhow, de middelen, de energie en de ervaring van elk team, waardoor niet alleen complementariteit en samenwerking tussen de projecten tot stand komen, maar tevens ieders werkwijze aan de behoeften van de bewoners kunnen worden aangepast.

De kostprijs van het project ligt beduidend lager dan die voor de oprichting van een nieuwe structuur, omdat de kost van het netwerken voor rekening is van de diensten die aan het project deelnemen.

De beperkingen

Samenlevingsvormen zijn niet gebruikelijk in onze samenleving, waar het individualisme domineert.

Die initiatieven van solidair wonen, gegroepeerd wonen,... Dat past maar voor een aantal mensen. Ik merk dat het heel moeilijk ligt voor sommige mensen. We mogen het aspect "samenwonen" niet onderschatten. (ALB)

Conflicten komen natuurlijk vaak voor en worden vaak opgelost dankzij de bemiddeling van de maatschappelijk werkers.

Zolang ik hier terecht kan, ben ik niet materialistisch en niet helemaal alleen. Er zijn al eens woordenwisselingen, maar dat gaat snel voorbij. (FH)

Voor de leefbaarheid van het project mag men deze solidariteitsprojecten voor de burgers niet beboeten door hun individuele financiële middelen te verminderen. Sinds de jaren 1980 worden de sociale uitkeringen immers niet uitgekeerd volgens de daadwerkelijk betaalde bijdragen maar volgens de samenstelling van het gezin op het ogenblik van hun toekenning. Op die manier wordt het bedrag van de uitkeringen aangepast aan de status van de persoon. Deze uitkeringen verschillen naargelang deze persoon alleenstaand, samenwonend of gezinshoofd is. Het gevaar van de formules voor gegroepeerd wonen is de overgang van alleenstaande naar samenwonende.

Regelt huisvesting alles? En is het snel onderdak verlenen aan daklozen de beste oplossing om hun situatie op te lossen? Er is een manier om oplossingen te vinden wanneer men met verschillende mensen samen is, maar iedereen moet een adres (domicilie) geven. Als iemand bij het OCMW is, gaat hij alleenstaande zijn en het zal steeds hetzelfde probleem zijn. (SH)

Voor het stimuleren van de sociale re-integratie van mensen die in een project van solidair wonen stappen, is het essentieel dat hun status van alleenstaande behouden blijft, of die nu al dan niet wordt omkaderd door een sociale dienst, en dit zowel in het systeem van de maatschappelijke hulpverlening als in de stelsels voor maatschappelijke bescherming. Hierdoor is de ontwikkeling mogelijk van deze projecten die zowel de re-integratie in een woning en de fundamentele ontwikkeling van sociale relaties voor de meest kwetsbaren bevorderen.

Deze projecten hebben nochtans te kampen met administratieve en financiële moeilijkheden. Om de samenwerking concreet tot stand te brengen zijn immers bijkomende maatschappelijk werkers nodig om twee opdrachten, de maatschappelijke begeleiding en de coördinatie van de samenwerking, tot een goed einde te brengen. Momenteel wordt deze specifieke kost gedekt door een tewerkstellingssubsidie, de zogenoemde "Sociale Maribel", maar een deel van deze lonen moet echter worden betaald door de werkgever, die niet over deze middelen beschikt, waardoor zijn jaarlijks begrotingsevenwicht en het project in gevaar komen.

De aanvulling van de lonen op de subsidie van de "Sociale Maribel" die nu ten laste blijft van de vzw's die projecten voor solidair wonen organiseren, moet worden voorzien. Dit is des te meer denkbaar aangezien het is voorzien in de begroting 2010 van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie voor de gezondheidssectoren. Hetzelfde principe zou moeten worden toegepast voor de diensten voor bijstand aan personen.

Solidaire huizen met een nabije sociale begeleiding

Tot voor kort konden de onthaalhuizen die waren erkend door de COCOF een definitieve opvangplaats zijn voor de "anciens", diegenen voor wie geen enkel zelfstandigheidsproject mogelijk was. De reglementering is echter veranderd en dus moeten de tehuizen zich momenteel toeleggen op het streven naar autonomie van de mensen en dus op hun vertrek. Deze nieuwe vereisten doen vragen rijzen: moeten "chronische daklozen" echt uit het onthaalhuis worden geweerd? Welke verantwoordelijkheid draagt het tehuis? Welke oplossingen kunnen worden gevonden? Sommige tehuizen worden inventief en ontwikkelen zeer interessante initiatieven.

Ik blijf ervan overtuigd dat er mensen zijn die nooit hun draai zouden vinden in een normaal leven en dat met name de verplichting tot re-integratie van de COCOF een vergissing is.

Eerlijk gezegd denk ik dat men op zijn minst een aantal plaatsen moet voorbehouden voor mensen die helemaal niet willen terugkeren naar een appartement, die dit niet kunnen omwille van hun mentale of lichamelijke gezondheid. Ik denk nu aan 3 gasten die, als wij er niet zouden zijn, op straat zouden leven en het zijn mensen die in een dramatische fysieke situatie verkeren maar voor wie geen enkele structuur bestaat. Er is een vreselijk tekort. (SH)

Zelfs mensen met alcoholproblemen, die er op een of andere manier zijn in geslaagd hun situatie te stabiliseren, willen helemaal niet weg. We weten zeer goed wat er zal gebeuren wanneer hij in een appartement zal wonen, maar het is onvermijdelijk omdat de COCOF een onthaaltehuis ziet als een tehuis voor een kort verblijf. We gaan hem eruit moeten zetten in de wetenschap dat het niet zal lukken. Dat zorgt niet alleen bij ons voor veel druk, maar confronteert hem ook met een mislukking. (SH)

 Voor het publiek dat nooit volledig zelfstandig zal kunnen leven, heeft de vzw "Un toit à soi" een solidair huis en een sociaal café geopend op initiatief van het onthaaltehuis Spullenhulp.

De sterke punten van dit project

De bewoners worden gekozen volgens hun belangstelling voor het project, de duur van hun opvang in een onthaaltehuis en hun behoeften aan een opvolging na opvang. De voornaamste doelstelling is de oude bewoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zonder dat ze echter alleen wonen, hierdoor zou het initiatief immers dreigen te mislukken. De sociale banden zijn inherent aan het samenleven, het maatschappelijk werk is opgevat als een "continuüm" tussen het onthaaltehuis en het solidair wonen. Er wordt een dienst voor thuisbegeleiding georganiseerd, naast huisvestingspermanenties en een permanentie in een "sociaal café" waar men andere mensen kan ontmoeten en contacten kan leggen met personen van buitenaf.

De beperkingen

De aankoop en de inrichting van dergelijke solidaire woningen zijn niet voorzien in de maatregelen van de Gemeenschapscommissies. De investeringskosten moeten komen van sponsors of eigen fondsen.

4.3 DE OPVANG VAN DAKLOZEN IN EEN "GRIJZE ZONE"

Wanneer zeer kwetsbare personen niet weten waar logeren, richten ze zich tot "alternatieve" structuren, zelfs als deze niet worden erkend en gecontroleerd door de overheid.

Op die manier worden ze opgevangen door religieuze gemeenschappen, rusthuizen en niet-erkende opvangstructuren (zie 5.3).

4.3.1 Thuislozen in rusthuizen

Aangezien er geen andere officiële oplossing is voor heel wat zeer kwetsbare personen in het Brussels Gewest, wordt momenteel gebruik gemaakt van rusthuizen, die in principe zijn voorbehouden aan personen ouder dan 60. Dit houdt rechtstreeks verband met het gebrek aan plaatsen in de officiële structuren (psychiatrische ziekenhuizen, psychiatrische verzorgingstehuizen, initiatieven van beschut wonen).

Deze rusthuizen bieden meer garanties dan de niet-erkende opvangstructuren voor zover ze erkend zijn en dus in het Brussels Gewest worden gecontroleerd door een Gemeenschapscommissie/Gemeenschap afhankelijk van de verantwoordelijke overheid. Deze oplossing is gekozen (bij gebrek aan beter) door de Brusselse OCMW's, waarvan sommige erkennen dat er rusthuizen zijn die tot 60 % mensen jonger dan 60 jaar opvangen, omdat die elders geen plaats vinden.

In 2009 hebben de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC) en de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) echter een besluit van het College aangenomen dat het publiek jonger dan 60 jaar beperkt tot 5 % van het aantal bedden erkend als rusthuizen^[34]. De gevolgen voor dit publiek zijn groot omdat er geen andere oplossing is voorzien. Om deze moeilijke kwesties ten minste gedeeltelijk op te lossen kunnen zowel de rusthuizen van de COCOF als van de GGC beslissen dat de opgevangen personen mogen blijven, maar ze mogen geen nieuwe personen toelaten. Deze manier van werken regelt momenteel het lot van personen jonger dan 60 jaar die er worden opgevangen, maar zeker niet dat van anderen.

[34] Besluit van 3 december 2009 van het Verenigd College tot vaststelling van de erkenningsnormen waaraan de voorzieningen voor opvang of huisvesting van bejaarde personen moeten voldoen alsmede tot nadere omschrijving van groeperingen en fusies en van de bijzondere normen waaraan deze voorzieningen moeten voldoen.

Besluit van 2 april 2009 van het College van de Franse Gemeenschapscommissie houdende toepassing van het decreet van 22 maart 2007 betreffende het te voeren beleid inzake de huisvesting en de opvang van bejaarden.

Voor zover de overheden wensen dat de rusthuizen niet langer personen jonger dan 60 jaar opvangen, moeten verschillende nieuwe opvangoplossingen worden gevonden voor diegenen die niet langer in rusthuizen onthaald mogen worden.

4.3.2 Kraakpanden en preciaire bezettingen

Het aantal kraakpanden in Brussel neemt al verschillende jaren toe. Kraken is het illegaal bezetten van een gebouw. Meestal gaat het om woningen of kantoren die lange tijd leegstaan en waarvoor al dan niet rehabilitatieplannen bestaan.

Sociale woningen worden vooral in de winter bezet, waarbij wordt geprofitteerd van het moratorium in de winterperiode, tijdens hetwelk huurders niet uit hun huizen kunnen worden gezet.

In de winter bijvoorbeeld, weet de (sociale) eigenaar dat hij niet het recht heeft om mensen uit hun huis te zetten. "Doe wat u wil, bel de politie, u hebt niet het recht me eruit te zetten"... Vóór de winter wordt in goedkope huurflats uitgekeken naar leegstaande appartementen, waarvan ze de sloten forceren en vervangen en die de hele winter lang betrokken worden met respect voor het appartement. (SH)

Gevolg gevend aan een grote maatschappelijke beweging, die het bestendigen van deze bezette woningen en het beschermen van de personen in kwestie als doel had, hebben de Brusselse autoriteiten de maatregel "overeenkomst voor preciaire bezetting" aangenomen. Het tijdelijke karakter van een dergelijke bezetting laat een wijziging van de feitelijke bestemming toe, zonder stedenbouwkundige inbreuk, en zorgt ervoor dat het pand niet moet voldoen aan de vereisten van de wooncode inzake veiligheid, netheid en bewoonbaarheid.

 De verenigingen die deze illegale bezettingen steunen en die met de overheden hebben onderhandeld om hun project te "legaliseren", hebben zich verenigd in de vzw "Woningen 123 Logements" en omschrijven zichzelf als een burgerbeweging.

Er is strikt genomen geen maatschappelijke begeleiding, maar de werkwijze van de vzw berust op de methodes van gemeenschapswerk. Sommige maatschappelijke organisaties van buitenaf leveren trouwens een bijdrage via de individuele

opvolging van bepaalde bewoners en talrijke verenigingen zijn betrokken bij de organisatie van bepaalde evenementen, zoals conferenties-debatten in de bezette lokalen.

De sterke punten van dit project

Het voordeel van deze projecten is dat verlaten panden worden gebruikt en dat mensen zonder huisvesting een dak boven het hoofd krijgen. Het specifieke karakter van dergelijke burgerbewegingen ligt in het gemengde publiek: mensen die andere vormen van huisvesting weigeren, verslaafden, illegalen, maar ook maatschappelijk werkers en studenten. Heel wat van deze mensen hebben dankzij dit project terug de stap naar het sociale leven gezet.

De beperkingen

Bij een overeenkomst voor preciaire bezetting, rechtstreeks van de straat en zonder ander contactpunt, moeten de meeste bewoners over een referentieadres beschikken. Er zijn heel wat moeilijkheden om dit adres te verkrijgen, met name de weigering van de gemeente om de bewoners in te schrijven in een gebouw onder "overeenkomst voor preciaire bezetting" dat oorspronkelijk niet voor huisvesting was voorbestemd. De tussenkomst van de federale minister van Binnenlandse Zaken heeft de situatie kunnen herstellen

4.3.3 Niet-erkende opvangstructuren (NEOS)

Er is een hele niet-erkende sector ontstaan die bijgevolg niet is toegestaan door de (gemeenschaps- en gewestelijke) reglementering van het Brussels Gewest.

Er is dat "charmante" heerschap, een huisjesmelker haast, met slechte bedoelingen, die deze taak informeel op zich neemt. Er zijn stedenbouwkundige inbreuken. Hij stelt opvangvoorwaarden op die afwijken van het huurcontract. Er worden ons ruimten ter beschikking gesteld, er zijn crapuleuze zaken die helemaal niet overeenstemmen met de wooncode. Ik denk dat de stedenbouwkundige politie, de eigenlijke politie en de hygiëne van de gemeente op dit vlak een rol te vervullen hebben. (HASG)

Deze NEOS bieden onderdak aan mensen die niet over de nodige autonomie beschikken om zelfstandig te wonen, die de problemen opstapelen of die niet worden opgevangen in een onthaaltehuis om uiteenlopende redenen. Op 20 mei 2010 werd rond dit onderwerp een studiedag georganiseerd^[35].

[35] Hoofdstuk 4.3.3. is gebaseerd op een mededeling die werd gedaan door Mallorie Van de Nyden en Birger Blancke op het Colloquium dat in het Brussels parlement werd georganiseerd door de Werkgroep van het Brussels Overleg Thuislozenzorg, onder leiding van La Strada. In de herfst van 2010 zal een verslag worden gepubliceerd. Dit hoofdstuk wordt aangevuld door andere groeps gesprekken (zie hoofdstuk 3. Methodologie).

Een kwestie van informatie

Hoe kan men weten of een tehuis al dan niet erkend is? Tot 2009 was de informatie weinig duidelijk. De folder "Dakloos? Waarheen?", een uitgave van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, vermeldde niet of een opvangstructuur al dan niet erkend was... Sinds 2010 worden de niet-erkende opvangstructuren er niet langer in opgenomen.

Wij zien hier een netwerk waarvoor de mensen een beroep doen op niet-erkende centra, maar we stelden vast dat het personeel, de directeurs en coördinatoren niet wisten welke structuren niet erkend waren en zelfs nu niet, als ik het vraag... (DIO).

Wist je dat het geen erkend onthaaltehuis was? We wisten het nadien omdat we ons hadden geïnformeerd om te zien of het normaal was dat we zo veel betaalden en of ze het recht hadden om aan onze kinderbijslag te komen. Toen zijn we te weten gekomen dat het niet erkend was (3P).

Op zoek naar winst

Deze structuren hebben het vaakst de vorm van een bvba (besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid) en willen dus in de eerste plaats winst maken. Op financieel vlak werken ze enkel met de verblijfsprijs die hun klanten betalen, soms aangevuld met een vordering (dit hangt af van OCMW tot OCMW). De prijs voor een verblijf van één dag schommelt tussen de 32 en 45 euro.

Dit komt er voor de arme vaak op neer dat zijn leefloon verdwijnt. Het vertrekt misschien vanuit goede intenties, maar als men de rekening maakt voor een huis met 20 eenheden, 20 maal 600 of 700 euro, dan is dit verontrustend. Dit betekent dat het een zeer winstgevende operatie wordt, en dit onder een maatschappelijk voorwendsel. (HASG)

Het was zoals een hotel, gewoon om de bedden te vullen en geld te hebben. (...) De eerste vraag die ze je stellen, is "Wat trek jij, dop, OCMW?". Ik was de helft van mijn werkloosheidsuitkering kwijt, ze verdubbelden de prijs toen mijn kind er was en nadien namen ze nog 30 euro van je kindergeld af. We hadden enkel een kleine kamer met een lavabo. De rest was gemeenschappelijk. We hadden taken en als je die niet uitvoerde, moest je 5 euro betalen. Er was een wasmachine, maar de droger kostte opnieuw 5 euro. Het was echt overdreven. (3P)

Een bewindvoerder bleef de verblijfskosten van zijn klant betalen tot hij er achter kwam dat deze al 8 maanden opnieuw bij zijn moeder woonde. De directie van het tehuis had hem hiervan niet

op de hoogte gebracht en de klant zelf, die zwaar gehandicapt was, net zoals zijn moeder, was zich niet bewust van de situatie (STR).

Sommige instellingen die zich voorstellen als onthaaltehuis voor daklozen hebben soms een aanvraag tot erkenning bij de COCOF of de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie ingediend. Ze werden allemaal geweigerd.

De maatschappelijk werkers stellen zich vragen

Het bestaan en de werking van deze niet-erkende opvangstructuren doen heel wat vragen rijzen bij de private sociale diensten en bij de OCMW's.

Ik ben bijzonder streng voor deze instellingen en heb hen uitgelegd: "Neen, daar kan geen sprake van zijn zolang u niet beschikt over een erkenning voor het professionalisme van het omkaderend personeel, de stedenbouwkundige kwesties en een minimale veiligheid voor dergelijke activiteiten, deontologische normen voor de opvolging van de mensen, duidelijke normen voor de participatie van de gebruikers." (HASG)

De meeste werknemers uit de thuislozensector sturen mensen niet langer door naar de niet-erkende opvangstructuren, en dit om verschillende redenen: het respect voor de rechten van de mensen is er niet gewaarborgd, al te veel negatieve ervaringen hebben het wantrouwen van de mensen uit de thuislozensector gewekt. Bovendien ontbreekt het deze structuren aan zichtbaarheid en openheid voor de maatschappelijk werkers.

Een zeer lage drempel

De drempel ligt er zeer laag, elk publiek is er welkom, op voorwaarde dat ze betalen.

Maar we merken dat we vaak inderdaad terecht komen bij een aantal "andere huizen" (niet-erkende instellingen), ofwel omdat er gebrek is aan plaats, ofwel omdat we geconfronteerd worden met mensen met een multiële problematiek waarbij je voelt dat de belemmeringen zodanig groot zijn. (ALB)

Voor sommigen zijn structurele opvanginstellingen zoals het Leger des Heils te hoogdrempelig. Voor hen zijn er "tussenoplossingen" nodig, die curatief werken, maar niet oplossingsgericht, die niet werken aan de reïntegratie. (VH)

Omdat ze in "het hier en nu" leven, gaan daklozen op zoek naar een plaats waar ze kunnen "neerstrijken", een plaats waar ze "op adem kunnen komen". De NEOS'en richten zich nu eens tot een publiek dat voornamelijk uit de psychiatrie komt, dan

weer tot een heterogener publiek dat in de eerste plaats op zoek is naar een schuilplaats.

In het gewone circuit is het altijd of-of; ofwel psychiatrie, ofwel mentale handicap. Maar je hebt geen plaats waar iemand die al heel lang in dakloosheid leeft naar kunt doorverwijzen, als die bijvoorbeeld licht mentaal gehandicapt is en daarbij een licht psychiatrische problematiek heeft. Dan kun je die niet naar de psychiatrie sturen, maar ook niet naar een instelling sturen, want op alle twee de plaatsen zal die persoon waarschijnlijk niet lang kunnen blijven. (ALB)

Positieve aspecten

Het verblijf kan tijdelijk of voor lange tijd zijn, voor mensen tot maximaal 65 jaar.

Maar ik denk zeker dat er een categorie van daklozen is, die gebruik zouden willen maken van een instelling zonder tijdslimiet. (ALB)

Momenteel ben ik nog niet klaar om te vertrekken (...). Ik zou het moeilijk hebben om voor mezelf te zorgen, ik heb het moeilijk... om helemaal alleen te leven, ik kan niet... Ik voel me er niet toe in staat omdat ik een appartement heb gehad... en ik wist niet goed hoe ervoor te zorgen... Het is niet vanzelfsprekend om voor een appartement te zorgen wanneer je bent zoals ik. (STR3)

Mensen die vaak een lange weg in de psychiatrie hebben afgelegd, vinden er een familiaal kader of vinden er een plaats "zoals iedereen". Sommige mensen slagen erin een evenwicht te vinden.

Een aantal van deze instellingen beantwoorden aan bepaalde behoeften. Zo wordt de vrijblijvendheid van deze instellingen gewaardeerd: je krijgt een dak boven het hoofd en eten, maar je wordt met rust gelaten. De prijs die ervoor betaald moet worden is soms groot (bijvoorbeeld misbruiken) maar die nemen ze er graag bij. (VH)

In de niet-erkende structuren zijn er minder verplichtingen, minder regels, wordt er meer getolereerd. Sommige geven blijk van een zekere tolerantie tegenover het gebruik van alcohol. Sommige verkopen zelfs alcohol en laten het gebruik ter plaatse toe.

Andere staan soms toleranter tegenover onregelmatig gedrag dan de klassieke onthaaltehuizen en tonen zich veel soepeler. Zo kan bijvoorbeeld iemand een week lang "verdwijnen" om dan terug te keren zonder dat hem iets wordt verweten of dat zijn plaats wordt ingenomen door iemand anders. Het gebeurt ook niet zelden dat mensen heen en weer reizen tussen deze structuur en het psychiatrisch ziekenhuis. De mensen worden onthaald zoals ze zijn en het is niet de bedoeling om hen te

genezen, men is enkel op zoek naar stabilisering zodat de gemeenschap in goede banen kan worden geleid.

Wat mij positief heeft geraakt, was dat verhaal dat mensen kunnen komen en gaan. Na enkele maanden, enkele weken, vinden ze hun plaats terug, dat is ongelooflijk. Het was de enige link die ik had gelegd, dat daardoor de prijs misschien zo hoog was, je moet het uiteindelijk draaiende houden... Maar het idee tegenover het publiek, het is inderdaad iets tussen de psychiatrie en een onthaaltehuis. (TA)

Uiteindelijk zijn de mensen bevrijd van alle druk om te moeten beantwoorden aan een therapeutisch of emancipatorisch project, ze vinden de rust die ze zoeken zonder enige tijdsdruk.

Elementen die voor discussie vatbaar zijn

De werving

De werving gebeurt "van mond tot mond", maar ook door de verantwoordelijken in de erkende structuren om nieuwe gasten aan te trekken,... Sommige stellen zich graag voor als een "tehuis voor psychiatrische verzorging", andere noemen zich opvangtehuizen voor mensen "van overal".

De afwezigheid van maatschappelijke begeleiding.

Geen van deze tehuizen beschikt over een re-integratieproject. Ze beogen niet de zelfstandigheid van de mensen, tenzij op het vlak van hygiëne. Hun enige doel is de opvang van de mensen en het tehuis laten draaien.

Wij streven geen nutteloze inspanningen op het vlak van re-integratie na. Wij proberen niet hen te motiveren, een project op te starten met mensen die hiervoor niet meer over de intellectuele capaciteiten beschikken. (STR)

Bovendien worden de maatschappelijk assistenten van externe diensten vaak de toegang tot de structuur en het contact met de bewoners ontnomen.

We gingen die meneer elke maand of om de drie weken bezoeken en we voelden dat dat stoorde. Ze hadden niet graag dat we onze neus in hun zaken staken. Omdat ze, volgens mij, dergelijke mensen meer gewoon zijn die uiteindelijk nergens anders een plaats vinden. Het gaat uiteindelijk om mensen die heel eenzaam zijn, zonder enige vorm van sociaal contact. (SO)

De directie

De directie heeft alle macht. Ze volgt een familiemodel waar de gevoelsband, waardeoordelen en willekeurige beoordelingen overheersen. De uitvoering van beslissingen of sancties is soms dus even willekeurig.

Sommigen mogen er nooit naar buiten. (STR)

Mevrouw is veel strenger met diegenen die hun sociale bescherming verliezen. (STR)

De directie beheert alle inkomsten van de bewoners en de directrice is soms zelfs bewindvoerder.

Ze moesten dat meisje niet meer. Blijkbaar hield men haar geld achter of weet ik veel, het was echt... Ze hadden haar papieren afgenomen... Dat is redelijk erg als situatie. (SO)

Ze neemt vooral mensen van de "Zwarte Lievevrouwstraat". Zij beheert het geld. Het huurcontract loopt 3 jaar. Je tekent maar krijgt geen kopie. Wanneer je in het ziekenhuis wordt opgenomen, word je er uitgezet hoewel je de huur hebt betaald... (TR)

Hebt u vaak contact met de bewindvoerder? Neen, de contacten verlopen steeds via mevrouw. (SH)

Het personeel

Deze structuren worden omkaderd door laaggeschoold personeel. Ze mogen dan wel van goede wil zijn, ze zijn niet opgeleid om deze mensen te helpen. De minimale personeelsbezetting bestaat uit een nachtwacht, een kokkin, de directie en eventueel vrijwilligers.

Als ik een probleem heb?... of ik er met iemand van het personeel over praat??? Dat is keukenpersoneel, weet u wel. (STR)

De organisatie van het dagelijks leven.

De routine...

We staan op om 7.30 u, we ontbijten tot 8 u, daarna gaan we roken, gaan we onze tanden poetsen, ons scheren, en dat is het. We maken ons bed op, nemen een douche en wachten tot 11.45 u om te gaan eten. We eten in een refter, gaan roken en houden een middagpauze tot 15 u. Iedereen is verplicht een middagpauze te nemen. Van maandag tot donderdag tot 14.30 u en vrijdag tot 15 u. We gaan naar beneden, drinken een koffie, altijd weer hetzelfde, we gaan roken, wachten tot het avondeten van 16.45 tot 17.25 u en daarna zijn er die de afwas doen (SH).

Verplicht medisch onderzoek voor iedereen... door artsen of verpleegsters van buitenaf, soms door een psychiater.

Elke dinsdag komt de dokter. En elke dinsdag moeten we er verplicht naartoe. Inderdaad, elke dinsdag. Als je niet gaat, mag je niet naar buiten of wordt je zakgeld ingehouden. (SH)

Voor een luisterend oor zou het interessant zijn om naar een tehuis met een psychiater te gaan of naar een psycholoog die je

opvolgt. Ik heb wel een psychiater, net zoals de andere patiënten hier... Ja, dezelfde psychiater voor iedereen. Maar telkens wanneer ik bij hem kom, giet hij me vol haldol. Maar ik heb nood aan een goede psychiater en een goede psycholoog die naar mij luistert, anders gaat het niet (STR).

Geneesmiddelen worden verstrekt door niet-gekwalificeerd personeel.

De nachtwaker werkt tot 8 u. En daarna worden de boterhammen en de geneesmiddelen verdeeld. Deelt hij die uit? Ja (SH)

Veel mensen zitten duidelijk onder de geneesmiddelen. Twee weken geleden vroeg ik of er geen vrijwilliger tijdens het weekend kon komen, waarop men mij zei: "Neen, in het weekend nemen ze hun geneesmiddelen". Ik stel me dan de vraag of men hen niet te veel geneesmiddelen geeft om ze kalm te houden. (SH)

Sommigen moeten een hele dag lang werken.

Ik ging naar Leuven, naar een maatschappelijk assistente die me zei dat ik werk moest zoeken en alleen gaan wonen omdat je schoonmaakt en strijkt voor 5 euro. Van 8 uur 's ochtends tot 8 uur 's avonds. Voor een mand wasgoed, 5 euro. (SH)

Een georganiseerd sociaal isolement.

Er zijn er die, wanneer ze vrienden willen opzoeken of naar de film willen gaan, niet kunnen gaan. Er zijn er die slechts een uur of een halfuur hebben. Ze hebben iedereen verplicht middagpauze te nemen tot 15 uur, op maandag en op vrijdag. Wat wil je dan doen op zo korte tijd? (STR)

Er zijn er die ons voor kleine kinderen houden en ons niet respecteren. Als het personeel vriendelijk omgaat met de patiënten staat het een of twee dagen later aan de deur. (SH)

Het reglement.

Soepelheid bestaat niet in alle structuren. Sommige hanteren een zeer streng reglement.

Zoals in alle tehuizen is er een reglement. Zijn geneesmiddelen innemen zoals het hoort, op tijd binnen zijn, de directrice gehoorzamen. We mogen niet van tafel, we mogen niet ruziën. Er zijn er die geen sigaretten mogen hebben, er zijn er met diabetes. Niet roken in de kamers. Niet drinken. (SH)

Straffen.

Inbreuken op het reglement van inwendige orde worden gesanctioneerd met "straffen", gaande van een verbod om weg te gaan en het opknappen van klusjes voor de gemeenschap tot het inhouden van zakgeld.

Als we stoten uithalen zoals niet in het tehuis blijven slapen, te laat terugkeren, te veel drinken, niet douchen,... dan worden we gestraft. Dan krijgen we geen sigaretten of zakgeld of mogen we niet meer naar buiten. (STR)

Iedereen moet aanwezig zijn voor het eten. En als u niet terugbent om 21.40 u? Dan word je gestraft. Je krijgt geen zakgeld meer. We krijgen zakgeld, niet veel, de meesten 2,5 euro, anderen 3 euro. We zijn arm. En als je gestraft wordt? Wat wil dat zeggen? Het hangt ervan af waarvoor, mensen die het reglement niet naleven. Die krijgen geen sigaretten en zakgeld meer en mogen niet meer naar buiten (...). We worden behandeld als kinderen. We worden niet gerespecteerd. (SH)

De ultieme sanctie is dat bewoners eruit worden gezet.

Er zijn mensen aan de deur gezet omdat ze de reglementen niet naleefden. Van de ene dag op de andere of onmiddellijk. Binnen 5 minuten of 1 uur moet je weg zijn. (SH)

Klachten

Sommige bewoners hebben het over uitbuiting, psychologische mishandeling, verwaarlozing, oplichting of beschrijven opvangomstandigheden die vragen doen rijzen: geen vaste kamer, geen persoonlijke kast, niet-beveiligde toegang tot persoonlijke dossiers en geneesmiddelen, beperkt aantal douches per week,...

Sommige bewoners of voormalige bewoners maken melding van onaanvaardbare praktijken met betrekking tot de mensenrechten, bijvoorbeeld het openen van de post, controle op de bezoeken, inning van het volledige inkomen via een systeem van volmacht over de rekening van de bewoner, geen teruggave van het zakgeld uitgekeerd door een OCMW, het achterhouden van persoonlijke zaken om te vermijden dat de bewoner vertrekt,... De identiteitspapieren worden soms in beslag genomen.

Infantilisering van de bewoners

Deze organisatie eindigt in het infantiliseren van de bewoners. Alles wordt in hun plaats gedaan. Ze kennen zelfs het bedrag en het type van inkomen niet waarover ze beschikken.

Soms weten ze dus zelfs niet hoeveel ze verdienen, ze kennen hun inkomen niet. Neen. Hoe kunnen ze dan hun leven in eigen hand nemen als ze zelfs niet weten vanwaar hun geld komt? (SH)

Maar naar Apollo (gesloten door de gemeentelijke overheden in 2008) hebben we iemand gestuurd die helemaal niets meer kon. Zo'n mensen worden dan totaal afhankelijk van het beleid van zulke instellingen. En dat is toch wel gevaarlijk. (LH)

Doordat ze nooit initiatieven of beslissingen nemen, worden de bewoners afhankelijk van de structuur.

Diegenen die het meest in staat zijn om te vertrekken, zijn natuurlijk diegenen aan wie men tijdens de uitgaansuren beperkingen zal opleggen (...). Ze mogen niet meer zelf denken, beslissen en ik denk dat ze zich op geen enkel ogenblik kunnen voorstellen dat er een andere mogelijkheid is. (SH)

De structuur voelt zich "eigenaar" van haar bewoners en gaat ze "terughalen" wanneer ze vluchten...

Wanneer ze hun leven in eigen handen proberen te nemen, beslissen om te vertrekken, loopt het slecht af. Ik heb de gelegenheid gehad om met een vrijwilliger te spreken die me is komen opzoeken, ik heb contact gehad met zijn bewindvoerder, met zijn psychiater die me een brief heeft geschreven waarin staat dat zij voorstander was van zijn vertrek omdat ik wist dat het niet goed ging. Hij is aan de deur gezet, men heeft zijn SIS-kaart afgenomen terwijl hij geneesmiddelen moest nemen. Hij is gestraft, hij is op straat gezet (SH).

We hebben ooit iemand over de vloer gekregen die gaan lopen was uit zo'n private home. We hebben het aan de stok gehad met die directrice, die kwam hem terughalen. "Hij is van ons" zei ze. Ze verdiende daar goed geld aan de mensen, daarom dat ze kwaad was... Maar wij hadden hem niet afgepakt, die mens was daar gaan lopen. (LH)

Ergens zijn het untermenschen zonder rechten, mensen aan wie alle rechten worden ontnomen. (SH)

Hoe deze sector saneren?

Het lijkt in ieder geval van essentieel belang te zijn de bestaande NEOS niet gewoonweg te sluiten.

De niet-erkende opvangstructuren moeten in twee opzichten worden "gesaneerd": enerzijds hun organisatie en uitrusting controleren en verbeteren en anderzijds de mensen die er worden opgevangen beschermen zodat hun mensenrechten worden gegarandeerd.

Voor het derde luik zal ik duidelijk zijn, ik ben voorstander van een kader met eventuele erkenningen of in ieder geval, een norm die duidelijkheid schept en de grenzen bepaalt (...). Ik denk dat men zich bewust is van de grenzen van de oefening, een beetje de vechtersbaas gaan uithangen in dit domein en opvangcapaciteiten improviseren,... Het is een beroep dat moet worden erkend, terwijl het de overheid daadwerkelijk ontbreekt aan financiering of opvangcapaciteiten. (HASG)

Ze vervullen een functie en komen tegemoet aan een daadwerkelijke behoefte omdat ze mensen opvangen die elders geen plaats vinden. Vandaar dat men hen geen integratieproject moet opleggen zoals het geval is voor de erkende opvangstructuren (zie met name 4.2.3).

Ze moeten zich openstellen voor de ambulante sociale en gezondheidsdiensten van buitenaf. Dit is essentieel opdat de bewoners zouden kunnen gebruik maken van een maatschappelijke begeleiding en kunnen worden verzorgd in goede omstandigheden. Slechts op deze manier zullen ze hun leven weer in handen kunnen nemen. Met andere woorden, er wordt voorgesteld om de structuren te verplichten in te staan voor de ontwikkeling van samenwerkingen die kunnen worden voorgesteld en aangeboden aan de mensen, aan wie het echter vrij staat om de maatschappelijke begeleiding te weigeren zonder dat dit gevolgen heeft voor hun verblijf.

Er is nood aan een maatschappelijk werk dat de persoon de mogelijkheid biedt om stap voor stap zijn leven weer in eigen handen te nemen. Er zijn er die steeds afhankelijk zullen blijven van bewindvoerders maar misschien dat we ze geleidelijk aan kunnen helpen om houvast te vinden en om te werken aan hun leven. Er is nood aan een maatschappelijk en psychologisch kader, aan specifieke activiteiten die leiden tot de ontwikkeling van de persoon. (SH)

4.3.4 Voorstel: Langdurige opvang

Thuislozen vormen geen homogene groep, ze hebben verschillende en uiteenlopende problemen en behoeften en hebben nood aan aangepaste voorzieningen voor hun specifieke situatie. Momenteel bestaan er weinig (of onvoldoende) alternatieve opvangoplossingen.

Het bestaande aanbod en de manier waarop dit zich ontwikkelt, geven blijk van een groot dynamisme vanwege talrijke maatschappelijk werkers (zie 4.2.6), maar de mogelijkheden die zijn toegestaan door de huidige reglementeringen en financieringen zijn beperkt. Toch vindt een aantal personen oplossingen in de "grijze zone" van de sector (zie 4.3.1-3).

Er blijven dus lacunes inzake de langdurige opvang voor de meest kwetsbaren.

Maar ik denk zeker dat er een categorie van thuislozen is, die gebruik zouden willen maken van een instelling zonder tijdslimiet. Sommige hebben de nood aan een rusthuis. (ALB)

Vandaar ook dat wij enkele interessante formules voorstellen om in Brussel in praktijk te brengen.

Gezinspensions zonder maatschappelijke begeleiding

Bij begeleiding gaat men uit van een vorm van controle van het leven en de manier van organiseren van kwetsbare personen. Sommige maatschappelijk werkers denken dat deze begeleiding niet voor iedereen noodzakelijk is omdat: "Men ze steeds op de vingers kijkt" (MRV2). Voor sommige mensen zou een opvangstructuur van het type "gezinspension", zoals die in Engeland bestaan, geschikt zijn omdat ze alle hoteldiensten verzekeren.

Dan denk ik zo aan pensions, zoals vroeger de kolonisten als die terugkwamen naar België zaten die vaak in een soort pension, een grote villa waar ze een kamer hadden. Dat zou een piste zijn: een gewoon pension waar niet te veel vragen worden gesteld, maar waar mensen fatsoenlijk bediend worden, en proper zit, maar waar men op z'n eigen houtje leeft, zonder begeleid te worden, met een soort kotmadam. (ALB)

Gezinspensions met maatschappelijke begeleiding

Andere mensen zouden ook kunnen leven in dergelijke structuren, maar dan met maatschappelijke begeleiding. Deze begeleiding zou tot stand kunnen komen door een overeenkomst met externe sociale diensten.

Er moeten structuren komen die een minimale omkadering bieden. Omdat ik denk dat dit ook mensen zijn die, wat hun gevoelsleven betreft, werkelijk nood hebben aan instellingen en maatschappelijk werkers, een houvast dat ze elders niet zouden vinden. Dit mag men niet uit het oog verliezen. Als er geen educatieve aanwezigheid is, officieel of wat dan ook, zal dit niet werken. Ze moeten een houvast hebben of slaan anders in paniek. En dan zijn er nog de fenomenale institutionele kronkels. (SH)

Na controle en aanpassing van deze door de overheden niet erkende opvangstructuren zouden sommige structuren kunnen worden "omgevormd" tot gezinspensions met maatschappelijke begeleiding, gezien hun zeer kwetsbare publiek.

Oplossingen

Er zouden oplossingen kunnen worden gevonden: enerzijds door na te denken over de werking van de onthaalhuizen en de diensten voor begeleid wonen, een werking die noodzakelijk is voor het bevorderen van een lage drempel, en anderzijds door na te denken over het conform maken van de bestaande opvangstructuren waarbij de lage drempel wordt behouden. De NEOS moeten echter uit de schaduw treden en een legitimiteit verwerven door zich te onderwerpen aan de controle en de eisen van de Brusselse overheden. (zie 4.3.3)

Er bestaan overigens voorzieningen in andere gewesten. Men kan zich hierdoor laten inspireren.

 In het Waals Gewest bijvoorbeeld, bestaan er gemeenschapshuizen waar mensen in moeilijkheden verblijven en plaatsen die een “toelating voor de behandeling van personen met een handicap” hebben gekregen.

In Wallonië is een gemeenschapshuis (“maison de vie communautaire”) elke inrichting die een huisvestingscapaciteit biedt voor minstens vier personen en doorgaans aan in sociale moeilijkheden verkerende personen – die voordien verbleven in een onthaalhuis of in een structuur met hetzelfde doel en erkend door de Vlaamse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie of een publieke overheid van een buurstaat – een onderkomen van lange duur in een structuur met collectieve uitrustingen aanbiedt, evenals een aangepaste begeleiding om ze te helpen bij het verwerven of opnieuw verwerven van hun zelfstandigheid^[36].

De zorgtoelating op haar beurt is van toepassing op iedere rechts- of natuurlijke persoon die, gewoonlijk gehandicapte personen ten laste neemt die (tot de vierde graad) geen familie zijn en die niet door een overheid erkend is om deze activiteit uit te oefenen^[37].

 In Antwerpen bestaat er een pension met lage drempel voor thuislozen: Pension Van Schoonhoven^[38].

Pension Van Schoonhoven is een samenwerking tussen OCMW Antwerpen en CAW Metropool. Het is een onthaalhuis met een zeer lage drempel voor daklozen. Het richt zich tot thuislozen die niet thuiswonen in een traditioneel onthaalhuis en die niet in staat zijn om alleen te wonen. Het biedt de mogelijkheid tot individueel wonen, maar met een beperkte sociale begeleiding. De kamers zijn bemeubeld en worden verhuurd.

4.4 DE SAMENWERKING TUSSEN VERSCHILLENDE DIENSTEN

4.4.1 Kloven tussen diensten

De kloof tussen sociale diensten/gezondheidsdiensten

De gezondheidszorg en de geestelijke gezondheidszorg doen vele vragen rijzen in de thuislozensector. Daklozen wachten doorgaans lang vooraleer ze zich laten verzorgen. Wanneer ze dit dan doen, gaan ze meestal rechtstreeks naar het ziekenhuis. Hun ziekenhuisopname verloopt niet probleemloos, de praktijk leert immers dat ze snel worden weggestuurd omdat het zorgpersoneel hun problemen bestempelt als “sociale problemen”. Omgekeerd voelen de maatschappelijk werkers zich niet opgewassen tegen deze situaties en kunnen ze de psychosociale opvolging van deze personen niet verzekeren. Ze willen dat de gezondheidszorg en de geestelijke gezondheidszorgsector samenwerken bij de behandeling van kwetsbare personen.

En zijn er volgens u veel mensen met verschillende problemen? Ja. We komen er heel veel tegen. We krijgen soms reacties wanneer we iemand in een crisis doorverwijzen naar bijvoorbeeld de psychiatrie. Nadien vertrekken ze omdat ze niet weten wat eraan te doen, “Maar u bent een onthaalhuis...” We hebben geluk, de mensen van het team zijn gesensibiliseerd of hebben een opleiding in de geestelijke gezondheidszorg gevolgd, maar dat is niet de bedoeling. Telkens weer worden deze mensen haast weggestuurd. Ze krijgen een spuitje en dat is het dan. En als er kinderen zijn (die zijn thuisgebleven), is het een ramp. In de psychiatrie bijvoorbeeld is er soms geen of weinig communicatie over belangrijke zaken zoals wie zich over de kinderen gaat ontfemen. Iedereen steekt zich weg. (SME)

[36] Decreet van het Waals Gewest van 12 februari 2004 betreffende de opvang van, het verschaffen van een onderkomen aan en de begeleiding van in sociale moeilijkheden verkerende personen.

[37] Besluit van 14 mei 2009 van de Waalse Regering betreffende de toelating voor natuurlijke of rechtspersonen om voor gehandicapte personen te zorgen zonder dat ze door een publieke overheid erkend zijn om die activiteit uit te voeren.

[38] www.ocmw.antwerpen.be

Deze “pingpongpraktijken” zijn schadelijk voor de verdere behandeling van de patiënten wanneer ze het ziekenhuis verlaten. Het mobiele team van SMES-B kan de opvolging van deze patiënten op zich nemen.

Ze had een overdosis geneesmiddelen ingenomen en ik ben om 7 u aangekomen en de dame ligt daar met een plastic zak vol geneesmiddelen. We weten zelfs niet wanneer deze persoon haar behandeling mag hernemen. Er was geen communicatie, hetgeen ons werk bemoeilijkt (SM).

De kloof tussen openbare diensten/diensten van verenigingen

De concurrentie tussen openbare diensten en diensten van verenigingen is hevig. In de Brusselse sector van de thuislozenzorg is deze tegenstelling ugesproken en zichtbaar. Nochtans bestaan er overlegmiddelen en worden deze ook gebruikt.

Sociale coördinatie (openbare en verenigingsdiensten) is de bevoegdheid van het OCMW sinds de wet van 1976. Alle Brusselse OCMW's organiseren dit momenteel op het grondgebied van hun gemeente. De coördinatie wordt gesubsidieerd door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie naargelang de projecten die de 19 Brusselse OCMW's indienen en bevolkingscriteria. In dit kader kan een coördinator worden aangeworven. De opvatting, de prioriteiten en de werkmethoden zijn voor elke coördinatie verschillend. De verenigingsdiensten voelen zich niet altijd volwaardige partners tegenover de openbare diensten.

Ik zit in dat overleg maar het is redelijk schrikwekkend. Rond de tafel zitten alle gemeentelijke diensten. We zijn ongeveer de enige onafhankelijke dienst in de coördinatie. Ik denk echter dat we, ongeacht de moeilijkheden die we kunnen tegenkomen, verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van het werk. Als ik te veel aandring, keert zich dat tegen de mensen met wie we toch trachten te onderhandelen. Het is waar dat het in sommige gemeenten erg gesteld is met de verantwoordelijke gemeentelijke diensten. (STR)

Binnen het Brussels Overleg Thuislozenzorg zijn de OCMW's en de verenigingsdiensten van de sector partners. De spanningen ontstaan vaak uit de verschillen in opvatting over de zorg en de diensten.

Taalbarrières

De gebrekkige kennis van de andere taal zorgt ervoor dat Brusselse structuren hun actieterrein beperken tot het aanbod van hun eigen gemeenschap, terwijl de mogelijkheden ruimer zijn.

Zo drukte tijdens een groeps gesprek 's ochtends in een Nederlandstalige structuur een man die op straat leefde zijn wens uit een plaats in een onthaaltehuis te vinden. Men kon hem niet verder helpen. In de namiddag van diezelfde dag, tijdens een bezoek in een Franstalig dagcentrum, verwees de maatschappelijk werker naar de lijst van de dag met beschikbare plaatsen: er waren er 8 voor alleenstaande mannen... Het is soms moeilijk om vraag en aanbod met elkaar te verbinden, ondanks de pogingen.

Ik veronderstel dat men evenmin voldoende de reflex heeft om te zoeken in een Nederlandstalig onthaaltehuis. We zouden geen dergelijke barrières mogen opwerpen... Het is waar dat we de maatschappelijk werkers misschien moeten sensibiliseren. Het is immers waar dat diegenen die ik ken niet de reflex hebben om... Ik denk dat er ook in de gemeenschap en bij het personeel veel versnippering is... Dus ook daar is dat niet genoeg... We zien elkaar niet op dezelfde ontmoetingsplaatsen, we ontmoeten elkaar veel minder. Dus misschien ook tussen Franstalige en Nederlandstalige maatschappelijk werkers. In het netwerk kom ik weinig Nederlandstaligen tegen, omdat ofwel de opleidingen door Franstalige verenigingen voor Franstalige instellingen worden georganiseerd en er is dus zeer weinig uitwisseling op dat niveau en misschien moet de werknemers de tijd worden gegund om iets proactiever te zijn en zelf op zoek te gaan... Ik spreek in elk geval voor mezelf. (SO)

Er moeten meer uitwisselingen van praktijken tussen de Franstalige en de Nederlandstalige maatschappelijk werkers van het Gewest worden georganiseerd. De diensten zelf hebben vroeger reeds uitwisselingen georganiseerd. (Zie ook 4.4.2)

De thuislozenweek is een mooi voorbeeld van samenwerking. Jaarlijks organiseren de Bico-federatie, de Brusselse Welzijns- en Gezondheidsraad (BWR), de Association des maisons d'accueil et des services d'aide aux sans-abri (AMA) en het Centrum voor Maatschappelijke Documentatie en Coördinatie (CMDC-CDCS) beurtelings, maar in nauwe samenwerking, de Brusselse thuislozenweek. Er bleek immers een grote behoefte te zijn aan contacten tussen de instellingen uit de sector. Werknemers uit de sector kunnen elkaar dan ontmoeten, andere instellingen bezoeken die aanvullend of vergelijkbaar werk verrichten, en hun werking en dienstenaanbod leren kennen. Bovendien wordt het evenement sinds een paar jaar afgesloten met een studiedag. De positieve effecten van deze ontmoetingsweek zijn al heel snel zichtbaar. Het is gemakkelijker om samen te werken met een dienst die je beter hebt leren kennen.

Interregionale stromen

België is een klein land. De mensen wonen er vaak zonder aandacht te hebben voor de institutionele kloven. Het spreekt voor zich dat er, naargelang de behoeften van de daklozen en hun verbondenheid met een bepaalde plaats, stromen bestaan tussen gewesten. Ze kunnen deel uitmaken van het maatschappelijk project wanneer dit overeenkomt met het traject van de personen in kwestie. Dit is niet het geval wanneer de organisatie van deze stromen de vorm aanneemt van een systematisch gebruik van het aanbod van een ander gewest zonder dat deze praktijk maatschappelijk gefundeerd is.

Brussel is een van de weinig regio's waar elke thuisloze gehoord wordt en opgevangen kan worden, ongeacht van welke stad hij afkomstig is. Kijk maar naar de grote Vlaamse steden die hun thuislozen naar Brussel sturen. In Halle is er één project voor thuislozen, het vervolg van dit project is "Brussel". Mechelen heeft een project voor enkele maanden voor thuislozen, het vervolg is "Brussel". (VH)

4.4.2 Concrete samenwerkingen

Er bestaan in Brussel heel wat voorbeelden waarbij de diensten samenwerken en gemeenschappelijke projecten ontwikkelen. Er zijn samenwerkingen tussen diensten die afhankelijk zijn van verschillende institutionele overheden in het Brussels Gewest en op die manier de institutionele kloven in hun dagelijkse werking overbruggen. We geven hiervan enkele voorbeelden.

Tussen diensten voor thuislozenzorg

 Het Brussels Overleg Thuislozenzorg en de federaties van voorzieningen in de thuislozenzorg (zie 4.1) zijn hiervan significante voorbeelden.

Tussen OCMW-diensten

 Ook op gemeentelijk vlak worden initiatieven genomen. Een voorbeeld in de thuislozensector is dat van het OCMW van Sint-Gillis. Het werkt aan een geïntegreerde benadering in samenwerking met verschillende voorzieningen met als doelstelling het gezin te beschermen en het te helpen opnieuw zelfstandig te worden. Deze opvolging heeft ofwel een preventief ofwel een remediërend karakter.

Aan de grondslag van onze samenwerking met heel wat voorzieningen ligt de psychologische begeleiding die samengaat met het bezorgen van een woning en waar de mensen niet aan zichzelf zijn overgeleverd, ze worden omkaderd, er zijn voorzieningen en ze worden begeleid naar de voorzieningen zoals de OCMW's om een basistaak uit te voeren (HASG).

De huisvestings- en daklozenproblematiek kan op verschillende manieren worden benaderd. Er bestaan verschillende invalshoeken via het CBW. Er zijn invalshoeken voor de problematiek van de relatie tussen eigenaar-huurder en financiële invalshoeken via de schuldbemiddelingsdienst. Er zijn heel wat invalshoeken die ons kunnen helpen op preventief vlak om moeilijke situaties te identificeren. Er is ook de invalshoek van de dynamiek van de mensen die in een uiterst precare situatie leven en wier eerste reflex in een crisissituatie erin bestaat een nieuw onderdak te zoeken zonder zelfs maar te hebben nagedacht over de oorzaken die hebben geleid tot het mogelijk verlies van hun onderdak. We beschikken dus echt over een geïntegreerde voorziening waarin al deze invalshoeken met elkaar verbonden zijn en waardoor de situatie op een globale manier kan worden aangepakt (HASG).

Tussen politiekorps en straatwerkers

"Herscham", een politie-eenheid, werkt specifiek met de mensen die op straat leven, met name om hun identiteitspapieren weer in orde te brengen. Omwille van zijn aanpak en samenwerking met de sector van de thuislozenzorg is Herscham erin geslaagd een vertrouwensband op te bouwen met de "straatbewoners", waardoor verstoringen van de openbare orde kunnen worden voorkomen.

De ervaring van Herscham moet worden uitgebreid naar andere politie-eenheden om de band tussen daklozen en de publieke overheden te verstevigen. Het team van Herscham krijgt zo veel aanvragen dat versterking nodig is^[39].

Tussen straatwerk en juridische diensten

De meest hulpbehoevenden hebben de grootste moeilijkheden om hun rechten te doen gelden.

In België hebben armen op papier misschien genoeg rechten, er dienen toch instrumenten ontwikkeld te worden die hen toelaten hun theoretische rechten en vrijheden daadwerkelijk uit te oefenen.

[39] Memorandum van de Bico-federatie. Brusselse thuislozenzorg, 2009

 Advocatenkantoor Quartier des Libertés besteedt bijzondere aandacht aan daklozen, steuntrekkers van het OCMW die voor het gerecht moeten komen, mensen met een overmatige schuldenlast, mensen zonder papieren, mensen die uit hun huis zijn gezet, mensen met een geestelijke aandoening of een handicap, geplaagde kinderen, slachtoffers van mensenhandel, slachtoffers van genitale verminking bij vrouwen (GVV), vluchtelingen die het slachtoffer zijn van misdaden tegen het internationaal humanitair recht en alle slachtoffers van onrechtvaardigheden die het door hun kwetsbaarheid moeilijk hebben om hun fundamentele rechten te laten naleven.

Via zijn begeleidingscomité werkt dit advocatenkantoor onder meer samen met de Maraude van Sint-Joost en met “Droits sans toit”.

 Droits sans toit is een gratis wekelijkse permanentie voor juridisch advies in het Centraal Station van Brussel, die werd opgestart met het Huis van de Rechten van de Vierde Wereld. Deze permanentie verschaft daklozen juridisch advies.

Tussen de huisvestingssector en de sector van de maatschappelijke begeleiding

 De projecten voor “rechtstreekse toegang van de straat tot solidair wonen” worden gedragen door verschillende diensten met aanvullende doelstellingen, het Sociaal Verhuurkantoor (SVK) “Ieder zijn woning”, nachtopvang “Hoeksteen”, de dienst voor begeleid wonen “Fami-Home”, de straatwerkers van “Diogenes” en een dienst voor de begeleiding van minderjarigen in moeilijkheden “Les Sentiers de la Varappe” om samen een nieuwe vorm van inschakeling uit te werken door middel van huisvesting voor daklozen. Dit zijn des te meer projecten van interinstitutionele samenwerking omdat de verschillende partners onder verschillende overheden vallen: Diogenes, Hoeksteen en Fami-Home zijn erkend door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, het SVK Ieder zijn woning door het Brussels Gewest en Sentiers de la Varappe door de Franse Gemeenschap (zie 4.2.6).

 Andere projecten voor solidair wonen zijn ontstaan met andere partners: in Anderlecht een tehuis in samenwerking met de vzw Nieuwe 150; in Brussel de tussenstapwoning “La Fraternité” in samenwerking met de Stichting Henri Servais, de Stichting Huis en Humanisme, het SVK Ieder zijn woning, het onthaaltehuis “La maison Rue verte” en Fami-Home.

Tussen de sector van de geestelijke gezondheidszorg en die van de sociale uitsluiting

Elke activiteit van SMES-B is gericht op samenwerkingen met de meest uiteenlopende bevoegde actoren. De werking ervan is gebaseerd op 3 hoofdactiviteiten.

 De cel ondersteuning voor de thuislozensector werkt samen met heel wat hoofdrolspelers van de sector, maar ook met openbare vastgoedmaatschappijen (OVM, sociale woningen) enerzijds en met de Sociale Verhuurkantoren (SVK) anderzijds. Daarnaast is de oprichting van een netwerk van psychosociale hulpverlening rond patiënten een noodzakelijke voorwaarde voor een doeltreffende opvolging.

 Er worden intervisiegroepen georganiseerd. In deze groepen zetelen gezondheidswerkers uit de sector van de geestelijke gezondheidszorg en maatschappelijk werkers, die te maken hebben met een psychisch zeer kwetsbaar publiek. Binnen deze groepen worden standpunten uitgewisseld en kennispistes uitgewerkt vanuit klinische situaties die hen op het terrein in moeilijkheden hebben gebracht.

 Deze uitwisselingen zijn gespreksmomenten die zijn bedoeld om de reflecties over sleutelkwesties te verfijnen met het oog op het aanpassen van de praktijken en/of het beleid voor de sociaal en psychisch zwakkeren en de gezondheidswerkers die hen begeleiden.

De gezondheidswerkers op het terrein in Brussel starten heel wat vernieuwende initiatieven op. Toch moeten er nog inspanningen worden geleverd om al deze acties te verbinden met de verwante sectoren, die van de geestelijke gezondheidszorg, de medische sector, de sector van het justitieel welzijn, die van de sociale diensten,...

4.5 MAATSCHAPPELIJK WERK IN DE THUISLOZENSECTOR

4.5.1 Een zeer zware psychologische belasting

Dankzij de verschillende ontmoetingen in het kader van deze participatieve katern hebben we met heel wat maatschappelijk werkers uit de sector kunnen spreken. Het werk is bijzonder zwaar gezien de aard van de moeilijkheden waarmee de geholpen mensen worden geconfronteerd, de omvang van het werk, de gevolgen voor het leven van de mensen en de gezinnen, de emotionele belasting van de maatschappelijke begeleiding en het feit dat men dicht bij de mensen staat die men helpt, hetgeen soms verwijst naar wat de maatschappelijk werkers zelf hebben meegemaakt.

We worden geconfronteerd met mensen met een multiële problematiek waarbij je voelt dat de belemmeringen zodanig groot zijn. (ALB)

Hoewel hun professionele houding niet wordt betwist en ze zich houden aan zeer duidelijke deontologische regels, blijven de maatschappelijk werkers ook maar mensen die worden geraakt door de levensverhalen en de dagelijkse problemen van de mensen die ze helpen. Het zware werk in deze sector zorgt ervoor dat de maatschappelijk werkers snel aan het einde van hun krachten zijn.

De meeste sociale diensten organiseren een toezicht voor hun maatschappelijk werkers, maar niet allemaal... Een jonge vrouw die voordien in een onthaaltehuis werd opgenomen en die nu een opleiding maatschappelijk assistent volgt, vertelde over hoe ze zich zorgen maakte over haar professionele toekomst en de emotionele belasting van haar toekomstige job.

Maar ik had ook een probleem, want als toekomstig medewerkster op het OCMW heb ik een beetje schrik, omdat ik tegen mezelf zeg dat er geen psychologische opvolging is voor die mensen, die juist werken om naar die vrouwen te luisteren. Het is heel belangrijk. Ik ga maatschappelijk assistent worden, maar wanneer ga ik, wanneer ik naar 30 vrouwen per week ga luisteren, de tijd hebben om de dingen van mij af te zetten, zodat ik dit beroep jaren kan uitoefenen. En dat vind ik heel belangrijk want als toekomstig maatschappelijk werkster heb ik geen zin om... hoe zal ik het zeggen, "eronder door te gaan" en de mensen wandelen te sturen... Ik heb maatschappelijk assistentes gekend die mij hadden moeten helpen, maar met wie ik echter voortdurend overhoop lag. (MRV)

Supervisie vormt een essentieel instrument binnen elke dienst om te komen tot een kwaliteitsvol maatschappelijk werk.

 Om te vermijden dat de medewerkers er vroegtijdig psychologisch onderdoor gaan en om hun praktijk te verrijken, werden vroeger uitwisselingen georganiseerd tussen de diensten binnen de thuislozensector. Deze praktijk zou in een duurzame en systematische vorm kunnen worden gegoten voor geïnteresseerde medewerkers.

 MABO. De Bico-federatie organiseert viermaal per jaar, samen met AMA en het Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) Archipel, een overleg onder de naam "Maisons d'Accueil Bruxelloises - Brusselse Onthaalhuizen" (MABO), waarin de specifieke problematiek van de Brusselse instellingen voor residentiële opvang wordt besproken.

4.5.2 Hoge verwachtingen van de kant van de daklozen

Om de doelstellingen - zelfstandigheid voor de mensen - te bereiken, moet het maatschappelijk werk van die aard zijn dat het de beste resultaten oplevert. De personen die worden geholpen erkennen het werk van hun maatschappelijk assistent, maar zijn soms ook ontgoocheld over de manier waarop ze worden begeleid.

De thuislozen hebben in de eerste plaats behoefte aan aandacht, aan menselijke warmte, aan vertrouwen, een luisterend oor. (LH)

Het probleem zijn de maatschappelijk assistenten. Je krijgt te maken met iemand die bekwaam of onbekwaam is. Vaak krijg je te maken met iemand die met zijn duimen draait en die je gaat zeggen dat alles goed gaat. Maar soms heb je maatschappelijk assistenten die geen vooruitgang boeken, zodat je ter plaatse blijft trappelen. (3P)

We krijgen zelden mensen tegenover ons die ons niet beoordelen. We hebben zo veel moeilijke situaties meegemaakt dat we genoeg hebben van mensen die niet naar ons luisteren. Wie in een onthaaltehuis terechtkomt, draagt een verleden met zich mee. Je moet de tijd nemen om te luisteren naar het verhaal van de mensen. Anders is het te gemakkelijk, en hou je enkel rekening met de administratieve kant van de zaken en niet met de rest. Maar ik kwam in een onthaaltehuis terecht waar men mij zei, "Ziezo, en nu gaan we een therapie volgen". Tien jaar hebben ze me gezegd om een therapie te volgen, maar dat was het goede moment om het te doen. En nu ben ik tevreden, dat is nu anderhalf jaar geleden. En nu kan ik eindelijk andere dingen doen. Het zijn stappen, je mag niet te snel gaan, maar je moet de mensen begrijpen. Als je niet begrijpt hoe ze functioneren, zal je nooit met ze kunnen werken. Ik vind dat wie in de sociale sector werkt, geduld moet hebben. (3P)

4.5.3 Moeilijkheden bij de maatschappelijke begeleiding

Het streven naar zelfstandigheid

Mensen die in een onthaaltehuis terechtkomen, zijn vaak zeer ongestructureerd, getekend door gebeurtenissen, onthecht. De weg naar vertrouwen en nieuwe zelfstandigheid is lang en moeilijk. Als dit de taak van de maatschappelijk werkers is, heeft men de volledige medewerking van de persoon nodig. Zonder deze wil en motivatie is het maatschappelijk werk gedoemd te mislukken.

Veel mensen denken, zeggen: "Wel ja, mijn maatschappelijk assistente doet niets". "Welnu, als jij niets doet, gaat jouw maatschappelijk assistente het ook niet in jouw plaats doen, hé!" (LH)

En dat is het probleem dat je hebt met een maatschappelijk assistente die iets voor jou wil doen en die ziet dat het niet gaat. Wanneer men een verslaving heeft, gaat men steeds beloftes maken, zoals "Jaja, morgen ga ik dat doen, morgen...". En morgen doe je niets omdat het je eigenlijk niet kan schelen. Maar ik begrijp dat maatschappelijk assistenten soms moeten opgeven omdat ze proberen iets te doen maar de mensen zelf geen steek uitvoeren. (LH)

We hebben er hier een gehad, hij had hem drie maanden gegeven. Hij zei hem dat hij minstens werk moest gaan zoeken. Maar hij zat de hele dag achter zijn computer, maar dan voor muziek en dat soort zaken. En hij zocht niet. Na drie maanden heeft zijn maatschappelijk assistente hem gezegd: "Luister, het spijt me maar we kunnen je hier niet houden hé! Als je niets wil doen..." Als je op de leeftijd van 25 jaar niets wil doen, kan je ze hier niet houden voor heel... (LH)

Eventuele averechtse effecten

Sommige personen die lange tijd door sociale diensten zijn opgevolgd, lopen een reëel risico het slachtoffer te worden van institutionele afhankelijkheid. De meeste kwetsbare personen en gezinnen worden immers "sinds altijd al" gevolgd door een of meer sociale diensten. Deze lange geschiedenis van opvolging kan leiden tot afhankelijkheid, een verlies van verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid. Sommige mensen denken dat ze worden beschermd door een almachtig sociaal systeem, zelfs wanneer ze geen gelijk hebben. Ze denken dat ze als bij toverslag gaan worden "heropgevestigd". Het huidige maatschappelijke systeem dat is gericht op "activering" lijkt deze afhankelijkheid te doorbreken, maar deze nieuwe strategie van responsabilisering doet vele vragen rijzen.

We zijn voor de vrederechter verschenen en we kregen een datum om te verhuizen. Ik dacht op dat moment dat het sociale systeem in België toch redelijk consequent was. Ik had het helemaal mis. Ze hebben mij en mijn vrouw in het CDSH ondergebracht en ons de volgende dag gevraagd om te vertrekken. Ik heb mijn gerief gepakt en ben vertrokken. (FH)

Financiële problemen

Elk tehuis bepaalt zelf de prijs voor de opvang, die dus kan verschillen. De regel is dat men 2/3 van zijn inkomen aan het onthaaltehuis geeft. De bewoners hebben soms de indruk dat het onthaaltehuis "winst maakt" op hun rug, omdat het wordt gesubsidieerd door een Gemeenschapscommissie/Gemeenschap (voor het maatschappelijk werk) en bovendien een financiële bijdrage aan de bewoner vraagt (voor het verblijf) en soms eist dat ze vrijwilligerswerk doen. Het onthaaltehuis van Spullenhulp hanteert dit systeem van vrijwilligerswerk om de opvangkosten te drukken en om nieuwe projecten te financieren (met name begeleid wonen). De bewoners hebben het moeilijk om deze werkwijze te aanvaarden omdat ze van mening zijn dat ze te weinig geld hebben voor hun behoeften en hun toekomst.

In de onthaaltehuizen kom je binnen, krijg je onderdak en eten maar moet je wel 2/3 van je inkomen afgeven en dan moet je nog voltijds voor hen werken zonder enige vergoeding. En dan heb je nog 1/3 over maar wat kan je daar nog mee doen? (FH)

Hier betaal je 13 dagen niets, er is een verpleegster, je hebt onderdak, de was wordt gratis gedaan, er is psychologische hulp. In vergelijking met de andere onthaaltehuizen waar je, als je € 700 krijgt, 500 tot 550 moet afgeven, wat blijft er dan nog van over? Wat ga je sparen, 30 – 40 euro per maand??? Hoe lang duurt het vooraleer je een appartement hebt? Roken is nog de minst slechte gewoonte. En er zijn plaatsen waar je vier dagen op zeven werkt. (TR)

Het zou nuttig zijn om overeenkomsten te ondertekenen tussen de OCMW's en de onthaaltehuizen, zodat de financieringspraktijken van de onthaaltehuizen onder een uniform en transparant systeem vallen dat van toepassing is in heel het Brussels Gewest^[40].

Als aanvulling op de voorbereiding op het leven "buiten de muren", verplichten sommige tehuizen hun bewoners om te sparen zodat ze bijvoorbeeld een huurwaarborg kunnen betalen. Het principe mag dan wel op bijval rekenen, het feit dat men zaken moet opofferen is minder populair, te meer daar de inkomens heel beperkt zijn. Vandaag sparen met het oog op uitgaven voor morgen is een houding die thuislozen niet aannemen, omdat ze het, doordat ze van dag tot dag

[40] Memorandum van de Bico-federatie. Brusselse daklozenzorg. 2009

leven, moeilijk hebben om de toekomst te plannen, zelfs op korte termijn, en veeleer in het hier en nu leven.

Vroeger kregen de mensen zakgeld, maar iedereen verbraste onmiddellijk zijn geld en sparen was helemaal niet verplicht. Sinds 2005 bestaat de re-integratieverplichting en moet men dus verplicht geld opzij zetten voor een huurwaarborg, om uiteindelijk een vorm van toekomst op te bouwen. Voordien bestond die verplichting helemaal niet. (SH)

2/3 te betalen wanneer je 600 euro hebt! Dan heb je nog 200 euro over en zeggen ze je "zet dat opzij"!!!!(3P)

Om misverstanden tussen bewoners en onthaalhuizen te vermijden, zou het interessant zijn om transparantieregels toe te passen omtrent de werking en de rekeningen van de opvangstructuren, zoals dat gebeurt in bedrijven en vzw's tegenover de vakbonden en de werknemers.

4.5.4 De invloed van de dienst op de beroepspraktijk van de maatschappelijk werkers

De institutionele structuur van de sociale dienst, zijn doelstellingen, zijn organisatiewijze, zijn hiërarchie hebben duidelijk invloed op het maatschappelijk werk en op de houding van de gebruikers.

De maatschappelijk werker van zijn kant wordt door de gebruikers vaak gezien als de vertegenwoordiger van de macht. De dienst waarin hij werkt, beïnvloedt deze perceptie evenzeer. Dit is met name het geval voor de OCMW's. Op die manier gaan de gebruikers vaak woorden gebruiken die volgens hen lijken overeen te stemmen met wat de maatschappelijk werkers van hen verwachten met het oog op het verkrijgen van rechten of voordelen.

Wat de maatschappelijk werkers betreft, wordt hun redenering volgens mij beïnvloed door hun positie in de instelling en de meeste mensen hebben geen zicht op wat ervoor of erna buiten de muren gebeurt omdat ze geen tijd hebben. Ze maken deel uit van een beheer dat zich richt op de groep, op het tehuis. De redenering wordt beïnvloed door deze positie in de instelling. (DIO)

4.5.5 Weinig gewaardeerd werk

In vergelijking met de taken, het aantal aanvragen en de toenemende complexiteit van de maatschappelijke situaties van de gebruikers, beschikken de diensten over weinig personeel en middelen. Dit geldt ook voor de OCMW's, omdat deze steeds meer taken krijgen, met name van de Federale Staat, maar niet de nodige financiële middelen om deze taken tot een goed einde te brengen (bijkomende vergoeding voor het personeel, uitrustingen zoals computers, bureaus,...).

De voorwaarden en de barema's verschillen naargelang de diensten door de overheid of door een vereniging worden gesubsidieerd en naargelang de institutionele overheid die de diensten erkent en/of subsidieert. Op die manier beschikken de Gemeenschappelijke en de Franse Gemeenschapscommissie over een systeem van arbeidsduurverkorting aan het einde van de loopbaan en compenserende aanwerving.

In de Vlaamse Gemeenschap gelden andere voorwaarden. Een voorbeeld inzake arbeidsduurvermindering:

Er komen geen alternatieven voor maatregelen als arbeidsduurvermindering: heel wat sociaal assistenten kunnen bijvoorbeeld wel beroep doen op arbeidsduurvermindering en extra verlofdagen na hun vijftigste, er wordt binnen de instellingen echter geen vervanging voorzien. (LH)

Het financieel statuut van de maatschappelijk werkers (maatschappelijk assistenten, verplegers, opvoeders,...) wordt nauwelijks erkend. Soms worden maatschappelijk werkers minder goed betaald dan hun steuntrekkers...

De lonen in de sector stemmen overeen met een bepaald studieniveau maar zeker niet met de verantwoordelijkheden, de morele druk en de risico's gezien het specifieke karakter van het werk.

Wat de bevoegdheden betreft, vind ik dat de eerstelijnsdiensten van groot belang zijn en vind ik dat deze jobs onvoldoende naar waarde worden geschat. In de noodcentra worden vaak Gescos of schoolverlaters aangeworven omdat er 's nachts moet worden gewerkt enz. En vaak worden we niet goed betaald. De politie krijgt bijvoorbeeld premies om in Brussel te komen werken. Wel, ik vind dat ze eveneens premies zouden moeten geven om in een tehuis voor noodonthaal te werken om mensen aan te trekken met ervaring en die de mensen kunnen helpen. Schoolverlaters hebben immers geen ervaring, het is nu eenmaal zo. Ik heb nadat ik van school kwam straatwerk gedaan en ik zou nooit meer doen wat ik toen heb gedaan omdat ik niets kende, er niets van afwist. (3P)

Een waardig loon en risicopremies zouden een ander middel kunnen zijn om de enorme psychologische werkdruk in deze sector te compenseren.

5. 1001 DREMPELS VOOR MAATSCHAPPELIJKE RE-INTEGRATIE

De straat en de sector voor thuislozenzorg achter zich laten is een reusachtige uitdaging, vooral wanneer men er zo lang inzit.

Gevraagd naar het moment waarop en de redenen van het verlaten van de straat, hebben sommigen het over een plotselinge aanleiding.

Bij mij was dat mijn dochter. Wanneer ze me zo zag, na meer dan 20 jaar op straat, zei ze me: "maar mama toch, zo kan je toch niet blijven voortdoen, zoek een woning. En bekijk mij nu eens. En alles gaat goed. En dus ga ik anderen helpen. (STR)

In het sociaal restaurant vertelde Sandrine me: "Waarom ga je niet op zoek naar een solidaire woning bij Fami-Home? Misschien hebben ze wel een plaats voor jou?". Waarom ook niet, ik had toch niets anders te doen, dus ik ben er naartoe gegaan en ze zeiden me: "Je hebt geluk, er zijn twee plaatsen vrij". Anders stond ik op straat (FH).

Het is nochtans niet gemakkelijk, want om zelfstandig te leven, moet men zijn plan kunnen trekken en een gezin kunnen leiden, over voldoende financiële middelen beschikken, in een betaalbare woning wonen die voldoet aan de woonbaarheidsnormen en sociale contacten hebben.

Veel mensen kunnen hun dagelijks leven niet in goede banen leiden. Je moet de hele maand lang je geld kunnen beheeren, je facturen begrijpen en op tijd betalen, prioriteiten stellen, de woning inrichten, inkopen doen, etenswaren opslaan, koken en eten, letten op je persoonlijke hygiëne en die van je kinderen, je verplaatsen, sociale contacten hebben. Dit lijkt "evident" voor sommigen, terwijl anderen hier problemen mee hebben. Mensen moeten "gewapend" worden tegen de uitdagingen van het leven. Voor een kwetsbaar publiek is niets gemakkelijk. "Het is een hel", zoals een van de deelnemers zei.

5.1 HUISVESTING

5.1.1 Toegang tot een zelfstandige woning

De eerste stap is het vinden van een woning

De huidige situatie van de Brusselse huisvestingsmarkt is zeer moeilijk.

Sociale woningen

Sociale woningen zijn de enige echt betaalbare woningen voor mensen met een klein inkomen.

De procedure voor een sociale woning is vereenvoudigd dankzij de "meervoudige inschrijving". Toch blijft ze zeer ingewikkeld voor zeer kwetsbare personen. De inschrijving moet elk jaar immers schriftelijk worden bevestigd, en als dit niet wordt gedaan, kan de inschrijver worden geschrapt. Schrapping heeft tot gevolg dat de kandidaat zich zes maanden lang niet meer opnieuw kan inschrijven bij een openbare vastgoedmaatschappij. Dit verbod geldt dan voor de 33 openbare vastgoedmaatschappijen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Bovendien zijn er te weinig sociale woningen of zijn ze niet beschikbaar voor rehabilitatie. Ze lijken momenteel niet toegankelijk, zelfs wanneer men recht heeft op "voorrangspunten".

Ik ben me dan gaan aanmelden bij een tehuis in Anderlecht en mevrouw zei me: "Maar u zult nooit een appartement krijgen, u bent niet gehandicapt (...). Ik heb alles opgegeven omdat het moest... ze zei me: "Als u nu een arm of een been kwijt was, een handicap had,...". Ja. Dat zijn punten! (LH)

Sinds 1 januari 2002 bestaat in het BHG een systeem van meervoudige inschrijving.

Hoewel het systeem van meervoudige inschrijving een zeer positief initiatief is, zou de procedure toch moeten worden vereenvoudigd voor zeer kwetsbare personen, die moeilijkheden hebben met de administratieve stappen, schrijftaal en de herinschrijvingsprocedures.

Nochtans werken heel wat OCMW's aan een daadkrachtig beleid voor de toegang tot een sociale woning voor de meest kwetsbaren, dat de ondertekening van overeenkomsten tussen OCMW en OVM voor de huisvesting van zeer kansarme mensen moet aanmoedigen.

De ondertekening van overeenkomsten tussen OCMW en OVM waardoor kwetsbare personen toegang tot een sociale woning krijgen, zou moeten worden uitgebreid naar alle Brusselse OCMW's.

Sociale verhuurkantoren (SVK)

Het doel van een SVK is een deel van de Brusselse privéwoningmarkt voor de sociale sector open te stellen, als een tussenpersoon tussen eigenaar en huurder in het kader van een huurovereenkomst of een beheersmandaat^[41]. De SVK's zorgen voor het kiezen van de huurder en het afsluiten van het huurcontract, het ontvangen van de huur, de organisatie van eventuele herstellings- en onderhoudswerken voor rekening van de huurder (kleine werken om de woning weer in orde te brengen, onderhoud van allerlei voorzieningen: verwarmingsketel, lift, geiser, boiler,...) of voor rekening van de eigenaar en voor het begeleiden van de huurder indien noodzakelijk. Deze maatregel maakt het mogelijk om tegen een redelijke prijs een woning in de privéhuurmarkt te huren.

In werkelijkheid worden in de woningen van de SVK's kwetsbare mensen opgenomen. Ze werken ook samen met andere partners, meer bepaald in het kader van de maatregel "Begeleid wonen".

Hoewel hun aantal jaar na jaar stijgt, is de vraag veel groter dan het aanbod.

Om tegemoet te komen aan de vraag van heel wat arme gezinnen, moet het woningaanbod van de SVK's aanzienlijk stijgen. Zowel om sociale redenen als omwille van de financiële leefbaarheid van de SVK's is het belangrijk om de mensen die worden opgevangen ook een maatschappelijke begeleiding te kunnen aanbieden.

De privémarkt

Bij gebrek aan toegang tot sociale woningen of tot SVK-woningen, moeten de mensen zich op de privéwoningmarkt begeven. Deze is echter bezaaid met heel wat obstakels en het vergt heel veel energie om in een privéwoning te kunnen wonen.

Mensen moeten altijd vanaf nul starten. Geen reserves meer. Soms zelfs van onder nul starten. Sommige mensen hebben al zoveel meegemaakt, maar hebben toch nog zoveel courage, fut... (LH)

De eigenaars verhuren niet graag een woning aan mensen die afhankelijk zijn van OCMW-steun omdat ze wantrouwig staan tegenover dit publiek of in het verleden negatieve ervaringen hebben gehad.

Wanneer ik het woord 'OCMW' in de mond neem, is de reactie van de mensen onmiddellijk: "aaaah!" Je ziet de mensen onmiddellijk achteruitdeinzen,... alsof je een ziekte hebt. (SO)

De mensen hebben een slecht beeld van mensen die bij het OCMW langsgaan. En dat allemaal omdat er enkelen slecht overeenkwamen met sommige eigenaars en dus is iedereen daarvan het slachtoffer. Als je geen geld hebt, komt dat omdat je niet werkt en dus stel je niets voor: "dat is de hel". (SO2)

Er is ook het probleem van mensen die geen zorg dragen voor het appartement dat ze huren. De eigenaar krijgt dan zijn appartement vernield terug en sommige eigenaars hebben geen zin om het te herstellen. Er zijn niet alleen de stijgende huurprijzen, er is ook nog het feit dat mensen geen zorg dragen voor de woning die ze huren. (SH)

Privé-eigenaars hanteren verschillende middelen om de vraag te filteren: verhuur via vastgoedkantoren, advertenties op internet,...

Het is belangrijk om het eerste contact te leggen, om met de eigenaar te kunnen praten.

Op zoek naar een woning wordt het steeds moeilijker om gewoon maar een afspraak te maken, vooral met het systeem via internet. We zien steeds meer dat verhuurkantoren dit systeem gebruiken. Er bestaat dus een manier om de vraag te filteren, om persoonlijk contact te vermijden. Je telefoneert, je komt bij een verhuurkantoor terecht, dat je echter om je loonfiche vraagt. Heb je dat niet, spijtig dan! Veel kantoren werken met e-mail. Het gevoel te worden uitgesloten is zeer sterk aanwezig omdat je reeds van in het begin als mens niet de mogelijkheid krijgt om te onderhandelen. (MRV)

[41] De Sociale Verhuurkantoren (SVK) zijn onderworpen aan de ordonnantie van 12 februari 1998 en aan het besluit van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 19 november 1998. Ze hebben als doel het op de huurmarkt brengen van privéwoningen en ze, middels een kleine vermindering van de huur die wordt doorgestort aan de eigenaars en een regionale subsidie, ter beschikking te stellen van personen in moeilijkheden, met inkomens die lager zijn dan deze die toegang geven tot een sociale woning. In 2010 beheren de erkende Brusselse SVK's ongeveer 2000 woningen.

Er is één persoon die erin geslaagd is om de laatste tijd een woning te krijgen en dat komt omdat ze er op een bepaald moment toch in geslaagd is om de eigenaar te pakken te krijgen, die zei: "Ik heb medelijden met u, kom naar mijn appartement kijken, 2 kamers met uw 4 kleine kinderen". De eigenares maakt er haar sociaal project van, zij was geraakt door de situatie. Het is een moslimvrouw, het was ramadan, ze wilde een goede daad stellen. Ik weet niet of dat heeft meegespeeld, maar ze heeft een reeks dingen aanvaard. (MRV)

Om de mensen te helpen stellen heel wat diensten (gespecialiseerde diensten van de OCMW's of diensten van verenigingen, of zelfs onthaaltehuizen) de nodige middelen (telefoon, internet) ter beschikking van de mensen die op zoek zijn naar een woning. Sommige organiseren zelfs opleidingen.

We hebben contacten met de bemiddeling, de cyberspace van de gemeente en we proberen ze zo ver te krijgen om een opleiding te organiseren om een woning op het web te vinden met voorzieningen en dus effectief via een begeleidingsworkshop opzoeken op het web met de toegankelijkheid van het web. Er zijn computers online. Sinds twee jaar hebben we in de cyberspace van de gemeente een gast van bij ons die opleidingen geeft en die in dit kader ook de begeleiding verzorgt. (HASG)

Ondanks de antidiscriminatiewetten zijn er nog steeds personen die geen toegang tot huisvesting hebben: grote gezinnen, migrantengezinnen, mensen met geestelijke gezondheidsproblemen,...

Er moeten initiatieven worden uitgewerkt om mensen te begeleiden op hun zoektocht naar een woning^[42].

 Het project "Woonbegeleiding" van de vzw Diogenes spitst zich toe op 5 verschillende luiken, met name een intensieve en gepersonaliseerde begeleiding bij de actieve zoektocht naar een woning, prospectie naar woningen die te huur staan en de verspreiding van de informatie in de sector van de thuislozenzorg, de steun en de stabilisering van de mensen die een woning vinden.

Problemen in verband met de huurwaarborg

Sinds kort bedraagt het bedrag van de waarborg 2 maanden huur indien deze in een keer wordt betaald en 3 maanden indien de waarborg in verschillende keren wordt betaald. Sommige eigenaars houden hier echter geen rekening mee.

Mijn huisbaas heeft mij drie maanden gevraagd, ik heb gezegd dat dit niet wettelijk is en hij zei: "OK, ik vind wel iemand anders". Je zou ze dus onmiddellijk 2000 euro moeten kunnen geven. Waar wilt u dat wij 2000 euro vinden als we werkloos zijn of van het OCMW leven? Dat lukt nooit, je moet 6 maanden sparen en zo sta je op straat, dat heb ik meegemaakt. (SH)

Heel wat mensen hebben ons gesproken over andere misbruiken: een waarborg in contanten, een tweede overschrijving vragen wanneer de huurder zo onvoorzichtig is geweest om geen ontvangstbewijst te vragen.

Ik heb tweemaal moeten betalen. Normaal gezien is dat in België niet toegelaten, maar de huisbaas heeft mij tweemaal een waarborg laten betalen, het OCMW heeft een waarborgsom gestort bij de bank en ik heb een waarborg in contanten betaald omdat ik een woning nodig had. (AM)

De OCMW's kunnen de huurwaarborg betalen, maar dat zien de eigenaars niet graag.

Wanneer je naar een eigenaar gaat en hem vraagt of hij de waarborg van het OCMW aanvaardt, bekijkt hij je en zegt hij: "Net zoals de meeste kantoren moet ik een arbeidsovereenkomst of een loonfiche zien". Ziet u? (CST)

Er bestaat een wettelijke maatregel die de banken verplicht om de betaling van een huurwaarborg te financieren. Bovendien kan een financiële instelling deze huurwaarborg niet weigeren om redenen die verband houden met de kredietwaardigheid van de huurder. Nochtans garanderen de meeste banken deze dienst pas daadwerkelijk wanneer de toekomstige huurder over voldoende financiële middelen beschikt die op een bankrekening zijn gestort. Om onvermogen huurders uit te sluiten en de wet te omzeilen vragen de banken aan de kandidaat-huurder dossieropeningskosten van 100 tot 250 euro. Volgens de minister van Justitie^[43] is het toevoegen van dossierkosten een woekerpraktijk.

[42] Memorandum van de Bico-federatie. Brusselse daklozenzorg. 2009

[43] Minister van Justitie Laurette Onkelinx: "Wij hebben tot vijfmaal toe met de banken gesproken met het oog op het opstellen van de wet. Zij halen er voordeel uit omdat ze de intresten van de betaling van de waarborg mogen houden. Dossierkosten toevoegen is een woekerpraktijk." La Libre Belgique, 7 september 2007.

De mensen worden geconfronteerd met moeilijkheden om huurwaarborg samen te stellen. Normaal is de bank verplicht om een huurwaarborg te geven, maar de bank weigert dit. Ze omzeilen de wet door bijvoorbeeld dossierkosten te vragen. De OCMW's worden dan weer overvraagd voor huurwaarborgen. (VH)

Andere misbruiken

De Brusselse wooncode bepaalt de bewoonbaarheid en de netheid van de woning. Maar er zijn nog heel wat woningen die niet voldoen aan deze eisen en desondanks worden bewoond.

Daar was geen warm water. Ik zei: "Luister, er is zelfs geen douche..." Om te koken had ik een butagaz-toestel. (...). Weet je, het was een "gemeubeld appartement" met een "ingerichte keuken". De ingerichte keuken beperkte zich evenwel tot een kookplaat met twee bekkens en een butagaz-toestel. Een koelkast... was er niet, want dat maakt geen deel uit van een ingerichte keuken, zie je? In de winter deed je het venster open en zat je direct in je koelkast! (LH)

De meest kwetsbare personen kunnen door huisjesmelkers worden uitgebuit, hoewel er een reglementering bestaat om dergelijke situaties tegen te gaan. Deze mensen denken dat het beter is om in een onbewoonbare woning te wonen dan op straat.

Boven die cafés zijn er dan een 5-, 6-tal kamers die zelf ineen getimmerd zijn, sommige kamers zonder raam. Er staat een bed in, dat noemen ze dan gemeubeld. Dat wordt verhuurd aan 500 euro per maand. Ze verbieden de mensen om iemand te ontvangen in hun kamer. (ALB)

De huisjesmelkers verlaten de wijk als gevolg van controles, sanering en renovatie, maar hierdoor vertrekken ook de bewoners omdat de huurprijzen stijgen.

Maar als de buurt verandert, dat zorgt er ook voor dat onze mensen hier geen woning meer vinden. Het resultaat van de toegenomen controle is dat de prijzen stijgen. Er worden meer kosten gedaan. (LH)

Zich verdedigen tegen misbruiken

Het kost veel energie om zich te verdedigen tegen de misbruiken van de huiseigenaars, energie die men niet altijd heeft. En geen enkel proces is op voorhand gewonnen. Beter een mager vergelijk dan een vet proces, zo luidt de volkswijsheid.

Mijn advocaat had me gezegd om naar het vrederecht te gaan, maar weet u, ik ben nog niet op weg naar de rechtbank. Alle dagen krijg ik bedreigingen, onder mij woont de huisbaas, boven mij zijn zoon. Ik leef in angst, ik kan niet meer... Ik werd in de steek gelaten en dat is niet vanzelfsprekend, je hebt gezondheidsproblemen en een dergelijke procedure op een moment dat je echt niet meer kan. (AM)

Er is een daadkrachtig huisvestingsbeleid nodig, speciaal om de meest kwetsbaren toegang tot een woning te geven: controle van de huurprijzen, huurtoelagen, vestigingspremie, meer sociale woningen en een betere bezettingsgraad, meer bepaald voor zeer grote gezinnen^[44], meer woningen bij sociale verhuurkantoren, een gecoördineerde aanpak van leegstaande woningen, meer controle op de kwaliteit van de woningen. In de eerste plaats moet er een gediversifieerd en uitgebreid woningaanbod worden ontwikkeld^[45].

5.1.2 Zich staande houden in zijn woning

Het is niet gemakkelijk om alle taken en verantwoordelijkheden alleen te vervullen. Maar alleen wonen is nog moeilijker.

Wat is het moeilijkste wanneer je toch op zoek bent naar een woning? "Wel, in het begin is dat het feit dat je alleen bent. Je bent het hier gewoon, met al dat volk, en daar ben je... alleen. Dat gaat echt rustig zijn. Dat is waar." (LH)

De eenzaamheid en isolatie is een belangrijke factor voor thuislozen. Een verblijf in onthaalhuis maakt het ook mogelijk om vriendschap en relaties op te bouwen, een sociaal netwerk op te bouwen. Dit maakt het mogelijk om opnieuw vertrouwen te scheppen. Het gevaar echter is dat dit een verkeerd referentiekader schept, waarmee men geen contacten meer legt met "reguliere" maatschappij, maar juist blijft steken in de sector. (LH)

Wanneer mensen lange tijd op straat hebben gewoond, gaat de integratie in het "gewone" sociale leven niet van een leien dakje. Sommige mensen kunnen de gewoonten die ze op straat hebben aangenomen niet loslaten, zelfs wanneer ze alleen wonen. Ze blijven dus op straat rondhangen, bij haar bewoners en diensten.

Voor ons zijn het mensen die het grootste deel van hun energie in de straat steken, maar we moeten wel vaststellen dat een derde een woning heeft. We zien zelfs ook in de crisiscentra dat er steeds mensen zijn die een woning hebben. (DIO)

[44] Association des Maisons d'Accueil et des Services d'Aide aux Sans-abri
Federaal memorandum 2010

[45] Memorandum van de Bico-federatie. Brusselse daklozenzorg. 2009

Het gebeurt dat sommige mensen, nadat ze uiteindelijk een zelfstandig leven hebben opgebouwd, paniker en terugkeren naar een opvangtehuis omdat ze de indruk hebben dat ze zich nooit zullen kunnen beredderen. De organisatie van het dagelijks leven en de eenzaamheid wegen zwaar op deze mensen.

Ik ga daar inderdaad zelf mijn eten moeten maken, ik zal daar zelf mijn koffie moeten zetten. Het is niet zoals hier. Alles zelf moeten doen. Mijn plan trekken! (LH)

We hebben mensen gehad die, net nadat ze een woning hadden gevonden, in de loop van de volgende dagen in paniek zijn teruggekomen naar het centrum en zeiden: "Ik kan dat niet!" (TR)

Om te vermijden dat het zelfstandig leven in een eigen woning mislukt, is het belangrijk om begeleiding te voorzien voor deze mensen middels de maatregel van het begeleid wonen, begeleiding in de leefomgeving of opvolging na de opvang (zie 4.2.4 - 4.2.5 - 6.2.4).

5.2 INFORMATIEPROBLEMEN

Om toegang te krijgen tot de fundamentele rechten moet men ze in de eerste plaats kennen en er vervolgens een beroep op kunnen doen, net zoals op de hulpdiensten.

5.2.1 Kennis van de rechten

De meeste mensen die we hebben ontmoet, stellen vast dat ze heel wat problemen hebben om zich in het leven staande te houden, en dit als gevolg van een gebrek aan kennis.

Het is toch een opvoedingsprobleem, want we hebben nooit geleerd wat onze rechten zijn. We hebben op school wel veel geleerd, maar niet wat er gebeurt wanneer je in het leven pech hebt... dat weten we niet. Je denkt steeds maar dat je een normaal leven gaat leiden, gaat werken, kinderen krijgen, een man hebben,... Scheiden? Ik nooit! Tot je thuiskomt en hem in bed betrapt met een ander! Dan sta je daar. (STR)

Deze onwetendheid zorgt ervoor dat deze mensen in een "gedomineerde" positie terechtkomen en laat hen in heel wat omstandigheden achter zonder verdedigingsmiddelen, met name tegenover een huiseigenaar.

Het probleem is dat de huurders dit niet weten. En het is zo dat men zich soms, zelfs wanneer men het weet, vooral dan voor buitenlanders, in een situatie bevindt waarin verschillende huiseigenaars weigeren een woning te verhuren. Je weet nooit

waaraan je te verwachten. Eerlijk gezegd heb ik een moeilijke situatie achter de rug. (AM)

5.2.2 Kennis van de diensten

Doorgaans kennen mensen die nooit hulp nodig hebben gehad de bestaande maatregelen en diensten niet, zelfs al hebben ze er al over horen spreken. Ze hebben helemaal geen middelen meer bij grote moeilijkheden.

Soms zijn er mensen die het goed hebben tot hun 40ste en daarna staan ze van de ene dag op de andere op straat. Ze weten niet wat een OCMW is omdat ze dat nooit hebben moeten weten. Ze weten niet hoe een vakbond in elkaar zit. Deze kwestie is pas aan de orde wanneer je geen middelen meer hebt en je je er wel voor moet interesseren. Maar je kan het sommige mensen niet kwalijk nemen dat ze het niet weten. (SH)

5.2.3 Informatiemiddelen

Voor de maatschappelijk werkers

De maatschappelijk werkers worden opgeleid om de reglementeringen, de maatregelen, de diensten en de netwerken te kennen. Ze begeleiden en volgen de mensen tijdens de verschillende stappen die ze ondernemen. Idealiter zijn het echte "encyclopedieën"... Het volume, de verscheidenheid en de complexiteit van de maatregelen in België, enerzijds, en van de situaties die ze hebben beleefd, anderzijds, zorgen echter voor heel wat lacunes in hun kennis.

Het is in ieder geval belangrijk dat ze goed zijn uitgerust om mensen die om hulp vragen zo goed mogelijk te helpen en door te verwijzen.

Er bestaan aangepaste informatiesystemen op gewestelijk vlak in Brussel over de hulp die OCMW's verlenen, meer bepaald op de website www.ocmw-cpas.be.

Andere organisaties vullen deze voorzieningen plaatselijk aan op een site.

De coördinatie heeft een onlinedocument opgesteld over de volledige wetgeving, vragen rond huisvesting. Dit zeer mooie instrument werd door de inspecteur van huisvesting in het Brussels Gewest erkend. De pagina's over huisvesting zijn online beschikbaar en bevatten heel wat advies en praktijken die kunnen worden geüpdatet. Er is dus een instrument dat voor één keer rekening houdt, niet alleen met de openbare partners, maar ook met alle privépartners, in een poging om twee werelden te openen die elkaar kruisen met alle risico's die hieruit voortvloeien.

Er is een mooi initiatief van de sociale coördinatie met alle maatschappelijk werkers die als aanspreekpunt fungeren, die voor zichzelf een dynamisch instrument hebben gecreëerd. (HASG)

Voor mensen in crisissituaties

Er is een gebrek aan toegankelijke informatiemiddelen voor thuislozen.

Een centrale informatiedienst in het station

Een van de eerste reflexen van mensen die op straat terechtkomen, is naar een station gaan.

De drie grote Brusselse stations zijn een onvermijdelijke ontmoetingsplaats voor daklozen. Als oplossing voor het gebrek aan informatie waarover ze klagen met betrekking tot met name het dienstenaanbod, zou het goed zijn om er een plek op te richten waar ze terechtkunnen voor sociaal onthaal, informatie en oriëntatie en om maatschappelijk werkers aan te werven om permanenties te houden en de mensen door te verwijzen.

We weten dat iemand die op straat leeft naar een station zal gaan. Dat is onvermijdelijk! Daar zijn nog andere daklozen. Misschien ga ik er iemand vinden die mij wil uitleggen hoe het in zijn werk gaat. Ik begrijp niet waarom er niet altijd een maatschappelijk werker in de stations is. Het is toch geweten dat de meeste daklozen daar naartoe trekken. Hij weet dan tenminste dat er een bureau is, waar iemand hem gaat helpen. Hij gaat me misschien wel geen bed voor vannacht geven, maar ik zou dan tenminste het boekje hebben met namen en adressen en deze ochtend had ik al iets kunnen doen alvorens naar hier te komen, zelfs al... was ik verloren. (STR)

Een groen nummer

Bij gebrek aan een informatiecentrale in een station, of buiten de openingsuren van een centrale inlichtingendienst, willen sommigen een groen nummer invoeren, bemand door een professionele hulpverlener.

Ja, maar er moet een ander groen nummer dan het CDSH komen, er is nood aan een sociaal nummer. Algemene maatschappelijke informatie is iets anders. Ik weet niet hoe daarvoor moet worden gezorgd, maar dan zijn de mensen wel anoniem. Ze bellen en noteren de informatie. Ze hebben niet de indruk te worden beoordeeld. Het is al erg wat ze meemaken. Je hebt iemand aan de lijn die je direct inlichtingen geeft, zolang je nog je woning hebt en terwijl je weet dat binnen drie dagen de deurwaarder voor de deur staat. Je weet dat je kan bellen. Je krijgt correcte

inlichtingen over alles. Omdat meneer de mening heeft gevraagd van een vriend, van zijn neef, van zijn broer, van weet ik veel wie en dan krijg je tientallen verschillende versies. Besluit, je staat in elk geval op straat. En aan het einde van de rit heb je niets! Je leert pas contacten leggen wanneer je buitenstaat. (...) Het is misschien interessanter om iets zeer algemeen te hebben met mensen die een eerste inlichting kunnen geven, of helpen!. (STR)

Een betere verspreiding van de folder "Dakloos? Waarheen?"

Elk jaar wordt er een folder verspreid. Deze bevat de adressen van de bestaande diensten van de sector van de thuislozenzorg.

De verspreiding van deze folder (die elk jaar wordt uitgegeven) moet beter en hij moet beschikbaar zijn op plaatsen die worden bezocht door mensen die er nood aan zouden kunnen hebben, in een informatiecentrum van het station bijvoorbeeld, in de metro, in de gratis kranten die in de stations en metro's worden verdeeld ("Metro",...).

Ok, er is de folder, maar de mensen weten niet waar ze die moeten gaan halen, dat zou overal moeten kunnen, bij Metro, bij gratis spullen. (SH)

De informatie is niet echt toegankelijk. Nochtans, ga je zeggen, zijn er in het Zuidstation toch veel daklozen? Ik vind dat ze toch minstens kleine folders zouden moeten uitdelen,... In het Zuidstation, het Centraal Station en in het Noordstation. (SO)

De informatie moet in het slechtste geval toegankelijk zijn wanneer de mensen ze nodig hebben, maar idealiter op een preventieve manier.

De maatschappelijke diensten stellen zich de vraag "Waar kunnen we de juiste informatie verspreiden wanneer de mensen er nood aan hebben, en in welke vorm?". Er zijn aanplakborden in de metro, kranten in de metro, dat zou een manier kunnen zijn: Vlan, Immoweb, wat nuttige tips. (SH)

Een betere verspreiding van de Gids voor daklozen

Deze kleine gids is een uitgave van het Gemeenschappelijk Daklozenfront, met de steun van de Programmatorische Overheidsdienst (POD) Maatschappelijke Integratie. Hij geeft een overzicht van de belangrijkste bestaande, wettelijke voorzieningen voor daklozen.

Hij wordt gedrukt en herdrukt op kosten van de POD, maar verdeeld door het Gemeenschappelijk Daklozenfront, dus op redelijk beperkte schaal. De gids zou eveneens moeten worden verdeeld volgens de methoden die worden aangewend voor de folder “Dakloos? Waarheen?”

5.3 (ON)TOEGANKELIJKE OCMW'S

Er bestaan een aantal voorzieningen en diensten om mensen die in zeer moeilijke omstandigheden leven te helpen. Heel wat hinderpalen voor de toegang tot deze diensten en voorzieningen zijn reeds aan bod gekomen in de thematische katern “Armoede en veroudering” van het armoederapport 2008. Er zijn oplossingen voorgesteld^[46]. Toch gaan wij hier de moeilijkheden aanhalen die worden ervaren door thuislozen.

Onthaal

Het onthaal van de gebruikers wordt fel bekritiseerd. De allerarmsten voelen zich gestigmatiseerd, verstoten, onbegrepen, geminacht...

De mening van de gebruikers

In sommige OCMW's is het inderdaad zwaar, te veel dossiers, je komt daar aan, je wordt ontvangen, je krijgt een ontvangstbewijs. Je wordt maanden aan het lijntje gehouden. Ze zeggen je dat ze veel werk hebben. Ze begrijpen niet dat ze je gewoon beschouwen als een dossiernummer. (SH)

De mening van de maatschappelijk werkers

Ze hebben inderdaad te veel werk. Maar ik vind dat alles verstart. Maar de bestaande administratieve rompslomp is voor mensen in armoede nog 100 keer erger. En het verbaast mij ook te zien wat vrouwen doen. Ze blijven maar lopen. De hele tijd worden hen dingen gevraagd, om de drie maanden OCMW-dossiers nakijken waarin de hele tijd dezelfde papieren moeten worden gestoken terwijl er niets is veranderd. Zoiets kan toch niet. (MRV)

De maatschappelijk werkers verliezen dossiers omdat er mensen zijn die vergeten, die ziek worden, of ze vergeten de vervaldatum, de persoon weet het niet, men zegt hem dat zijn maatschappelijk assistent er niet is, dat ze zal terugkomen. Ik denk dat het een doldraaiend effect is, iedereen wordt slecht behandeld omdat er niemand dit effect controleert en het is misschien zelfs niet de bedoeling. (MRV)

Hoewel de onthaalplaatsen en -procedures in de meeste OCMW's aanzienlijk zijn verbeterd, blijft de situatie in sommige OCMW's toch moeilijk. De maatschappelijk werkers van de verenigingsdiensten die de thuislozen begeleiden voelen zich even slecht behandeld als de mensen die ze begeleiden.

Er is doorgaans een tekort aan mooie, gezellige lokalen. Er zijn mensen die beschaamd zijn en we voelen die grote schaamte. Ze steunen hen en zeggen dat het niet mogelijk is om hen te laten wachten. Ze bieden ons niets aan, zeggen ons geen goeiedag. Dat schokt me. (MRV)

Het is waar dat we ook voelen wat de mensen hebben meegemaakt, in de wachtzalen van de OCMW's. We voelen de armoede echt. De lokalen of het onthaal zouden moeten worden verbeterd. Bij het binnenkomen in de OCMW's is er niemand die je goeiedag zegt en je zegt waarheen je moet gaan. (MRV)

Een interessante voorziening die zou moeten worden uitgewerkt is al binnen de federale administraties ingevoerd door de POD Maatschappelijke Integratie: ervaringsdeskundigen.

In de federale overheidsadministraties worden ervaringsdeskundigen met een dubbele functie aangeworven: enerzijds kunnen ze de mensen helpen om hun rechten te verkrijgen (hulp bij het invullen van formulieren, informatie opzoeken,...) en anderzijds zijn ze bevoorrechte waarnemers en kunnen ze in die hoedanigheid de administratie waarschuwen bij problemen die ze door hun ervaring herkennen en verbeteringen voorstellen (bijvoorbeeld formulieren vereenvoudigen).

Administratieve termijnen

De administraties hebben een eigen ritme, dat niet altijd overeenstemt met de noden van de mensen. Het OCMW beschikt zo bijvoorbeeld over een wettelijke termijn van dertig dagen om een beslissing te nemen en ze vervolgens bekend te maken^[47]. Deze termijn is vaak niet aangepast aan de realiteit van de persoon. Hetzelfde regime wordt toegepast bij de herziening van een dossier.

Dat kan niet. We staan in contact met het OCMW en hebben dit jaar nog verschillende keren mensen gehad die veertien dagen, drie weken geen inkomen hadden. Dat is niet normaal. De administratieve afwijkingen hebben ook zware gevolgen

[46] Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Synthese van de rondetafel, Brussels armoederapport 2008, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 2008.

[47] Organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn.

voor sommige gezinnen. Er wordt onvoldoende gewezen op de gevolgen die hieruit voortvloeien voor de mensen. (MRV)

In 2 OCMW's zeggen ze ons steeds dat ze het jammer vinden, maar dat het nu eenmaal zo is. Door hun moeilijke situatie hebben de mensen geen geld, niets om te eten, met of zonder kinderen. En ze moeten voedselpakketten halen terwijl er enkel een dossier moet worden herbekeken dat niet tijdig bij de maatschappelijk assistente is geraakt. Sommige mensen lopen van hot naar her. (MRV)

Op dat ogenblik, wanneer men om welke reden dan ook uit zijn huis wordt gezet, is dat een beetje het verhaal van iedereen. Net dan zou er een dienst moeten zijn die zou kunnen helpen. Ik ben onmiddellijk naar het OCMW gegaan, zij hebben me geholpen. Ik ben ook naar het OCMW gegaan, maar het heeft twee weken geduurd en tijdens die twee weken moet je je plan maar zien te trekken! Voor hen is dat niet belangrijk. Ze hebben er dus twee weken over gedaan om een beslissing te nemen. (AM)

Ik stond op straat en had geen OCMW. Ik had niets hé! Ik heb zeven, acht maanden met mijn OCMW geruzied om hulp van het OCMW te krijgen en ik heb die nooit gekregen. Slechts nadien is alles in orde gekomen, toen ik in een centrum ben terechtgekomen. Daar heb ik OCMW-steun gekregen. Ik had het OCMW al veel vroeger nodig. (SO)

Er bestaat nochtans een voorziening in de wet van 1976 op de OCMW's waarop men een beroep kan doen wanneer de situatie dringend is: de voorzitter kan een beslissing over hulp alleen nemen en die vervolgens door de OCMW-raad laten goedkeuren. Deze maatregel wordt weinig gebruikt (weinig gekend en/of vermeden).

Om te vermijden dat de mensen geen financiële middelen hebben en er zich menselijke drama's afspelen, helpen sommige maatschappelijke diensten de mensen uit de nood, zelfs al worden ze voor deze hulp niet gesubsidieerd.

We hebben meermaals een voorschot op het leefloon gegeven aan mensen die van nabij worden gevolgd door ons team en waar er problemen waren met het OCMW terwijl we alles met deze mensen hadden voorzien. We hebben dus toch geld moeten voorschieten omdat ze zonder kwamen te zitten. Ik zeg dus dat, als deze mensen niet in transitwoningen of onthaalhuizen verbleven, mensen die we kunnen begeleiden en van wie we de eigenaar kunnen geruststellen, deze mensen echt in moeilijkheden zouden kunnen geraken en eventueel op straat belanden. En dan zwijg ik nog over de morele en psychische gevolgen, zelfs al zijn deze rechten verworven. Ik vind dat onwaarschijnlijk. (MRV)

Ongelijkheden in de maatschappelijke hulp

De gemeentelijke zelfstandigheid voor het toekennen van maatschappelijke hulp is historisch erkend. Het sociaal beleid van elk OCMW wordt voornamelijk gevoerd via maatregelen voor maatschappelijke hulp, aangezien elke situatie door iedereen, zelfs door elke maatschappelijk werker, wordt beoordeeld. Deze beoordelingsvrijheid resulteert in verschillende hulp voor soms gelijkaardige situaties.

De mensen die bij het OCMW van Brussel zijn aangesloten, wanneer ze hier logeren, moeten 15 euro per dag betalen, mensen die tot andere OCMW's behoren, betalen niets, werklozen en mensen die bij de ziekenkas zijn, betalen niets. (SH)

Zoals werd benadrukt bij de uitwerking van elk Brussels armoederapport, begrijpen arme mensen deze verschillen niet en worden ze als willekeurig aan gevoeld. Dit is het geval voor de gezondheidszorg, voor het statuut van samenwonende,...

Het is nog ingewikkelder wanneer er een vestigingspremie is. Er zijn OCMW's die zeggen: "ok, je bent in een onthaalhuis en dus heb je recht op de vestigingspremie". In andere OCMW's gaat de maatschappelijk assistente je zeggen: "ah neen, je was niet dakloos, je zat in een onthaalhuis". Ze zal zelfs de aanvraag niet indienen (bij de OCMW-raad). Maar er zijn maatschappelijk assistenten die, misschien uit trots, niet gaan zeggen "ja, neen, ik weet niet, ik ken dat niet, ik ga eens horen bij mijn collega's". (SO)

Dat is zoals voor de medische kosten, nietwaar? Er zijn OCMW's die medische kaarten toekennen wanneer er een geneesmiddel moet worden genomen, daarnaast zijn er andere waar iemand tien geneesmiddelen neemt en die wordt niet meer ten laste genomen, zelfs wanneer de persoon een leefloon krijgt. Dat is een probleem. (SO)

Deze vragen zijn niet alleen van toepassing op de mensen die door de OCMW's worden geholpen, maar ook op de financiering van de opvang in een onthaalhuis. De praktijken verschillen naargelang het OCMW, dat ofwel een forfait ofwel een requisitoir toekent.

En dat maakt de zaken ook voor ons die aan het OCMW moeten factureren ongelooflijk ingewikkeld. Want dat zijn berekeningen... wel, ik weet niet hoe dat heet, want elk OCMW heeft zijn reglementen, met... Je moet voor elk OCMW de dingen anders factureren! Geval per geval. (SO)

Bovendien kunnen er nog verschillen zijn naargelang het statuut van de persoon die wordt opgevangen: ofwel wordt hij beschouwd als "samenwonend" als hij geen

inschakelingsovereenkomst met het OCMW heeft gesloten, ofwel als alleenstaande, als het contract is getekend. Er is een aanzienlijk verschil wat betreft het leefloon voor elk van deze beide statuten.

Maar je hebt het statuut van niet-alleenstaand samenwonende wanneer je in een onthaaltehuis verblijft. Normaal heb je het statuut van alleenstaande als je een inschakelingsovereenkomst met het OCMW hebt lopen. Wat is het nu? Neen, maar in jouw geval is dat omdat je enkel de tenlasteneming van de opvangkosten hebt, zie je? Omdat het hulp is en geen leefloon, normaal gezien zouden er daar geen problemen moeten zijn. Maar het probleem hier is dat je enkel recht hebt op financiële steun. (SO)

De taalbarrière

De multiculturaliteit van het Brussels Gewest is zeker een rijkdom, maar benadeelt in de administratie mensen die geen van beide officiële talen spreken die in Brussel worden gebruikt.

Ik ben me ervan bewust geworden dat heel wat mensen die problemen hadden om Frans of Nederlands te spreken, dat dat onvermijdelijk problemen oplevert. Het voordeel hier is dat men de tijd neemt. De persoon doet zijn uitleg in het Arabisch en we vragen aan de rest van het team de nodige stappen voor hen te ondernemen. Wanneer hij een brief kreeg en niets begreep van wat erin stond, en wanneer hij naar het OCMW ging, zei men hem: "Je moet Frans begrijpen". Zo ging het. (STR)

De hele sector heeft bovendien te maken met verschillende landen van herkomst en verschillende talen. Daarom is de opleiding van interculturele bemiddelaars een noodzakelijk instrument in de maatschappelijke hulpverlening.

5.4 ADMINISTRATIEVE PROBLEMEN

5.4.1 Ingeschreven zijn in het bevolkingsregister

Een officieel adres bekrachtigt het wettelijk bestaan van elke inwoner van het land. Iedereen is wettelijk verplicht om in een bevolkingsregister te zijn ingeschreven. Om in het bevolkingsregister van een gemeente te worden ingeschreven, moet men zijn hoofdverblijfplaats in die gemeente hebben. De hoofdverblijfplaats is de plaats waar de persoon daadwerkelijk woont.

Heel wat mensen die in armoede leven, hebben geen duidelijke administratieve situatie. Bij hun inschrijving in de gemeente krijgen ze te maken met heel wat hindernissen op het vlak van procedures en bewijzen die ze moeten voorleggen.

Je hebt elke keer contact opgenomen met het OCMW en je hebt een jaar lang aangedrongen. Na een jaar heb je een woning gevonden. Je moet ook weten dat er verschillende plaatsen zijn waar de huiseigenaars hebben geweigerd. Hij heeft een woning gevonden maar het OCMW is niet tussenbeide willen komen en hij is dan maar teruggekeerd naar zijn kraakpand. Het heeft dus inderdaad een jaar geduurd vooraleer hij iets heeft gevonden. Nu heb je alleen iets gevonden, in Elsene. (STR)

Er wordt hen ook een adres gevraagd. Men zou eventueel een bewijs van opvang kunnen vragen van de omgeving waar men slaapt om te kunnen voorleggen aan de gemeente waarin men zich wil inschrijven. Dat is niet genoeg. Er moeten andere ideeën worden gevonden. (STR)

Als de persoon al enige tijd niet meer woont op het adres waar hij is ingeschreven, kan hij uit het bevolkingsregister worden geschrapt.

Een mevrouw had een adres in de gemeente. Ze werd geschrapt. We hebben hemel en aarde bewogen om dat te voorkomen maar de eigenaar heeft het uiteindelijk toch gedaan. (MRV)

De inschrijving is nodig om bepaalde fundamentele rechten gewaarborgd door de Belgische grondwet te krijgen, zoals het recht op uitkeringen,...

Ze hebben het me eens afgenomen omdat ze via mijn rijksregisternummer hadden ontdekt dat ik niet meer bestond, dat ik geen domicilie meer had. Ik ben bij een sociale antenne langsgegaan en daar zeiden ze dat ik absoluut ergens moest gedomicilieerd zijn. Vanaf dan ben ik naar een onthaaltehuis gegaan dat ermee akkoord ging dat ik hun adres gebruikte en zo had ik opnieuw recht op een werkloosheidsuitkering. (FH)

5.4.2 Het referentieadres

Je moet geschrapt zijn uit het bevolkingsregister van de laatste gemeente waar je gedomicilieerd was om een "referentieadres" te krijgen. Het referentieadres is een (officieel) administratief adres dat als contactplaats kan worden gebruikt om post, administratieve documenten, enz. te ontvangen. **Het is geen daadwerkelijke woonplaats** (er bestaat dus geen enkel risico om bijvoorbeeld deurwaarders over de vloer te krijgen). Dit referentieadres kan worden verkregen bij een particulier (of een onthaaltehuis) die ermee

instemt om de post te ontvangen en te bezorgen aan de thuisloze, of op het adres van het OCMW van de gemeente waarin de persoon gewoonlijk verblijft. Een postbus is niet voldoende.

Ze moeten absoluut wachten tot de persoon is geschrapt om een referentieadres aan te maken. Normaal gezien moeten ze recht hebben op een referentieadres, maar ze weigeren dit zolang de persoon niet geschrapt is. En als de persoon is geschrapt en niet de Belgische nationaliteit heeft, vormt dat echt een probleem. Kortom, soms kan dit aanslepen en soms is het op twee seconden gebeurd. (SO)

Wij verwijzen hiervoor naar de studie “Uithuiszettingen en dakloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Een transversale juridische benadering”^[48].

Weigeringen van de OCMW's

De OCMW's hebben geen daadkrachtig beleid inzake het referentieadres. Het is waar dat, naargelang de concentratie van bepaalde diensten of onthaaltehuizen in de centrale gemeenten, het aantal begunstigden groter of kleiner kan zijn in deze gemeenten. Het referentieadres is een *conditio sine qua non* om OCMW-steun te krijgen.

Terughoudendheid bij de onthaaltehuizen

Normaal gezien blijft men, wanneer men in een onthaaltehuis verblijft, gedomicilieerd in de laatst gekende woonplaats (behalve bij schrapping). De onthaaltehuizen staan terughoudend tegenover het toekennen van een referentieadres bij hen om administratieve en maatschappelijke redenen en omwille van de continuïteit (na het vertrek kan het referentieadres bij het onthaaltehuis behouden blijven). Dit is nochtans mogelijk.

5.4.3 Moeilijkheden met de administraties

De houding van de overheidsambtenaren

Armen hebben de indruk dat overheidsambtenaren geen rekening houden met hun moeilijkheden. De procedures lijken hen te verschillen naargelang de ambtenaren en “op basis van het uiterlijk” te worden toegepast.

Je gaat naar deze of gene organisatie, je legt je situatie uit, ze zeggen je: “Nee, dat is niet bij ons, daarvoor moet u naar...” Soms heb je in de administraties de indruk dat je van het kastje naar de muur wordt gestuurd, omdat ze je zeggen: “U moet naar

die dienst” en daarna “Nee, dat is niet bij ons, dat is ergens anders.” In afwachting verlies je dagen, weken en uiteindelijk weet je niet wie wat doet! (SH)

Ja, soms zijn er administratieve uitschuivers, problemen met papieren, registraties, die slecht zijn geklasseerd. Dat is de administratie. De meeste overheidsdiensten worden beschouwd als bureaucraten: tijdens de koffiepauze bespreken ze dan onderling het feit dat je problemen hebt en je weet niet hoe je eruit kan geraken en zij zitten onderling wat plezier te maken. (SH)

Administratieve traagheid

De administratieve procedures zijn doorgaans heel lang en weinig duidelijk voor de gebruikers.

En wat de andere betreft, hebt u ervaring met een vakbond die u goed heeft geholpen? Vakbond of HWW, allemaal gelijk... Vaak moet je zes tot zeven keer per week langsgaan om zeker te zijn dat je een papier krijgt. Je gaat voor een inlichting langs bij een persoon, die je zegt: “Het is zus.” Een week later ga je terug voor een papier en krijg je te horen: “Het is zo” en aan het einde van de rit weet je niet meer tot wie je je moet wenden. (SH)

Kosten voor elke handeling

Om rechten te krijgen, moet je bewijzen kunnen voorleggen, vaak attesten die worden afgeleverd door de gemeente. Maar die hebben een prijs, die wordt bepaald door de gemeente. Afwijkingen zijn echter mogelijk, maar dat moet je dan wel weten.

Kosten alle administratieve stappen geld? Is er geen afwijking mogelijk? Als je bij het OCMW bent wel, maar niet als je werkloos bent. Ik denk dat de mensen niet altijd hun rechten kennen, door gebrek aan informatie. Als je een gezinssamenstelling of een overzicht van de adressen nodig hebt, kost dit je 8 euro. Als je naar de gemeente gaat met het papier van het OCMW voor een overzicht van de adressen bijvoorbeeld, is het het OCMW dat jou dat vraagt en dan is het gratis. Wie weet dat? (SH)

[48] BERNARD, Nicolas en LEMAIRE Laurent. Uithuiszettingen en dakloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Een transversale juridische benadering, p. 2002-205. Facultés universitaires Saint-Louis, 2010.

6. HET BELANG VAN PREVENTIE

Schematisch en theoretisch spreekt men over drie soorten preventie: primaire, secundaire en tertiaire preventie.

Primaire preventie begint met het identificeren van de gevaren en de risicosituaties teneinde ze te verhinderen. Deze interventies staan dus centraal bij de preventie. Ze hebben betrekking op de organisatie van de samenleving. Alle maatregelen die worden getroffen ten gunste van de bevolking (fundamentele sociale rechten) en van de sociale cohesie passen in dit kader.

Secundaire preventie bestaat uit het terugdringen van de ernst van een kwaad dat niet kan worden verhinderd. Deze vorm van preventie is bedoeld om te sensibiliseren, informeren, de mensen en de maatschappelijk werkers op te leiden. Toegankelijke diensten kaderen in deze doelstellingen.

Tertiaire preventie heeft betrekking op de schade. Dergelijke preventie wordt gehanteerd wanneer het drama zich heeft voorgedaan, om te vermijden dat het kwaad zich herhaalt of dat het kwaad verergert. Deze maatregelen leunen aan bij herstelwerkzaamheden, eerste hulp^[49]. Tertiaire preventie is onmisbaar, maar valt niet echt onder preventie. Tertiaire preventie omvat alle maatregelen die verhinderen dat een drama zich voordoet. Het betreft dus alle voorzieningen voor daklozenhulp die hier worden beoogd.

6.1 PRIMAIRE PREVENTIE

De sociale zekerheid is een van de fundamenteën van de primaire preventie. Aangezien de werking van het sociaal systeem in België is gebaseerd op een expliciete aanvraag om rechten en sociale hulp te krijgen, heeft dit gevolgen voor de toegang tot de rechten. De hoogst opgeleiden kunnen er doorgaans een beroep op doen, terwijl dit moeilijker is voor armen die geen of minder toegangsmiddelen hebben (met name omwille van hun opleidingsniveau).

6.2 SECUNDAIRE EN TERTIAIRE PREVENTIE

6.2.1 Problemen opsporen

Maatschappelijk werkers

Maatschappelijk werk past in het kader van secundaire en tertiaire preventie. De maatschappelijk werkers worden geconfronteerd met mensen die enkel hulp vragen wanneer de situatie al zeer slecht of zelfs dramatisch is, of met mensen die niets vragen, wat vaak het probleem is met daklozen. Het is dan ook essentieel om risicosituaties op te sporen of te signaleren. Signaleren is vaak de taak van de maatschappelijk werkers.

Het is moeilijk om dat te detecteren. We hebben net een familie opgenomen, en je merkt weer dat het een proces is dat al een tijdje gaande is, maar toch wordt er pas het weekend waarvoor men op straat zal belanden, pas een beroep op ons gedaan. Wanneer alles al geprobeerd is, komt men tot bij ons, om opgevangen te worden in een onthaalhuis. Hoe kunnen wij die situaties eerder detecteren? (ALB)

Er bestaan verschillende voorzieningen om dramatische situaties op het spoor te komen dankzij de OCMW's en hun verschillende diensten, bijvoorbeeld door middel van de "huisvestingstafel" of door de schuldbemiddelingsdienst,...

Het OCMW van Sint-Gillis. Aan mensen op zoek naar een woning moet de vraag worden gesteld waarom ze die zoeken, en wanneer er dan een probleem met het betalen van de huur aan het licht komt, kan op natuurlijke wijze aan schuldbemiddeling worden gedaan. Gaat het om een probleem met de toestand van de woning dan kan men gebruik maken van het overleg met de dienst Netwerk Wonen, om brieven, overzichten op te stellen zodat de persoon zijn situatie kan verdedigen tegenover de eigenaar en toegang krijgt tot bepaalde rechten, zoals het recht op een nieuwe woning. Het idee is dat men via deze verschillende voorzieningen stroomopwaarts kan werken door het motief en het voorwerp van het verlies te bepalen. (...) De dienst Begeleid wonen stelt een nauwkeurige begrotingsanalyse van de situatie van elk gezin op, zodat de financiële autonomie van de mensen geleidelijk kan worden opgedreven (HASG).

[49] Gérard Bregier. Formation CHSCT Evaluation des risques professionnels, Technologia 2008.

Andere maatschappelijke werkers voeren dergelijke taken uit in het kader van de sociale huisvesting.

In de sociale woningen brengt de maatschappelijk assistente of de verpleegster ons op de hoogte van de problemen. Dat gebeurt natuurlijk niet automatisch. We gaan op zoek naar informatie om een volledig beeld van de situatie te krijgen, we gaan bijvoorbeeld na of het wel om huurschulden gaat. Als we zien dat er niets objectiefs is, is dat vaak omdat er een probleem van geestelijke gezondheid is (SME).

De sociale diensten kunnen ook optreden als bemiddelaar tussen eigenaars en huurders.

In de relatie tussen eigenaar en huurder, waar dergelijke situaties soms ontstaan door de houding van een eigenaar die de mensen uitbuit, bestaat de oplossing eruit te verhuizen, een schadevergoeding te vragen, naar het gerecht te stappen. Het moeilijkste voor ons zijn de situaties waarin de relaties tussen eigenaar en huurder slecht zijn (HASG).

Andere “hulpverleners”

Hoewel de opsporingsfunctie tot het professionele takenpakket van de maatschappelijk werkers behoort, kunnen ook anderen deze taak vervullen, zoals het onderhoudspersoneel in sociale woonblokken.

 Het onderhoudspersoneel dat eenmaal per jaar in de woningen komt, kan catastrofale toestanden ontdekken in verband met hygiëne, ongezonde woonomstandigheden enz. Ze verwittigen dan de maatschappelijk assistente.

Er was een waterlek bij de onderbuur en de maatschappelijk assistente is op bezoek gekomen en heeft deze dame gevonden (SM).

Ook de “Buurtconciërges” zouden deze waarschuwingstaak op zich kunnen nemen.

 Aan Vlaamse zijde zijn er “buurtconciërges” in sommige sociale woningen. Ze worden eerst gesensibiliseerd en hebben aandacht voor de bewoners en kunnen indien nodig de sociale diensten verwittigen. Zij kunnen situaties opsporen maar vervolgens is het aan de maatschappelijk werkers die aan het beroepsgeheim zijn gebonden.

Kan er ook niet op dat niveau worden gehandeld? Iets meer informatie voor de conciërges zodat zij iets dichter bij de bewoners kunnen staan. Maar dit werk moet worden omkaderd.

We denken aan sensibiliseringsvergaderingen voor de conciërges, zelfs aan diensten die in contact staan met de sociale woningen of die samenwerken met de sociale woningen en die rechtstreeks in contact staan met de huurders. (SME)

 Andere professionele krachten (bvb. politie) zouden ook de rol van “waakhond” kunnen spelen en de maatschappelijk werkers kunnen waarschuwen of de mensen kunnen doorverwijzen, indien mogelijk vooraleer de situatie verergert.

 Sommige mensen zijn geholpen door bewakers van het station.

En ik dacht eerst: “Ok, die gaan mij eten en kleren geven”. Ik zei dus: “Ik ga daar naartoe, zo kan die persoon zien dat het niet goed met me gaat, hij gaat me helpen, mij het telefoonnummer geven van... van...”. Het zijn zelfs zij niet... De veiligheidsagenten van het station hebben me gezegd: “Jij bent veel te jong om op straat rond te hangen enzovoort”. En ik heb met hen gesproken, ze hebben gezien dat ik een brave kerel was en ze hebben me daar laten slapen. Uiteindelijk hebben ze op internet gekeken en me het telefoonnummer van het Leger des Heils bezorgd. De veiligheidsagent? Ja, en hij heeft me zijn gsm gegeven en me laten bellen en ik heb een afspraak gemaakt en zo werd ik toegelaten in het Leger des Heils (SO).

Informeel netwerken

De meldingen kunnen ook worden gedaan door informele netwerken, zo kan bijvoorbeeld de buurt de maatschappelijk werkers verwittigen in risicosituaties. Vrienden vormen niet-professionele netwerken waarop de mensen kunnen of hopen te kunnen rekenen.

Als ik mijn vrienden niet had gehad om me te helpen, dan zou ik er eerlijk gezegd niet zijn uitgeraakt, want het is niet evident om nog maar een dak boven je hoofd te vinden. Ik heb moeten wachten. (AM)

Ook onderlinge hulp kan in bepaalde situaties werken. Sommige mensen zijn “heropgevoed” door mensen die zelf dakloos zijn.

Ja, dat is het probleem, ik wil maar zeggen dat niemand eraan denkt dat hij zich op een dag in mijn situatie gaat bevinden. Eerlijk gezegd, in de grootste miserie! Maar het probleem is dat je niet weet tot wie je je moet richten. (...) Dit gezegd zijnde,

als ik hem gisterenavond niet was tegenkomen, dan had ik in de miserie gezeten, nietwaar? Dan zou je in de goot liggen! Hij heeft het Centraal Station gekozen, dat openstaat voor iedereen. Ik vind die persoon, zonder enige hulp of steun, zonder niets, helemaal alleen in het station. En ik heb gezegd: "Mijnheer, ik ga u adressen geven". Hij had geen vrienden. Hij had geen maatschappelijk assistente. En mensen met een depressie moeten niet drinken, daarop moet je ook letten. En ik heb hem gezegd: "Morgen gaat u naar Jamais Sans Toit, want ik ga daar naartoe. En ik heb het hem uitgelegd. Hij was alleen op straat, hij was alleen buiten op straat. (STR)

6.2.2 Sensibilisering

Maatschappelijke begeleiding kan louter preventief zijn, waardoor kan worden vermeden dat mensen in problematische situaties verzeild te geraken.

Wij zien hoe ze worden begeleid om te vermijden dat ze aan het einde van het jaar huurachterstallen moeten betalen. En door stroomopwaarts te werken aan energie-, isolatie- en onderhoudsomstandigheden, aan de relatie met de eigenaar, vermijdt men inderdaad problematische situaties die leiden tot een overmatige schuldenlast en waardoor ze nog verder in moeilijkheden geraken. Ik denk dus dat de samenwerking niet alleen moet worden versterkt in een noodgeval en in de aanpak van een situatie wanneer het slecht gaat, maar in het duidelijke preventiewerk, in de individuele hulp en in de collectieve benadering. Er zijn nieuwe pistes, een individuele en collectieve aanpak op het vlak van preventie (HASG).

De Sociale Coördinatie van Sint-Gillis werkt aan sensibiliseringscampagnes om de aandacht te vestigen op "goede reflexen".

Ik denk ook dat men niet verplicht is om ze volledig bij te staan. Dat is het leuke aan de campagne "Huren tegen welke prijs?" waarin wordt gevraagd om na te denken over het risicogedrag van de huurder die voorrang geeft aan andere uitgaven. Er is een hele preventiecampagne en het is zo dat die is opgezet door de maatschappelijk werkers van de hele sociale coördinatie met de kennis van de mensen van begeleid wonen, de zeer actieve medewerking van het CVBV. Op 12 maanden tijd heeft men een campagne opgebouwd met daarin telkens één specifiek thema over de huisvestingsvoorwaarden, veiligheid, het betalen van huur met het deel van de verantwoordelijkheden voor de huurder (...). In het kader van de sociale coördinatie van Sint-Gillis hebben we nieuwe publiciteits- en informatiemiddelen uitgewerkt over de rechten en plichten van de huurders en de eigenaars. Deze maatregel past eveneens in deze preventielogica. (HASG)

6.2.3 Uitzettingen voorkomen, een specifieke actie van het OCMW van Sint-Gillis

Het recht op een bewoonbare woning voor iedereen is opgenomen in de Belgische Grondwet. Maar het bestaan van dit recht beschermt de mensen niet tegen uitzetting uit hun woning. Het verlies van een woning kan verschillende oorzaken hebben, waaronder het niet betalen van de huur. De beslissing tot uitzetting wordt genomen door de vrederechter. Voor de juridische aspecten van de uitzettingsprocedures verwijzen we naar de studie "Uithuiszettingen en dakloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Een transversale juridische benadering".^[50]

Er bestaan voorzieningen om de huurder te beschermen, meer bepaald de wet op de "humanisering van de uithuiszettingen". Deze wet bevat een verplichting om het OCMW van de woonplaats van de uitgezette persoon te verwittigen. Het OCMW ontvangt een brief van de vrederechter op het moment van de aanvraag (verzoekschrift, dagvaarding). Zo wordt het OCMW op de hoogte gebracht van de uitzettingsrisico's van alle inwoners van de gemeente, want sommige personen die het risico lopen uit hun huis te worden gezet, zijn gekend bij het OCMW, maar anderen helemaal niet.

We werken overigens in het kader van de verzoeken tot uitzetting en de berichten van uitzetting ook zeer actief samen voor een publiek dat niet behoort tot de "vaste" doelgroep van het OCMW om daadwerkelijk een andere benadering te kunnen hebben dan een louter financiële benadering. We beschikken daar dus over een relatief complete voorziening waarin ook de toestand van de woning wordt bekeken. (HASG)

Het OCMW van Sint-Gillis is door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie erkend als dienst voor begeleid wonen en gebruikt deze erkenning in het kader van de uitzettingsprocedures. Het heeft een bijzondere methodologie ontwikkeld inzake preventie en opvolging om de mensen te helpen die in een uitzettingsprocedure verwickeld zitten.

De dienst van het OCMW neemt schriftelijk contact op met de mensen in kwestie tijdens de eerste twee evenementen om zijn hulp aan te bieden en is aanwezig als de uitzetting daadwerkelijk plaatsvindt om eventueel oplossingen aan te bieden aan mensen die geen oplossing gevonden hebben. In dit kader maakt de dienst gebruik van alle andere diensten van het OCMW om de uitzetting te vermijden.

[50] BERNARD, Nicolas en LEMAIRE Laurent. Uithuiszettingen en dakloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Een transversale juridische benadering, p. 2002-2005. Facultés universitaires Saint-Louis, 2010.

Maar niet alle Brusselse OCMW's zijn voldoende toegerust om dergelijke problemen het hoofd te bieden.

Dit betekent dat je alle mogelijke wettelijke voorzieningen mag aanwenden en er zijn toch nog problemen. Ik denk dat voor één enkele uitzettingsprocedure het OCMW bij wel vier fasen wordt verwittigd. Ja, maar wanneer je het aantal dossiers per maatschappelijk assistent ziet... Gezien de crisis, als ik een maatschappelijk assistente bij het OCMW zou zijn met 80 dossiers, waaronder misschien 8 met uitzettingen,... Veel geluk, want dan werk je 48 uur per dag. Die procedures, allemaal goed en wel, maar het moet ook doenbaar zijn voor diegenen die zich ermee bezighouden. (TA)

Het zou interessant zijn om de ervaring van Sint-Gillis uit te breiden naar andere OCMW's via een specifieke erkenning "begeleid wonen" en om sensibiliseringscampagnes te promoten.

6.2.4 Opvolging na de opvang

Op verschillende momenten tijdens het opstellen van dit rapport werd de nadruk gelegd op de risico's in verband met het wegvallen of het verbreken van de sociale bescherming, met name bij een wijziging van het statuut of bij de overgang van één instelling of dienst naar een andere. Deze overgangsmomenten zijn cruciaal in termen van maatschappelijke begeleiding.

Steeds meer komt de nadruk te liggen op het principe van de continuïteit van de hulp of de zorg. Steeds meer diensten voorzien "overstapmogelijkheden". Zo zijn een betere opvolging en een betere voorbereiding op een ontslag uit instellingen zoals gevangenissen, psychiatrische ziekenhuizen of onthaalhuizen, belangrijke maatregelen.

Kwetsbare personen hebben nood aan een contactpersoon, aan een dienst die hen verder kan begeleiden door middel van een maatschappelijk werker die hen begeleidt op min of meer lange termijn (bijvoorbeeld thuis) en, in ieder geval, tot ze volledig zelfstandig zijn.

Het is ook geruststellend voor de mensen dat ze weten dat dezelfde instelling instaat voor de opvolging, ik denk dat ze natuurlijk wel de neiging hebben om zich te blijven vastklampen, maar deze band moet er zijn om de stap te zetten, ze moeten de straat oversteken. Dat is interessant aan de opvolging na de opvang, het is een overgangsfase. (TA)

Ik richt mij ook tot de eerstelijns werkers om te denken aan een bemiddelaar, een dienst die kan instaan voor thuisbegeleiding, iemand die een woning kan vinden om hem te begeleiden op min of meer lange termijn, tot hij volledig zelfstandig is. Er zouden meer plaatsen als deze moeten zijn, waar de mensen overdag terecht zouden kunnen. (STR)

Even belangrijk is het behoud van een "verankering", een plaats waar mensen zich op hun gemak voelen, waar ze een band hebben opgebouwd en waarheen ze kunnen terugkeren, plaatsen die hen geruiststellen, maar die toch openstaan voor de wijk.

Indien gewenst kunnen voormalige bewoners de praatgroepen van het onthaalhuis of van het centrum bijwonen om er vrienden terug te zien, om hun ervaringen en belevenissen te delen, om advies in te winnen en om te tonen aan diegenen die er nog verblijven, dat het mogelijk is om een leven buiten een tehuis op te bouwen. De formule kan ook worden gerealiseerd in samenwerking met de transitwoningen^[51].

Contact houden. Zelfs al kom je niet meer naar de dienst omdat je werk hebt, dan nog is een dag verlof de ideale gelegenheid om eens gedag te komen zeggen en om het contact te bewaren. Bij ons komen ook mensen die een woning, een baan hebben gevonden gedag zeggen, zeggen hoe het ermee gaat. (STR)

Het zou belangrijk zijn om ondersteuning te krijgen, een sociale dienst waar je terecht zou kunnen wanneer je er nood aan zou hebben, ter plaatse gaan zodra je volledig zelfstandig bent. Opvolging door iemand die men volledig vertrouwt, dat zou goed zijn. Het is beter onze weg voort te zetten met iemand die we vertrouwen, zelfs al weten we dat onze wegen ooit zullen scheiden, maar goed... (3P)

Hoewel de maatschappelijke begeleiding van thuislozen niet mag worden opgevat als een lineair en progressief proces (wat overeenstemt met een trapsgewijze benadering, die onder het personeel van de Brusselse thuislozenzorg sterk gecontesteerd is), zou ze toch kunnen worden opgevat in termen van doelstellingen die geleidelijk aan moeten worden bereikt.

[51] Deze transitappartementen zijn bedoeld voor personen die op een brutale wijze op straat zijn terechtgekomen na crisissituaties zoals echtelijk geweld, een brand of een uitzetting. Er zijn er niet veel. Deze voorziening is georganiseerd door OCMW's, gemeenten of SVK's. Ze vallen onder de Brusselse Wooncode.

 De Vlaamse Gemeenschap heeft een systeem van “trajectbegeleiding” opgestart in verschillende sectoren van bijstand aan personen, met name voor gedetineerden.

Het doel is de autonomie van de persoon te verhogen. Het principe is gebaseerd op een brede visie; een sociale begeleiding op maat, in samenspraak met de gedetineerde. Tijdens het verblijf in de gevangenis legt de trajectbegeleider de nadruk op het activeren en motiveren van de gedetineerde en het terug in handen nemen van zijn of haar leven. Concreet werkt de trajectbegeleider een structureel communicatiesysteem uit met de diensten, zowel binnen de gevangenis (cursussen, sport, zoeken naar werk, geestelijke gezondheid,...) als erbuiten (OCMW, sociale huisvesting). De trajectbegeleider houdt zich eveneens bezig met het in orde brengen van de administratieve situatie van de gedetineerde. Bovendien kan hij de gedetineerde bijstaan, in overleg met de psychosociale dienst (PSD), bij het uitwerken van een reclassering.

Een dergelijke begeleiding zou perfect kunnen worden gerealiseerd met de mensen die dit wensen bij het verlaten van de sector van de thuislozenzorg.

7. CONCLUSIES

Dit hoofdstuk is het resultaat van het participatief proces zoals voorzien in de ordonnantie van 20 juli 2006 betreffende het opstellen van het Brussels armoederapport. Het is de bedoeling om zowel de mensen die actief zijn in de thuislozenzorg als de thuislozen zelf aan het woord te laten.

Dit hoofdstuk is een weergave van de 41 groeps gesprekken die hebben plaatsgevonden tussen augustus 2009 en februari 2010. Deze gesprekken gingen over de levensloop van thuislozen, de organisatie van hun dagelijks leven, hun behoeften en hun moeilijkheden om opnieuw in de samenleving te integreren. Wij werkten uitsluitend rond wat de gespreksgroepen zelf aanbrachten, waardoor sommige onderwerpen niet aan bod kwamen.

7.1 EXTREME ARMOEDE: GEEN “THUIS” HEBBEN

Op straat leven of zonder dak boven het hoofd, is het meest zichtbare aspect van armoede, maar tevens slechts het topje van de ijsberg.

Wanneer we mensen vragen stelden over hun verleden, ging het vaak over een “slechte start”: onstabiele situaties, soms ingewikkelde gezinssituaties, een opeenstapeling van moeilijkheden, breuken, verstoting en verlaten, leven in een instelling, ontbering, schulden, geweld, mentale problemen, alcoholisme, administratieve problemen, huisvestingsmoeilijkheden en soms uithuiszettingen, een leven zonder toekomstperspectief. De situaties waarin thuislozen terecht komen, worden vaak van generatie op generatie doorgegeven.

Bepaalde gebeurtenissen of breukmomenten zorgen ervoor dat mensen hun vertrouwde omgeving moeten verlaten. Sommigen komen op straat terecht, anderen vinden tijdelijk onderdak in de thuislozensector. De mensen passen zich aan hun nieuwe omgeving aan: sommigen zwerven rond en ontmoeten mensen die hen nog verder in de put duwen ofwel mensen die hen helpen; anderen werken aan hun “herstel” dankzij sociale begeleiding,...

De levensomstandigheden op straat zijn onmenselijk. Daklozen zijn overgeleverd aan de omgeving, de omstandigheden, opportuniteiten en ontmoetingen. Leven op straat wordt gekenmerkt door verlies: verlies van een dak boven het hoofd, van veiligheid, van energie, van hygiëne, van banden met de familie, van waardigheid. Elk probleem brengt andere problemen met zich mee en door administratieve problemen komt deze uitsluiting daarenboven vaak in een stroomversnelling terecht. Al dat verlies zorgt ervoor dat de mensen het steeds moeilijker hebben om weer aan de oppervlakte van de samenleving te komen.

Sommige problematieken zijn zeer specifiek: vrouwen die nog maar pas in België zijn aangekomen, slachtoffers van geweld, mensen met een onwettig verblijf, jongeren, mensen met mentale problemen, mensen die uit een strafinstelling komen,...

7.2 TOENEMENDE VERSCHIEDENHEID VAN DE MEEST KWETSBARE GROEPEN

De thuislozensector biedt een brede waaier aan diensten aan: nachtsielen, dagcentra, onthaaltehuizen, diensten voor begeleid wonen, nazorg, begeleiding in de leefomgeving (op straat of thuis). Er is duidelijk nood aan een verdere uitbouw van het aanbod, om een antwoord op maat te kunnen bieden aan de toenemende verscheidenheid en de complexiteit van de problematieken waarmee thuislozen worden geconfronteerd.

Nood- en nachtopvang

De bedden in de nachtsielen worden maximaal bezet. Aangezien de opvang onvoorwaardelijk is, krijgen deze centra een uiteenlopend publiek over de vloer, met een grote verscheidenheid in herkomst, taal en cultuur. Een nacht in een opvangstructuur is een onmiddellijk antwoord op een dringend probleem. Dit onmiddellijke antwoord leidt niet tot structurele oplossingen op lange termijn. In de thuislozensector woedt een hevig debat tussen diegenen die menen dat het aantal noodopvangplaatsen moet worden verhoogd en diegenen die voorstander zijn van een meer globale aanpak en meer gediversifieerde maatregelen. Verschillende sleutelfiguren benadrukken dat een lineaire visie op de integratie van thuislozen, waarbij de thuisloze een vast patroon van geleidelijke en opeenvolgende stappen doorloopt, niet werkt^[52]. Zowel noodhulp als structurele hulp moeten blijven bestaan, maar er moet aan beide tegelijk gewerkt worden en er moeten volwaardige samenwerkingen worden uitgebouwd.

Bovendien moet vooral gewerkt worden aan de preventie van noodsituaties. Preventie (primair, secundair, tertiair) blijft een fundamenteel instrument dat moet worden uitgewerkt om uitsluiting te voorkomen: moeilijkheden opsporen, sensibiliseren, voorkomen dat situaties verslechteren,... Veel maatregelen bestaan al, ze moeten gevaloriseerd worden.

Dagcentra

Dagcentra zorgen ervoor dat thuislozen overdag “ergens terecht kunnen” en sociale banden kunnen smeden. Momenteel krijgen ze geen structurele subsidies in het kader van een ordonnantie of decreet in het Brussels Gewest. Het is van essentieel belang dat hun financiële toestand stabiel wordt en dat deze centra worden erkend. Daarnaast zou moeten worden overwogen om hen een complementaire functie te geven ten opzichte van de nachtsielen.

[52] Zie de katern Gekruiste blikken, “Analyse van de thuisloze werkzoekende” en Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. Verslag armoedebestrijding, deel 2 “Naar een coherente aanpak in de strijd tegen dakloosheid en armoede”.

Onthaalhuizen

De onthaalhuizen hebben als taak de mensen opnieuw in de samenleving in te schakelen. De vraag naar rendement zorgt er soms voor dat ze hun publiek dienen te selecteren om zo snel mogelijk resultaten te boeken. Er is nood aan een evaluatie en bijsturing van de werkingsvereisten die de organisaties opgelegd krijgen.

Het gevaar bestaat nu dat, door een al te sterk op eenvoudig meetbare resultaten gerichte rationalisering, de mensen met de grootste problemen worden uitgesloten van de hulpverlening. Dit is het geval voor personen die omwille van hun gedrag of aandoening problemen opleveren voor de organisatie: mensen die de gevangenis verlaten, mensen met mentale problemen en in het bijzonder diegenen die lijden aan chronische problemen of meerdere ziekten.

Het aanbod van onthaalhuizen voor jongeren, vaders met kinderen, koppels, gezinnen,... is véél te beperkt. Er bestaat bovendien geen opvang die geschikt is voor mensen jonger dan 60 die aan verschillende kwalen en/of vroegtijdige veroudering lijden of die absoluut nood hebben aan maatschappelijke hulp. De daling van het aantal ziekenhuisbedden in de psychiatrie maakt dit probleem alleen maar erger.

Uiteindelijk vinden mensen met de zwaarste problemen geen opvang in onthaalhuizen en zijn ze genoodzaakt opvang te zoeken in meer "tolerante" milieus. Ze vinden opvang bij organisaties die niet-erkend zijn binnen de thuislozensector (bijvoorbeeld rusthuizen) of in lucratieve structuren die zelfs speciaal voor hen werden opgericht (niet-erkende opvangstructuren).

De onthaalhuizen trekken daarenboven soms mensen aan die niet tot het doelpubliek horen: mensen met een handicap, personen met psychische problemen,... omdat die geen toegang kregen tot aangepaste structuren. Op die manier absorbeert de thuislozensector wat elders fout loopt.

Bovendien worden ook mensen met een louter huisvestingsprobleem opgevangen door de thuislozensector. Het is een hele opgave om onderdak te vinden op de Brusselse huisvestingsmarkt: gebrek aan bewoonbare en betaalbare woningen, verschillende belemmeringen voor de toegang tot huisvesting wanneer men geen "blanke, rijke, propere en in goede gezondheid verkerende Belg" is. Sociale uitsluiting is ook hier zeer duidelijk aanwezig.

De thuislozensector is dan ook verzadigd en weigert nieuwe aanvragen, ongeacht of deze mensen afkomstig zijn van de straat, de nachtsielen of andere circuits.

Maatschappelijke begeleiding in de leefomgeving

Er moeten verbeteringen worden aangebracht aan de onmisbare organisaties die momenteel actief zijn binnen de thuislozensector. Maar er moeten ook diensten worden ontwikkeld die zich op nieuwe werkvormen richten: diensten voor begeleid wonen, sociale begeleiding na de opvang en begeleiding in de leefomgeving, gezinspensies met een lage drempel.

De diensten voor begeleid wonen worden al enkele jaren erkend en gesubsidieerd. Zij zijn bedoeld om de kwetsbare mensen in de samenleving te integreren door hen op maatschappelijk vlak te begeleiden. De verschillende vormen waarin ze voorkomen, zijn aangepast aan zeer kwetsbare bevolkingsgroepen. Deze diensten doen zowel aan preventie als nazorg, ze zorgen dat mensen in een individuele woning kunnen blijven wonen.

Nieuwe initiatieven

Ter aanvulling van bestaande dienstverlening hebben organisaties en mensen uit de sector nieuwe initiatieven ontwikkeld. Ze hebben overleg georganiseerd, complementariteit gezocht, ze zijn met nieuwe methoden en nieuwe oplossingen op de proppen gekomen om zich aan te passen aan nieuwe groepen van mensen en nieuwe vormen van armoede.

Zo zijn initiatieven ontstaan voor **solidair wonen** en **tijdelijke bewoning**... Deze initiatieven zijn het resultaat van talrijke samenwerkingen binnen de sector, maar ook van externe samenwerkingen, meer bepaald met de sociale verhuurkantoren (erkend door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Deze projecten combineren huisvesting en maatschappelijke begeleiding. Ze bieden de meest kwetsbare mensen een gunstig toekomstperspectief, en daarom moeten ze door de overheid worden gesteund.

Naast deze initiatieven moet er ook plaats zijn voor andere formules, huisvestingsformules met een lage drempel voor groepen die niet van de huidige maatregelen genieten. Er zou een model van **gezinspensies** moeten komen, met en zonder professionele omkadering. Deze initiatieven moeten door de overheid worden gecontroleerd om menselijke levensomstandigheden, infrastructuur en rechten te kunnen garanderen zoals vastgelegd door de Grondwet. De niet-erkende opvangstructuren zouden in deze zin kunnen worden aangepast.

De verschillende initiatieven voor samenwonen moeten door de overheid worden ondersteund. Ze bevorderen de toegang tot huisvesting voor mensen met een laag inkomen en bieden hen maatschappelijke begeleiding.

7.3 MULTI-DIMENSIONEEL MAATSCHAPPELIJK WERK

Het verwerven van sociale rechten

Extreme situaties zijn onaanvaardbaar in onze samenleving die gekenmerkt wordt door overvloed. Het behoud of het verwerven van sociale rechten is niet vanzelfsprekend omdat de mensen hier zelf voor moeten instaan en de procedures heel wat intellectuele kennis en knowhow vergen.

Er bestaan lacunes in de toegang tot informatie, een eerste stap naar een zelfstandiger leven. Er zijn onvoldoende informatiepunten op maat en met uitgebreide openingsuren. Er moeten nieuwe kanalen worden gezocht om de bestaande instrumenten beter te verspreiden (“Dakloos? Waarheen?”, “Gids voor daklozen”).

Wie zijn administratieve situatie moet regulariseren (bij voorbeeld referentieadres), wordt vaak geconfronteerd met moeilijkheden vanwege de OCMW's en/of de gemeentelijke administraties. Een beleid om dit recht toegankelijk te maken, moet gepromoot worden.

Arme mensen stellen vast dat ze het grootste deel van hun tijd besteden aan het voldoen aan de eisen van de diensten om hun goede wil te tonen en het bewijs te leveren van hun verantwoordelijkheidsgevoel tegenover de samenleving. Thuislozen komen tot dezelfde vaststelling.

De maatschappelijk werkers van de sector doen op hun beurt hun uiterste best om dagelijks de enorme menselijke en sociale problemen van thuislozen aan te pakken. In heel wat gevallen worden ze tevens geconfronteerd met het falen van talrijke pogingen om hulp te bieden. Soms bestaat er immers een diepe kloof tussen de verwachtingen van de diensten en de behoeften van de armen.

Werken aan sociale rehabilitatie, aan de emancipatie en aan het stabiliseren van thuislozen moet een plaats krijgen als alternatief voor de “caritatieve” hulpverlening die zich beperkt tot het geven van gratis antwoorden op de primaire behoeften van de mensen, waardoor ze in de miserie blijven zitten. In dit kader is een van de initiatieven die moeten worden uitgewerkt dat van de “trajectbegeleiders”, individuele begeleiders van kwetsbare personen tijdens hun traject op weg naar sociale re-integratie.

Samenwerken met andere sectoren

Samenwerking met andere sectoren (juridische sector, de sector van bijstand aan personen zoals de sociale diensten en het justitieel welzijnswerk, de (mentale) gezondheidssector, de culturele sector, huisvesting, ...) is essentieel.

De thuislozensector heeft een zeer concrete en doeltreffende samenwerkingsdynamiek ontwikkeld om de continuïteit van de zorg te waarborgen. Er wordt bijvoorbeeld samengewerkt tussen verschillende diensten binnen de thuislozensector, tussen verschillende OCMW-diensten, tussen straathoekwerk en juridische diensten, tussen de sector geestelijke gezondheidszorg en de welzijnssector, tussen de huisvestingssector en begeleid wonen, tussen...

De thuislozensector wordt echter geconfronteerd met institutionele en financiële moeilijkheden. Er wordt heel wat energie en tijd verloren als gevolg van de versnippering van diensten (welzijns- en gezondheidsdiensten, overheidsdiensten en vzw's) binnen het institutionele en communautaire kluwen van het Brussels Gewest. De sector lijdt ook onder de bestaande spanningen met de OCMW's. Deze versnippering moet worden overwonnen om de Brusselse situatie in haar geheel aan te pakken.

De creativiteit van de werknemers moet worden gevaloriseerd. De nieuwe werkmethoden die zij ontwikkelen, kunnen een antwoord bieden op talrijke behoeften en op de evolutie ervan. Deze initiatieven moeten zowel op institutioneel als financieel vlak worden ondersteund, rekening houdend met de moeilijkheid van het werk en de nood aan omkadering van deze projecten. (zie hoofdstuk 4.2).

7.4 KWALITEIT VAN HET SOCIAAL BELEID

Globaal moet men komen tot een geïntegreerde thuislozenzorg die ook rekening houdt met de situatie van de mensen “die instromen” en de mensen “die uitstromen”. De barrières binnen de thuislozensector moeten worden weggewerkt en de samenwerking met andere sectoren moet verder worden ontwikkeld. Dit betekent dat men fragmentering ten gevolge van thematische en territoriale bevoegdheidsverdelingen moet overstijgen om ook voldoende aandacht te hebben voor preventie van thuisloosheid enerzijds en bevordering van de uitstroom uit de thuisloosheid via het huisvestingsbeleid anderzijds. Dit kan enkel door voldoende rekening te houden met de verschillende dimensies van de problematiek van thuisloosheid^[53].

Naast de verbetering van de hulpverlening aan thuislozen, moet de verarming van de bevolking worden vermeden dankzij een coherent en transversaal armoedebeleid voor de voltallige bevolking. Bovendien moet men afstappen van een louter doelgroepenbeleid, maar meer rekening houden met de levenstrajecten van mensen.

Er bestaan heel wat maatregelen, hulpmiddelen en diensten, maar ze moeten nog verfijnd en gediversifieerd worden. Ze moeten worden gecoördineerd. Hun complementariteit binnen het geheel moet verduidelijkt worden. De sterke punten van de actoren op het terrein en van de beleidsmakers moeten worden gebundeld om mensen in grote armoede zo menselijk mogelijk te integreren en hen in staat te stellen op een waardige manier te leven.

[53] www.webzinemaker.com/diogenes

DEEL 2:

UITHUISZETTINGEN EN THUISLOOSHEID IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST. EEN TRANSVERSALE JURIDISCHE BENADERING

Onderzoek door **Nicolas BERNARD** en **Laurent LEMAIRE** (Facultés universitaires Saint-Louis) in opdracht van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, van 15 september 2009 tot 15 maart 2010.

Onderstaande tekst bevat de vertaling van de aanbevelingen die aan het einde van het onderzoeksrapport werden opgenomen. Deze aanbevelingen geven tevens een goede synthese van de inhoud van het document. Het volledige onderzoeksrapport is in het Frans beschikbaar op de website van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn (www.observatbru.be).

De voorstellen die hier geformuleerd worden, zijn in elk geval niet exhaustief ten opzichte van het onderzoeksrapport en willen het niet vervangen. Het rapport is immers doorspekt met veel oplossingsvoorstellen, waarvan onderstaande lijst een min of meer representatieve, doch erg reducerende samenvatting biedt.

INLEIDING

De aanbevelingen die hier uitgewerkt worden, vallen niet allemaal onder de bevoegdheid van de gewesten. Uithuiszettingen en de problematiek van thuislozen worden grotendeels door *federale* wetgevingen geregeld (wet tot humanisering van de uithuiszettingen, organieke wet over de O.C.M.W.'s, wetgeving betreffend het leefloon,...).

Drie beschouwingen moeten deze vaststelling evenwel nuanceren.

Ten eerste beschikt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wel over belangrijke hefboomen terzake, bijvoorbeeld op het vlak van uithuiszettingen die voortvloeien uit de toepassing van de kwaliteitsnormen. Het Brussels Gewest is bovendien bevoegd om *structurele* maatregelen te nemen, enerzijds om de woonmarkt meer toegankelijk te maken voor mensen met een bescheiden inkomen (verhoging van het aanbod door de strijd tegen de leegstaande woningen, toekenning van V.I.H.T.'s, opzetten van een huurwaarborgfonds,...), anderzijds om de minder begunstigde huishoudens hun woning te laten behouden (huurtoelage, beperking van de huurprijzen,...). Daarenboven komt het haar toe te voorzien in herhuisvesting (transitwoningen, sociale woningen,...).

Ten tweede kan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, voor de onderwerpen die buiten haar bevoegdheid vallen, de organisatie van een "interministeriële conferentie huisvesting" vragen die de deelstaten en de federale overheid verenigt, zoals in het verleden reeds gebeurde. Deze transversale vergadering zou het *geheel* van relevante vraagstukken kunnen behandelen en de aanzet geven tot veranderingen op alle beleidsniveaus.

Brengen we tenslotte in herinnering dat in het kader van de staatshervorming momenteel in het federale parlement een zeer belangrijk voorstel van bijzondere wet besproken wordt, zijnde de regionalisering van de (federale) wet over het huurcontract; daarin worden de "bijzondere regels betreffende de huur van voor bewoning bestemde goederen" opgenomen, waaronder de uithuiszetting van de huurder^[1]. Het zou dus kunnen dat het Gewest hier integraal bevoegd voor wordt, wat een ware Copernicaanse revolutie aankondigt, als de herziening slaagt.

VERZAMELING VAN STATISTISCHE GEGEVENS

Aanbeveling nr 1.

Vanuit de O.C.M.W.'s een verzameling en centralisatie van de gegevens in verband met juridische uithuiszettingen opzetten

Krachtens de wet worden de O.C.M.W.'s verplicht op de hoogte gebracht van de aanvragen tot juridische uithuiszetting (wegens contractsovertreding). Er is echter geen systematische verzameling van deze gegevens. Een centralisatie van de gegevens zou moeten gebeuren in samenwerking met de koepelorganisatie van de O.C.M.W.'s (de Vereniging van de Stad et de Gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

Een technische en budgettaire steun vanuit het Gewest zou hierin aangewezen zijn.

Aanbeveling nr 2.

De verzameling van deze gegevens uitbreiden tot de uithuiszettingen die door de burgemeester besloten worden om volksgezondheidsredenen.

De juridische uithuiszettingen (wegens contractsovertreding) zijn niet de enige die op dit moment niet geteld worden. De gegevens met betrekking tot de door de *burgemeester* opgelegde uithuiszettingen om volksgezondheidsredenen, zijn eveneens onvolledig. In dit geval is het zelfs niet verplicht het O.C.M.W. te verwittigen.

WILDE UITHUISZETTINGEN

Aanbeveling nr 3.

In geval van wilde uithuiszetting de mogelijkheid voorzien om, zoals in kortgeding, een vordering tot staking in te dienen met een dwangsom en ontvankelijkheid op eenzijdig verzoek.

De politie, die voor dit probleem meer gesensibiliseerd moet worden, weigert in het algemeen tussen te komen in gevallen van wilde uithuiszettingen (om bijvoorbeeld de strafrechtelijke onschendbaarheid van de woning van de huurder te verzekeren). De huurder zou de mogelijkheid moeten hebben om deze onhoudbare situatie onmiddellijk juridisch stop te zetten, via een zogenaamde vordering tot staking.

[1] Cf. Speciaal wetsvoorstel over institutionele herzieningen bij de Senaat, op 5 maart 2008, ingediend. Doc. Parl., Sén., n°4-602/1.

Deze vordering tot staking werd reeds in verschillende wetgevingen (zowel inzake leefmilieu, de strijd tegen de discriminatie, als de strijd tegen leegstaande woningen) bekrachtigd. Deze vordering zou op heel korte termijn ingediend moeten worden en zou, indien voorzien, kunnen resulteren, in een financiële vergoeding (forfaitair of naar billijkheid bepaald) bovenop de dwangsom.

VERLENGING VAN HET HUURCONTRACT OMWILLE VAN UITZONDERLIJKE OMSTANDIGHEDEN

Aanbeveling nr 4.

De gevallen bepalen die een verhoging van de huurprijs rechtvaardigen voor het deel van het huurcontract dat verlengd wordt.

Wanneer de rechter besluit een huurcontract om uitzonderlijke omstandigheden te verlengen, mag hij de verhuurder een huurverhoging toekennen. Deze verhoging kan er echter toe leiden dat het behoud van de huurder in de woning problematisch wordt, terwijl de "uitzonderlijke omstandigheden" net opgesteld zijn opdat het huurcontract verlengd zou worden.

Daarom wordt voorgesteld de gevallen die een huurverhoging rechtvaardigen te beperken en zich hierbij bij voorbeeld te baseren op de onderstellingen die zulke verhoging reeds toelaten *in de loop van het* (negenjarige) *contract*.

BEPALEN VAN EEN TERMIJN VOOR DE UITHUISZETTING

Aanbeveling nr 5.

Het juridisch besluit om af te wijken van de termijn van één maand moet vergezeld gaan van een bijzondere motivatie.

Sommige rechters verminderen de termijn van één maand – hoewel die in de wet is vastgelegd – zonder enige uitleg te geven, terwijl de wetgever een uitputtende lijst heeft opgemaakt van de uitzonderingen die in principe mogelijk zijn.

Het zou dus goed zijn de rechter die beslist van de regel af te wijken, op te leggen hiervoor uitvoerig verantwoording af te leggen.

Aanbeveling nr 6.

Expliciet voorzien dat de termijn van één maand (eventueel gemoduleerd) wel degelijk van toepassing is in geval van voorlopige uitvoering.

Wanneer de rechter de zogenaamde voorlopige uitvoering van een besluit toekent – dit wil zeggen zonder het resultaat van een eventueel beroep af te wachten – is dit onder de verantwoordelijkheid van wie de rechtzaak heeft ingezet (m.a.w. de eigenaar).

Voor sommigen betekent de voorlopige uitvoering een *de facto* vernietiging van de termijn van één maand voor de uithuiszetting. Dit is echter in tegenstelling met de letter en de geest van de wet. Het past dus dat dit in die wet zelf, op eenduidige wijze, in herinnering wordt gebracht.

Aanbeveling nr 7.

De termijn van één maand (eventueel gemoduleerd) uitbreiden tot de niet door een vonnis besloten uithuiszettingen.

Sommige uithuiszettingen worden *buiten* een juridische procedure besloten, bij voorbeeld via verzoening, arbitrage of bemiddeling (men houdt hier uiteraard geen rekening met wilde uithuiszettingen). Letterlijk geïnterpreteerd beperkt de wet de toepassing van de termijn van één maand echter tot de "vonnissen" tot uithuiszetting.

Het zou dus goed zijn deze tegenstrijdigheid recht te zetten (die overigens deze alternatieve manieren om de geschillen op te lossen niet aanmoedigt).

BEWARING VAN MEUBELN IN DE GEMEENTELIJKE OPSLAGPLAATS

Aanbeveling nr 8.

De verwittiging met betrekking tot de bewaring van de meubelen in de gemeente uitbreiden naar het algemeen huurrecht.

Huurcontracten die een goed betreffen dat *niet* voor het hoofdverblijf van de huurder bestemd is (zoals een studentenkot, tweede verblijf, enz.) vallen onder het algemeen huurrecht. Dat voorziet niet dat de huurder die het voorwerp is van een uithuiszettingprocedure wordt verwittigd (door de gerechtsdeurwaarder) dat zijn bezittingen in de gemeente, op zijn kosten, bewaard zullen worden.

Het is wenselijk dat ook deze huurders een dergelijke waarschuwing zouden krijgen.

VERWITTIGING VAN HET O.C.M.W.

Aanbeveling nr 9.

Voorzien dat het O.C.M.W. in latere fasen van de juridische uithuiszettingprocedure wordt verwittigd.

Voor de huurcontracten van een hoofdverblijf (de meest voorkomende) voorziet de wet momenteel dat het O.C.M.W. op de hoogte wordt gebracht op het moment dat de uithuiszetting *aangevraagd* wordt en niet meer in de volgende fasen van de procedure (uithuiszettingsvonnis, uithuiszettingsbericht, werkelijke uithuiszetting). Dat moet verbeterd worden omdat een dringende tussenkomst vooral op deze momenten noodzakelijk is.

Concreet zou deze waarschuwing eerst herhaald moeten worden op het ogenblik van de betekening van het vonnis, om zo rustig oplossingen voor een duurzame herhuisvesting te kunnen overwegen en om een vrijwillig vertrek te onderhandelen.

Een (nieuwe) waarschuwing op het ogenblik van het uithuiszettingsbericht dringt zich op omdat het de laatste fase is voor de werkelijke uithuiszetting. De tussenkomst van het O.C.M.W. kan immers ook in die fase zeer nuttig zijn, meer bepaald om een psychologische steun te verlenen en een snelle huisvesting te verzekeren. Gezien de minimale termijn tussen het uithuiszettingsbericht en diens concretisering (vijf dagen), zou het O.C.M.W. drie werkdagen^[2] voor de werkelijke uithuiszetting moeten gewaarschuwd worden (voor zover de huurder zijn verzetsrecht niet heeft uitgeoefend op de eerste werkdag na de ontvangst van het bericht).

Aanbeveling nr 10.

Het O.C.M.W. ook op de hoogte brengen bij uithuiszettingen die niet op grond van een vonnis besloten werden.

Zoals hierboven gezegd, worden sommige uithuiszettingen *buiten* een juridische procedure besloten, bij voorbeeld als gevolg van een proces-verbaal van minnelijke schikking, van een arbitrale uitspraak of van een door de rechtbank bekrachtigde bemiddelingsovereenkomst. Maar ook hier negeert de(zelfde) wet deze procedures, zodat het O.C.M.W. theoretisch niet op de hoogte wordt gebracht van de uithuiszettingen die op deze wijze uitgevoerd worden.

Er bestaat evenwel geen enkele objectieve reden om dit onderscheid te handhaven, aangezien de huurder in deze omstandigheden niet minder hulp nodig heeft.

Aanbeveling nr 11.

De verwittiging van het O.C.M.W. uitbreiden tot alle vormen van rechtsverzoeken.

De wet legt momenteel enkel de verwittiging van het O.C.M.W. op, tenminste voor wat de huurcontracten van een hoofdverblijf betreft, wanneer het verzoek om uithuiszetting één van de volgende vormen aanneemt: schriftelijk verzoek, dagvaarding of vrijwillige verschijning. Het verzoek kan echter ook als *conclusie* ingediend worden.

Deze situatie moet rechtgezet worden (bij voorbeeld door te voorzien dat het O.C.M.W. door de griffier verwittigd wordt binnen de vier dagen na neerlegging van de conclusies bij de griffie), de situatie van de huurder verdient immers niet minder bescherming in dit geval.

Aanbeveling nr 12.

De verwittiging van het O.C.M.W. (gedeeltelijk) intrekken voor de huurcontracten die niet het hoofdverblijf van de huurder betreffen.

In haar huidige formulering voorziet de wet enkel voor de woningen die niet verhuurd worden als hoofdverblijf dat het O.C.M.W. verwittigd moet worden van de betekening van het *vonnis* tot uithuiszetting. Aangezien het niet het hoofdverblijf van de huurder betreft (huurcontract van een tweede verblijf bijvoorbeeld), vereist deze situatie waarschijnlijk minder bescherming. Zo kan men vermijden dat het O.C.M.W. (dat al zo overvraagd is^[3]) informatie ontvangt die niet zo dringend is en waarover het, hoe dan ook, misschien geen bevoegdheid heeft.

Onder de huurcontracten die geen betrekking hebben op het hoofdverblijf van de huurder moet men misschien toch enkele bijzondere situaties bewaken, zoals die van een student of een persoon die in een onthaaltehuis of een transitwoning verblijft.

Aanbeveling nr 13.

Een systematische verwittiging van het O.C.M.W. voorzien in geval van een door de burgemeester besloten uithuiszetting.

Wanneer de burgemeester een besluit van onbewoonbaarheid neemt, krachtens zijn algemene administratieve politiebevoegdheid (art.135 van de nieuwe gemeentewet), is hij niet reglementair verplicht het O.C.M.W. te verwittigen. Als de informatie over het algemeen toch meegedeeld wordt, op informele wijze, zou het nuttig zijn dat dat meer systematisch zou gebeuren.

[2] Wat heel kort is, maar een langere tijd is onmogelijk, behalve als de minimum termijn tussen het bericht en de werkelijke uitzetting verlengd wordt.

[3] Zie aanbeveling nr 14.

Aanbeveling nr 14.
Reflectie stimuleren over de hoeveelheid informatie die door de O.C.M.W.'s behandeld moeten worden.

Zoals hierboven reeds gezegd worden de O.C.M.W.'s momenteel reeds zeer vroeg in de procedure op de hoogte gebracht van juridische uithuiszettingen (wanneer de rechtsvordering ingesteld wordt). Is dat echter niet te vroeg? Natuurlijk is het altijd goed te anticiperen; anderzijds leiden slechts een klein aantal verzoeken om uithuiszetting tot een werkelijke uithuiszetting. Verdringt het grote volume gegevens dat door het O.C.M.W. behandeld moet worden (waarvan een groot deel geen vervolg zal hebben) niet de ernstige gevallen die een echte dringende interventie vereisen?

Deze reflectie is nog belangrijker wanneer men besluit de gevallen uit te breiden waarin het O.C.M.W. op de hoogte gebracht wordt (aanbevelingen nr 9, 10, 11 en 13).

Aanbeveling nr 15.
Het O.C.M.W. van de gemeente van de verblijfplaats van de huurder (in plaats van dat van zijn domicilie) waarschuwen.

Momenteel wordt het "openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn van het domicilie van de huurder" van de uithuiszetting gewaarschuwd; enkel wanneer er geen domicilie is, wordt het O.C.M.W. "van de verblijfplaats van de huurder" verwittigd.

Volgens de organieke wetgeving van de O.C.M.W.'s is het echter niet het domicilie, maar wel de *verblijfplaats* (begrip van feitelijke situatie) die de territoriale bevoegdheid van het O.C.M.W. bepaalt.

Bovendien zijn de situaties die waarschijnlijk als eerste een tussenkomst van het O.C.M.W. vereisen precies die situaties die de hoofdverblijfplaats van de huurder betreffen. De domiciliekeuze, een eenvoudige administratieve inschrijving, lijkt niet de meest gepaste determinant van deze noodsituatie te zijn.

Aanbeveling nr 16.
Voorzien dat het O.C.M.W. een informatiebrief verzendt naar de persoon die uit zijn huis gezet zal worden.

Volgens de wet over de humanisering van de uithuiszettingen heeft het OCMW de "wettelijke opdracht" in geval van uithuiszetting op te treden. Dezelfde wettelijke opdracht maakt de bijstand van het O.C.M.W. echter ondergeschikt aan het stellen van een hulpvraag door de betrokken persoon zelf. In feite blijkt het O.C.M.W. soms geen gevolg te geven aan de informatie dat het (via de deurwaarder) ontvangt, omdat deze informatie *niet* beschouwd wordt als een hulpvraag.

Er wordt voorgesteld het O.C.M.W. de opdracht toe te kennen om formeel (per aangetekende brief) contact op te nemen met de persoon die uit huis gezet zal worden om hem te verzoeken hulp te vragen als het nodig is. Zo wordt ook de betrokkene herinnerd aan de mogelijke sociale bijstand.

IN DE SOCIALE WONING

Aanbeveling nr 17.
De "opschorting van uithuiszettingen tijdens de winter" juridisch verstevigen.

Men weet dat er in het Brussels Gewest een ministeriële omzendbrief bestaat die de O.V.M.'s verbiedt uithuiszettingen uit te voeren gedurende de winter. Toch vertoont het dwingend karakter van dit atypische document nogal wat juridische onzekerheden, in het bijzonder voor de burger. Het zou dus goed zijn de voorschriften van deze omzendbrief in gepaste vorm in een *normatief* document om te zetten (ministerieel besluit, regeringsbesluit, ordonnantie), en dit vooral om juridische veiligheidsredenen.

Aanbeveling nr 18.
Een systematisch overlegproces met het O.C.M.W. instellen in geval van achterstallige huren.

Daar de sociale huurders meestal socio-economisch zwak zijn, lopen ze het risico volledig in de armoede te vallen (en dus uithuisgezet te worden) als men hen toelaat financiële problemen op te stapelen zonder het probleem bij de wortel aan te pakken. Het zou dus interessant zijn dat het O.C.M.W. vroeg op de hoogte wordt gebracht van achterstallige huren, *voordat* die onomkeerbaar groot zijn. Hoe vroeger de toestand gekend is, hoe groter de kans op een succesvolle tussenkomst.

Zo'n systeem bestaat reeds in Vlaanderen; in geval van ernstig en voortdurend betalingsverzuim is een verzoek om stopzetting van de huurovereenkomst gerechtvaardigd. Het systeem wordt ook toegepast in sommige gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zij het meer informeel.

Aanbeveling nr 19.
Een verplichting tot herhuisvesting op expliciete wijze instellen wanneer werken uitgevoerd worden die de ontruiming van de bewoners noodzakelijk maken.

Wanneer de huisvestingmaatschappij werken uitvoert die noodzakelijk maken dat de verhuurde woning leeg is, is er geen wettelijke verplichting die haar oplegt de bewoner te herhuisvesten. We denken dat het in de wet uitdrukkelijk voorzien zou moeten zijn.

Dit systeem komt bijvoorbeeld al voor in de reglementering in Vlaanderen.

Aanbeveling nr 20.

Het aantal extra voorrangspunten voor de toegang tot een sociale woning verminderen wanneer de uithuiszetting te wijten is aan de onbewoonbaarheid ten opzichte van andere soorten uithuiszettingen.

Nu kent de wet vijf voorrangspunten toe aan de huurders die hun woning moeten verlaten om onbewoonbaarheidsredenen (op initiatief van de D.G.I.H. of van de burgemeester). Bij wijze van vergelijking; andere huishoudens krijgen “maar” twee punten (minder dan de helft dus), terwijl ze *niet minder getroffen* zijn door de uithuiszetting: huishoudens waarvan het huurcontract vervroegd door de verhuurder verbroken werd (zonder enige overtreding van het huurcontract door de huurder), of die zich in een situatie bevinden van “overmacht” of van “natuurlijke of sociale ramp” die tot het “onverwachte verlies” van de woning heeft geleid.

Deze omstandigheden lijken niet minder bescherming te verdienen dan in het eerste geval, zowel vanuit het oogpunt van het dringende karakter als vanuit dit van de niet-verantwoordelijkheid van de betrokkene in zijn “tegenslag”. In ieder geval is de prioriteit die toegekend wordt aan de om onbewoonbaarheidsredenen opgelegde uithuiszettingen des te meer verontrustend omdat de (weliswaar zeldzame) huurders die voor de onbewoonbaarheid van hun woning *verantwoordelijk* zijn er ook voordeel uit halen.

Om de kloof te dichten zou het gepast zijn minstens de prioriteit die toegekend wordt bij uithuiszettingen die te wijten zijn aan de onbewoonbaarheid wat te verminderen, bijvoorbeeld door de voorrangspunten bij de andere situaties te verhogen.

Aanbeveling nr 21.

De voortzetting van het sociale huurcontract toekennen aan de overlevende huurder (waarvan het inkomen in aanmerking genomen wordt om de huur van het huishouden te bepalen).

Bij het overlijden van de ondertekenaar van het sociale huurcontract loopt het contract ten einde en wordt de eventuele overlevende levensgezel uithuisgezet. In tegenstelling tot de echtgenoot of de wettelijke samenwonende, wordt de levensgezel enkel als “huurder” beschouwd wanneer hij zelf een huurcontract (of een aanhangsel) met de O.V.M. heeft ondertekend. Dit is alvast tot nu toe het officiële standpunt van de Brusselse overheid.

Deze houding levert echter problemen op. Ten eerste omdat de rechtspraak in tegengestelde zin verloopt. Vervolgens omdat de nieuwe bewoner helemaal niet wettelijk verplicht is een of ander aanhangsel te ondertekenen om zijn integratie in het publiek woningpark te legaliseren, aangezien hij enkel een schriftelijke toestemming bij de O.V.M. moet vragen.

Tenslotte omdat de O.V.M. het inkomen van de levensgezel in rekening brengt bij het bepalen van de huurprijs.

Kan de O.V.M. die beslist rekening te houden met de situatie van informeel samenwonen bij het bepalen van het – geglobaliseerde – inkomen van het huishouden, in geval van overlijden van de persoon met wie hij samenwoonde, weigeren de levensgezel als de titularis van het huurcontract te beschouwen (aan wie de verhuurder uitdrukkelijk toelating gaf om de woning te betrekken in de loop van het huurcontract, laten we dat niet vergeten)? Het antwoord lijkt negatief te moeten zijn, omwille van legitieme redenen inzake coherentie en identieke motieven.

UITHUISZETTINGEN DOOR DE BURGEMEESTER IN HET KADER VAN DE ALGEMENE ADMINISTRATIEVE POLITIEBEVOEGDHEID

Aanbeveling nr 22.

De burgemeester verplichten - inzake inzet van middelen - om alle herhuisvestingsmogelijkheden te onderzoeken alvorens een onbewoonbaarheidsbesluit te nemen krachtens artikel 135 van de nieuwe gemeentewet.

Volgens de rechtspraak legt de Raad van State de burgemeester deze verplichting reeds op. Het komt er dan ook op aan de teksten in overeenstemming te brengen met de rechtspraak.

UITHUISZETTINGEN TEN GEVOLGE VAN DE TOEPASSING VAN DE GEWESTELIJKE KWALITEITSNORMEN

Aanbeveling nr 23.

Het recht op “prioritaire toegang” voor huurders die uithuisgezet worden ten gevolge van de toepassing van de gewestelijke kwaliteitsnormen ook toepassen in woningen van de overheid buiten de sociale huisvesting.

De Wooncode kent de huishoudens die door toepassing van de gewestelijke kwaliteitsnormen uithuisgezet worden een “prioritair toegangsrecht tot de door de overheid beheerde woningen” toe. Deze stelregel wordt echter enkel – systematisch – toegepast in de sociale huisvestingssector (door vijf voorrangspunten te geven).

Slechts een kleine minderheid gemeenten en O.C.M.W.'s (die samen toch een geheel van meer dan 8 000 woningen

beheren) hebben dit prioritair toegangsrecht toegepast op hun eigen bestand van huurwoningen. Deze “vergetelheid” zou moeten rechtgezet worden (zonder afbreuk te doen aan andere sociale noodsituaties).

De ordonnantie van 19 december 2008 verplicht de gemeenten en de O.C.M.W.'s het toewijzingsreglement van hun huurwoningen openbaar te maken, wat een meer methodische controle mogelijk maakt. Men moet echter eerst nagaan of elk van de 19 O.C.M.W.'s en gemeenten deze verplichting tot bekendmaking wel heeft nageleefd, wat nog helemaal niet het geval is.

Aanbeveling nr 24.

De huurtoelage verhogen voor huurders die uithuisgezet werden door toepassing van de gewestelijke kwaliteitsnormen.

De huurtoelage voor huurders die uithuisgezet werden door toepassing van de gewestelijke kwaliteitsnormen – en die daardoor verplicht zijn een hogere huur te betalen voor hun nieuwe woning – loopt af na drie jaar, wat onvoldoende lijkt ten opzichte van de sociale situatie van de betrokkenen (ter vergelijking, de V.I.H.T. duurt vijf of tien jaar). Bovendien is het bedrag van die toelage te klein, in het bijzonder als het om woningen voor grote huishoudens (met veel slaapkamers) gaat, waarvan de huurprijs bijzonder hoog is in de private sector.

Zoals de D.G.H.I. zelf voorstelt, zou het gepast zijn de duur van de huurtoelage te verlengen en haar bedrag te verhogen.

BETALING VAN ACHTERSTALLIGE HUUR DOOR DE GEMEENSCHAP

Aanbeveling nr 25.

Nadenken over de invoering van een betalingsstelsel voor achterstallige huren door de gemeenschap.

In het algemeen zijn preventieve acties minder duur dan noodinterventies na de feiten. Zo is ook de herhuisvesting van een uithuisgezet huishouden veel duurder voor de overheid dan wanneer ze zelf bepaalde achterstallige huren moet betalen om het huishouden koste wat kost in de gehuurde woning te kunnen houden. Bovendien gaat elke uithuiszetting gepaard met een sociaal trauma (voor de huurder), zelfs in geval van herhuisvesting.

Er zijn reeds O.C.M.W.'s die in bepaalde gevallen kiezen – op basis van de arbeidsrechtspraak – achterstallige huren te betalen. Toch is dergelijke bijstand eerder toevallig. De wet voorziet immers geen duidelijke maatstaf maar enkel verwijzingen naar begrippen met verschillende

interpretatiemogelijkheden zoals “noodsituatie”, “buiten eigen wil in noodsituatie terechtgekomen”, de noodzaak om een woning te nemen die “betaalbaar” lijkt, enz.

Het zou dus goed zijn dit, naar onze mening, zeer vruchtbaar voorstel in een wet vast te leggen waarin haar toepassingsvoorwaarden bepaald zouden worden. Ofwel zou men de maatstaven van de bijstand van het O.C.M.W. in de betaling van de achterstallige huren kunnen uniformiseren door ze in een reglement vast te leggen – en tegelijkertijd bij voorbeeld ondersteuning door de federale overheid (bevoegd voor bijstand aan personen) te voorzien. Ofwel zou men een gelijkaardig systeem kunnen bedenken op het niveau van de *gewestelijke* instellingen (bevoegd voor huisvesting). Dergelijk systeem bestaat reeds in de stad Keulen, tot tevredenheid – vooral op financieel vlak – van alle betrokken actoren.

Vanuit politiek oogpunt lijkt dit voorstel aan te sluiten op het idee van de huidige regering om de minder begunstigde huurders een (kosteloze) verzekering aan te bieden tegen inkomenverlies ten gevolge van een “levensongeval”: ontslag, gezondheidsproblemen.

SCHULDIGE EIGENAARS BELASTEN MET DE HERHUISVESTINGSKOSTEN

Aanbeveling nr 26.

Schuldige eigenaars belasten met de herhuisvestingskosten waarvoor de burgemeester opdraait

De burgemeester die om onbewoonbaarheidsredenen verplicht is een woning te sluiten (wegens een politieverordening of in het kader van de Wooncode), kan soms niets anders doen dan de bewoner *zelf* te herhuisvesten. De onbewoonbaarheid is echter meestal aan de eigenaar te wijten. Het zou dan ook logisch zijn de mogelijkheid te voorzien dat de burgemeester de herhuisvestingskosten geheel of gedeeltelijk kan terugvorderen van de schuldige eigenaar: in het bijzonder de verhuiskosten of de kosten van een dringende opname in een onthaalstructuur.

Dit systeem bestaat reeds in het Vlaams Gewest, waar de toepassing echter grote moeilijkheden oplevert. De Brusselse wetgever zou hier kennis van moeten nemen alvorens te beslissen het systeem in zijn gewest toe te passen. Het zou bijvoorbeeld gepast zijn dat hij nagaat of de onbewoonbaarheid wel aan de eigenaar te wijten is. Bovendien is het verrassend dat de Vlaamse regelgeving de eigenaar ook met de kosten belast die niet door de burgemeester, maar door de *huurder* zelf (de nieuwe huur bijvoorbeeld) betaald worden.

DE WET OVER DE HUISJESMELKERS

Aanbeveling nr 27.

Vastleggen welke herhuisvestingskosten ten laste zijn van de huisjesmelker.

Momenteel bepaalt het Strafwetboek dat herhuisvestingskosten voor slachtoffers van huisjesmelkers (wiens eigendom door de overheid gesloten werd) opgelegd kunnen worden aan de overtreder, zonder verdere precisering.

Het zou goed zijn deze verplichting duidelijk af te bakenen. Deze kosten niet *beperken* (welk type woning het ook is), lijkt in feite overdreven. Een duidelijker afgebakende verplichting zou meer kans hebben toegepast te worden.

Aanbeveling nr 28.

Woningen die het voorwerp zijn van overtreding makkelijker ter beschikking stellen van het O.C.M.W.

Momenteel bepaalt de wet dat de woning die het voorwerp is van de overtreding in beslag genomen kan worden (door de procureur des konings of door de onderzoeksrechter) en, met de schriftelijke goedkeuring van de eigenaar, zelfs ter beschikking van het O.C.M.W. gesteld kan worden om gerestaureerd en te huur aangeboden te worden.

Vanwege het bindend karakter van de toestemming van de eigenaar verliest deze maatregel zijn betekenis. Toch gaat het hier om een – zeer symbolisch – vastgoed dat een interessant perspectief kan bieden voor de herhuisvesting van de slachtoffers van huisjesmelkers.

De vereiste toestemming van de eigenaar moet dus ingetrokken worden, zonder echter de als redelijk beschouwde grenzen van de maatregelen tot beperking van het eigendomsrecht te overschrijden (bij voorbeeld door de onteigening in de tijd te beperken of de eigenaar te vergoeden met een deel van de huurinkomsten).

Aanbeveling nr 29.

Het in beslag genomen goed aan het O.C.M.W. toewijzen (in plaats van aan de federale staat).

Het goed dat door slachtoffers van huisjesmelkers werd bewoond, wordt automatisch in beslag genomen en – bij gebrek aan verdere precisering – toegekend aan de Belgische staat.

Het zou beter zijn dit goed aan het O.C.M.W. (van de gemeente waar het goed zich bevindt) toe te kennen, met als bedoeling – na renovatie – sociale huisvestingsmogelijkheden tegen lage prijzen te verschaffen aan de slachtoffers.

O.C.M.W.'S EN DAK- EN THUISLOZEN

Aanbeveling nr 30.

Het begrip “dakloze” omschrijven in de wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie en in de organieke wet van de O.C.M.W.'s.

Beide wetten gebruiken het begrip “dakloze” *zonder* het echter te omschrijven. In het koninklijk besluit van 21 september 2004 betreffende de toekenning van de installatiepremie is wel een omschrijving opgenomen. Naar onze mening zou het gerechtvaardigd zijn deze omschrijving in beide bovengemelde wetten op te nemen.

Tegelijkertijd zou deze omschrijving aangevuld moeten worden met de omzendbrief van 26 oktober 2006 van de Minister van Maatschappelijke Integratie (die door verschillende arbeidshoven werd gevalideerd), waarin ook “mensen die tijdelijk door een particulier gehuisvest worden die hen tijdelijk uit de nood helpt” worden vermeld.

Aanbeveling nr 31.

Het statuut van daklozen die niet door een contract voor maatschappelijke integratie gebonden zijn, vastleggen in de wet.

De wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie kent “iedere dakloze die een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie heeft afgesloten” € 6 600 (te indexeren) als leefloon toe, wat overeenkomt met het tarief voor een alleenstaande. De omzendbrief van 7 mei 2007 van de Minister van Maatschappelijke Integratie bepaalt echter dat “als de dakloze werkelijk alleenstaand is, hij vanzelfsprekend recht heeft op het tarief van een alleenstaande, zelfs als hij niet van een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie geniet”.

Er bestaat hier een grote discrepantie die de wetgever duidelijk moet opheffen.

Aanbeveling nr 32.

De V.I.H.T.'s openstellen voor de daklozen.

Momenteel heeft de dakloze die in een woning in het Brussels Gewest intrekt geen recht op de verhuis-, installatie- en huurtoelagen. Het Waals Gewest kent de dakloze daarentegen niet alleen hulp toe wanneer hij in een opvanghuis aankomt, maar ook wanneer hij het verlaat (om zelfstandig in een woning te gaan leven). Een verdere ontwikkeling van de Brusselse reglementering zou dus nuttig zijn en zou bovendien in overeenstemming zijn met de bepalingen van het huidige meerderheidsakkoord.

Als eerste, voorlopige, maatregel zou het bij voorbeeld perfect mogelijk zijn de toegang tot de V.I.H.T.'s enkel toe te kennen aan daklozen die *reeds* in transitwoningen verblijven. Dit levert echter een moeilijkheid op: het Brussels Gewest heeft geen juridisch stelsel (en ook geen omschrijving!) voor het begrip "transitwoning". Dat moet dringend aangepakt worden.

SOCIALE VERHUURKANTOREN EN TRANSITWONINGEN

Aanbeveling nr 33.

De subsidie voor transitwoningen verhogen.

De sociale verhuurkantoren (S.V.K.'s) mogen tot 20 % van hun onroerende goederen aan transitwoningen besteden. In werkelijkheid wordt echter minder dan 10 % van het door de S.V.K.'s beheerde woningpark aan dit soort woningen besteed.

Misschien zou het goed zijn de gewestelijke subsidie voor de transitwoningen die door de S.V.K.'s beheerd worden te verhogen (die subsidie is in feite reeds hoger dan voor de klassieke woningen).

Aanbeveling nr 34.

De rechten van de huurders van transitwoningen versterken.

De huurovereenkomst voor transitwoningen kan op elk moment beëindigd worden door het S.V.K., zonder reden noch vergoeding en met een heel korte opzegtermijn (veertien dagen). Deze bepaling wijkt aanzienlijk af van het publiek recht en zou verbeterd moeten worden om de rechten van de huurder beter te beschermen; de mogelijke opzegging zou tenminste van een bijzondere motivatie voorzien moeten worden.

Op dezelfde wijze wordt de huurder door de type-overeenkomst verplicht alle renovatiewerkzaamheden in zijn woning toe te staan, welke hun duur ook is, zonder enige vergoeding te mogen eisen voor de hinder en het ongemak die eruit voortvloeien.

Ook deze bepaling wijkt aanzienlijk af van het publiek recht en is problematisch (des te meer omdat deze bepaling niet enkel de transitwoningen betreft, maar in feite voor alle door de S.V.K.'s beheerde woningen geldt).

HUURTOELAGE

Aanbeveling nr 35.

Een huurtoelage instellen op de private huisvestingmarkt.

Momenteel bestaat er geen huurtoelage op de private woningmarkt. Aangezien het sociale woningpark oververzadigd is, richt de grote meerderheid van de mensen met een laag inkomen zich tot de *private* woningmarkt, wat het in de feiten tot een echte sociale huurmarkt maakt. In de private sector zijn de huurprijzen gemiddeld twee keer zo hoog als in de sociale sector. Voor zover de overheid geen beperking wil opleggen op de bepaling van de huurtarieven, is er geen andere keuze dan de huurders een huurtoelage toe te kennen, wil men hen wat meer solvabel maken.

Als men de aanbevelingen van de Adviesraad voor huisvesting naleeft, zou deze toelage eerst toegekend moeten worden aan de huishoudens die op de wachtlijst voor een sociale huisvesting staan. Ze zou echter rechtstreeks aan de verhuurder toegekend moeten worden in ruil voor de uitdrukkelijke verbintenis de huurprijs tot een door de overheid bepaald bedrag te beperken (het toegekende bedrag zal natuurlijk van de huurprijs afgetrokken worden).

HUURWAARBORG

Aanbeveling nr 36.

Een huurwaarborgfonds instellen.

Het is bekend dat het mechanisme van de bankwaarborg, ingesteld door de wet van 25 april 2007, niet naar behoren werkt. In dit kader, opnieuw om de behoeftige huurders te helpen (via voorfinanciering), zou een huurwaarborgfonds opgericht moeten worden dat zou toelaten, via het verdelen van de risico's, sommigen een som voor te schieten en tegelijk achterstallige huur of huurschade van anderen te dekken.

Het is naar onze mening belangrijk het beroep op dit fonds *verplicht* te maken, ook voor welgestelden die hun huurwaarborg contant kunnen betalen. Zoniet zal men in de huursector opnieuw een bepaalde groep stigmatiseren; niet langer de huurders die een beroep doen op het O.C.M.W., maar ditmaal de huurders die een beroep doen op het fonds.

Aanbeveling nr 37.

De huurwaarborgen die niet uitdrukkelijk bij wet bepaald zijn reglementeren (en zelfs intrekken).

De bij wet bepaalde beperking van de huurwaarborg tot een maximumwaarde betreft *uitsluitend* de waarborgen die door de huurder in contant geld op een geblokkeerde rekening worden gestort of door de bank worden voorgeschooten (al dan niet op initiatief van het O.C.M.W.). In haar huidige opstelling verbiedt de reglementering echter geen andere vormen dan de bovenvermelde waarborgen (de levensverzekeringen bijvoorbeeld), die dus niet aan contingentering onderworpen worden.

Dit kan tot afwijkingen leiden, die natuurlijk aangepakt moeten worden, hetzij door de maximumwaarde op alle waarborgtypes toe te passen, hetzij door op een afdoendere wijze de mogelijkheid af te schaffen af te wijken van de bij de wetgeving uitdrukkelijk bepaalde – beperkende – waarborgformules.

Moest voor deze laatste optie (de exhaustieve opsomming van de toegelaten waarborgen) gekozen worden, dan zou de formule van de *borgstelling*, die nu door de wetgever “vergeten” wordt (en die toch door veel O.C.M.W.’s gewaardeerd wordt), in de wet opgenomen moeten worden. In afwachting van het fonds zou het bovendien nuttig zijn om minstens het maximaal bedrag voor kosten die de banken aanrekenen voor het voorschot op de waarborg, bij wet vast te leggen.

Aanbeveling nr 38.

De terugbetalingstermijn van de leningen van het Woningfonds verlengen.

Wanneer het O.C.M.W. voorstelt om bij te dragen bij de samenstelling van een huurwaarborg, vraagt het dikwijls om eerst het huurcontract te zien, terwijl de huurder op het standpunt van het O.C.M.W. wacht *alvorens* het contract met de verhuurder te tekenen. Wanneer het O.C.M.W. toestemt om zijn beslissing te vervroegen, gaan er toch nog enkele dagen – eerder enkele weken – voorbij voordat de beslissing valt. Intussen zal de woning heel waarschijnlijk een (andere) huurder gevonden hebben.

Vergeleken met dit soort mechanisme zijn de leningen van het Woningfonds onbetwistbaar voordeliger omdat ze toegekend kunnen worden aan huurders die een huurcontract hebben afgesloten of die *op het punt staan* het te doen.

Het systeem heeft daarentegen ook een nadelige kant. De lening moet binnen een maximumtermijn van 18 maanden (tegen 36 maanden voor de bankhuurwaarborg) terugbetaald worden. Op dat vlak is er zeker nog stof tot nadenken.

STRIJD TEGEN DE LEEGSTAANDE WONINGEN

Aanbeveling nr 39.

Het subsidiair karakter van het privé-park (ten opzichte van het publieke park) afschaffen in de wet tot vordering van de leegstaande gebouwen alsook de eis tot voorafgaande inventaris,.

17 jaar nadat ze in werking trad, werd de wet die de burgemeester de mogelijkheid geeft leegstaande gebouwen op te vorderen, geen enkele keer toegepast in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (en elders ook bijna niet).

Twee elementen verklaren deze “nalatigheid”. Ten eerste kan de wet enkel toegepast worden als de overheid zelf geen leegstaande woningen heeft, wat in de praktijk heel zeldzaam is. Daarnaast is de overheid verplicht een inventaris op te maken van alle op haar grondgebied gelegen leegstaande woningen, alvorens een vorderingprocedure te starten, wat op zijn minst erg omslachtig is in sommige dichtbevolkte gemeenten.

Als men de vordering van leegstaande gebouwen, een “tot mislukking gedoemd” instrument, wil doen opleven, moet men eerst die dubbele vereiste afschaffen.

Aanbeveling nr 40.

In het kader van het openbaar beheersrecht, de huidige renteloze lening (toegekend aan degenen die het goed renoveren) vervangen door een subsidie.

Het Brussels Gewest verstrekt een renteloze lening aan degene die het openbaar beheersrecht van een leegstaande woning uitoefent voor de financiering van de belangrijkste herstelwerken van de woning die ten gevolge van de leegstand onvermijdelijk sneller beschadigd werd.

Gezien de totale ondoeltreffendheid van het instrument, zou deze stimulerende maatregel versterkt moeten worden. Men zou kunnen stellen dat, naast andere verklaringen, de renteloze lening – die het geheel van de kosten van de werkzaamheden niet dekt – niet aantrekkelijk genoeg is. Waarom zou men haar niet door een echte subsidie vervangen, zoals in Wallonië gebeurt?

Aanbeveling nr 41.

Het werkveld meer betrekken bij het openbaar beheersrecht.

Als het openbaar beheersrecht geen succes kent, is het misschien omdat de overheid zich klaarblijkelijk niet geroepen voelt om leegstaande woningen op te sporen, noch om goederen te renoveren om ze te verhuren. We mogen niet vergeten dat een belangrijk deel van het woningpark van de gemeenten of van de sociale huisvestingsmaatschappijen

onbewoond is, waardoor ze waarschijnlijk niet geneigd zijn “ruzie te zoeken” met anderen.

Omgekeerd heeft het werkveld bewezen wat het op dit vlak kan doen. Het zou maar absurd zijn geen gebruik te maken van deze bedrevenheid en daadkracht.

Twee wetswijzingen (waarvan het laatste van 12 maart 2010 dateert) hebben reeds voorzien om het werkveld meer bij dit mechanisme te betrekken. De Brusselse wetgever heeft het werkveld echter nog geen toestemming gegeven om de procedure van openbaar beheersrecht te starten. Toch is deze onbetwistbare innovatie (door het Grondwettelijk Hof bekrachtigd) reeds lang in werking in het Waals Gewest.

Aanbeveling nr 42.

Premies voor de renovatie van leegstaande woningen invoeren tegen de verbintenis ze door een S.V.K. te laten beheren.

Voor wat de globale strijd tegen leegstand betreft, zal men grondig moeten nadenken over de – meer dan beperkte – doeltreffendheid van dwingende instrumenten. Aangezien de woning soms onbewoond is louter omdat de (vaak oude) eigenaar geen geld heeft, zouden gelijktijdig (en niet ter vervanging van) ook aanmoedigende maatregelen genomen moeten worden.

In dit opzicht kan men het voorbeeld volgen van de subsidies (tot € 52 000) en de renteloze leningen die het Waalse Woningfonds toekent aan eigenaars van een leegstaande woning die, nadat de renovatiewerkzaamheden klaar zijn, een sociaal verhuurkantoor met het beheer van de woning belasten (gedurende negen jaar of gedurende de tijd van de terugbetaling).

Aanbeveling nr 43.

De ordonnantie betreffende de gewestelijke administratieve geldboete uitvoeren.

Op 30 april 2009 werd in het Brussels Gewest een ordonnantie uitgevaardigd om de strijd tegen de leegstand te versterken. Concreet heeft de wetgever besloten om een administratieve geldboete op te leggen bij leegstand, terwijl hij het werkveld de mogelijkheid geeft zich tot justitie te richten om – zoals in kortgeding – een einde te maken aan de leegstand door een dwangsom op te leggen.

Deze zeker gewaagde ordonnantie moet nu tot uitvoering worden gebracht. De administratieve dienst, die met de opsporing van de leegstand en met het opleggen van de geldboete belast wordt, is nog niet opgericht, laat staan operationeel. Anderzijds is de lijst van organisaties die bevoegd zijn om een vordering tot staking in te dienen nog niet opgemaakt (door de regering). Weliswaar is een beroep bij het Grondwettelijk Hof aanhangig.

Brussels armoederapport 2010

“Thuisloos in Brussel” vormt het onderwerp van het thematisch deel van het Brussels armoederapport 2010. Het heeft niet de ambitie om een volledig beeld te schetsen van de thuislozenproblematiek in Brussel. Het doel is wel de kennis in verband met de thuislozenproblematiek te verhogen vanuit twee specifieke invalshoeken.

Deel 1 is het resultaat van een participatief proces, zoals voorzien in de ordonnantie van 20 juli 2006 betreffende het armoederapport. Thuislozen en maatschappelijk werkers uit de thuislozensector worden aan het woord gelaten. Dankzij de vele letterlijk uitgetypte getuigenissen, kan u zich laten onderdompelen in wat leeft in de thuislozensector. Het laten doorstromen van wat leeft bij het werkveld en bij de mensen die gebruik maken van het aanbod in de thuislozensector, behoort tot de beleidsondersteunende functie van dit armoederapport.

Deel 2 omvat de samenvattende aanbevelingen van een juridisch onderzoek met betrekking tot de preventie van thuisloosheid. Preventie van uithuiszettingen en ondersteuning bij de (her)huisvesting van thuislozen, vormen een belangrijke strategie in de strijd tegen armoede. Ter ondersteuning van dit thematisch katern, werd opdracht gegeven aan de onderzoekers Nicolas Bernard en Laurent Lemaire (Facultés universitaires Saint-Louis) om de juridische aspecten van de problematiek duidelijk in kaart te brengen en pistes te formuleren in de strijd tegen thuisloosheid. In dit katern vindt u de aanbevelingen die aan het einde van het onderzoeksrapport werden opgenomen.

www.observatbru.be

Dit document is ook in het Frans beschikbaar.

Ce document est également disponible en français sous le titre:
“Vivre sans chez soi à Bruxelles, Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2010”